

16. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΘΗΡΑΣ III

(ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1969)

(Πίν. 163-241)

1. ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ.
ΓΕΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ἐπισήμως ἤρχισαν αἱ ἀνασκαφαὶ Ἀκρωτηρίου κατὰ τὴν 20ὴν Ἰουνίου. Ἦδη ὅμως προηγουμένως εἰργάζετο εἰς ἐπιφανειακὰς ἐργασίας συνεργεῖον τεχνικῶν. Ὅμὰς τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἐπιμελητὴν κ. Χρ. Ντούμαν, κατέγραφε καὶ ἐτακτοποιεῖ εἰς τὰς οἰκείας θέσεις τὰ ἐπὶ τόπου παραμένοντα ἀρχαῖα. Σημαντικαὶ τεχνικαὶ πρόοδοι ἐπετελέσθησαν κατὰ τὴν παρούσαν περίοδον εἰς τὸν χώρον τῆς ἀνασκαφῆς. Ἀπεκτίσαμεν ἰδιόκτητον προωθητήρα, τὸ ἤλεκτρικὸν ρεῦμα ἐπεξετάθη μέχρι τῆς ἀνασκαφῆς, τὸ τηλέφωνον ὠσαύτως, χάριν τῆς ἀσφαλείας τῶν ἀρχαίων. Ἐξησφαλίσθη ἀφθονον ὕδωρ διὰ κατασκευῆς μιᾶς δεξαμενῆς ἀποθηκευούσης τὸ ὄμβριον ὕδωρ ἐκ τῶν ὑποστέγων. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχὴς διάνοιξις φρέατος περὶ τὰ 100 μ. ἀπὸ τοῦ Νοτιωτάτου σημείου τῆς ἀνασκαφῆς, εἰς ἓν σημεῖον ὅπου τρεῖς μισγάγγεια ἐνοῦνται: Ἡ τῆς χαράδρας τῆς ἀνασκαφῆς, ἡ τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ ἡ τοῦ Ποταμοῦ. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ σημείου ὑπῆρξεν εὐτυχῆς. Ἀνεύρομεν ἀφθονον καὶ καλῆς ποιότητος ὕδωρ (πάντοτε ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν) εἰς βάθος 11 μέτρων, ἱκανῆς δὲ ποσότητος, ὅπως ἐξυπηρετῇ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνασκαφῆς.¹

1. Τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν τῆς ἀνασκαφῆς, πλὴν τῆς εὐγενοῦς ἐθελοντικῆς προσφοράς διαφόρων προσώπων, ἄτινα συλλήβδην εὐχαριστοῦμεν ἐναυθία, ἀπετελεῖτο κυρίως ἐκ τοῦ κ. Χρ. Ντούμα, τῆς δεσπ. Ἄλ. Πατριανάκου, τοῦ κ. Ἡλία Ἀνδρέου καὶ τῆς δεσπ. Ρίτσας Τσιφάκη. Δωρεὰν προσέφερον τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας των οἱ καθηγηταὶ τοῦ Ε.Μ.Π. κ.κ. Λ. Μούσουλός καὶ Δ. Πίπας. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συνεργεῖου συντηρήσεως τῶν τοιχογραφιῶν ἦτο ὁ κ. Ἄναστ. Μαργαριτώφ μετὰ τῆς κυρίας Μαργαριτώφ καὶ τοῦ βοηθοῦ του κ. Σταμ. Περράκη. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συνεργεῖου καθαρισμοῦ καὶ συγκολλήσεως τῶν κεραμεικῶν εὐρημάτων καὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν τοιχογραφιῶν ἦσαν οἱ κ. Ζαχ. Κανάκης καὶ Κων. Νικάκης. Ἡ ἐν Ἀθήναις λειτουργοῦσα σχολὴ συντηρητῶν ἀπέστειλε τοὺς μαθητάς, ἐν ὧν 40 ἄτομα, κατὰ δόσεις εἰς τὴν ἀνασκαφὴν, ὅπου ἐμαθῆτευσαν ἀνὰ 10 ἡμέρας ἐκάστη ὁμὰς ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν καὶ τὰ ἀποκαλυπτόμενα ἀρχαῖα. Ἀρχιτέκτων τῆς ἀνασκαφῆς ἦτο καὶ ἐφέτος ὁ κ. Ἴω. Κουμανοῦδης, τοπογράφος ὁ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως κ. Μιλτ. Γιαννουλάκης καὶ φωτογράφος ὁ κ. Σπ. Τσαρδάρουλος. Ὁ ἀρχιεργάτης κ. Γ. Βασιλειάδης μετέσχε καὶ τῆς παρούσης περιόδου, εἰδικευθεὶς κυ-

Ἀποβλέποντες εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀρτίαν ὀργάνωσιν τῆς ἀνασκαφῆς, ἥτις προβλέπεται μακροχρόνιος, κατεσκευάσαμεν ἀρκετὰ βοηθητικὰ κτίσματα: Ἀποθήκην ξυλείας καὶ ἀμαξοστάσιον, ἔνθα σειρὰ δωματίων καὶ ἄλλων συναφῶν χώρων θὰ ἐξυπηρετῇ τὸ τεχνικὸν προσωπικόν. Κατεσκευάσθη ὡσαύτως μέγα ἐργαστήριον συγκολλήσεως καὶ καθαρισμοῦ ἀγγείων, διαστάσεων 5×25 μέτρων (πίν. 163α).

Τὸ κυριώτατον ὅμως ἔργον ὑπῆρξεν ἡ κατασκευὴ μεγάλου στεγάστρου κατὰ τὸ σύστημα Dexion, ὅπερ ἐκάλυψεν δλόκληρον τὴν Νοτίαν συνοικίαν τῆς ἀνασκαφῆς (Β καὶ Γ, τέως Μπρόνου 2). Ἔχει διαστάσεις 32×27 μ. καὶ καλύπτει ἕκτασιν 750 περίπου τετρ. μέτρων. Τὰ ὕδατα τῆς στέγης αὐτοῦ, ὡς ἤδη ἐλέχθη, διοχετεύονται εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ κατασκευασθεῖσαν δεξαμενὴν. (Ὅρα πίν. 163, 164α, 165α.) Ἡ κατασκευὴ τῶν σκυροπαγῶν πεδίων, ἔνθα ἐστερεώθησαν οἱ πεσσοὶ τοῦ ὑποστέγου (πίν. 188α, 165α κλπ.) ὑπῆρξαν τὸ δυσκολώτατον ἔργον. Ἐνίοτε ἐθεμελιώθησαν εἰς βάθος μέχρι καὶ 7 μέτρων (πίν. 164β), μέχρις ὅτου συναντήσωμεν στερεὸν ἔδαφος διὰ μέσου τῶν στρωμάτων τέφρας καὶ κισθρέως. Τὸ ἀποτέλεσμα πάντως ὑπῆρξεν ἡ στέγασις παντὸς τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου. Ὁ πίναξ 165α, ὁ ὁποῖος δεικνύει τὸ Νοτιώτατον μέρος τοῦ τομέως Γ, δεικνύει συγχρόνως καὶ τὸ στέγαστρον προτοῦ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ πλευρικοὶ τοῖχοι.

Αἱ καθαρῶς ἀνασκαφικαὶ ἐργασίαι, λόγῳ τῶν ἀνωτέρω ἔργων, ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὸ 1969 περιορισμέναι. Εἰς μὲν τὸν Βόρειον τομέα τῆς ἀνασκαφῆς Α (τέως Ἀρβανίτη 1) ἠρευνήθη συμπληρωματικῶς ἡ τριμερὴς ἀποθήκη (πίν. 166 - 171 καὶ 172α), ἀνεσκάφη ἐντελῶς τὸ δωμάτιον τὸ ἀποκληθὲν «μυλῶν» (πίν. 172β, 173, 174 καὶ 175α) καὶ διηνοίχθησαν σημαντικῶς αἱ παραπλεύρως σύριγγες (πίν. 175β, 176, 177 καὶ 178α). Εἰς τὴν Νοτίαν συνοικίαν ἀνεσκάφη τελείως μόνον τὸ δωμάτιον τῶν πιθήκων (Β 1, πίν. 199 - 201α), εἰς δὲ τοὺς ὑπολοίπους χώρους ἐσκάφησαν κυρίως μόνον οἱ χώροι τῶν πεδίων τοῦ ὑποστέγου. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως εἶναι λίαν σημαντικὰ εἰς τὸν τομέα τοῦτον. Ὑπάρχουσι δηλαδὴ σαφῆ σημεῖα, ὅτι ἐντὸς τινων δωματίων, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν τοῦ συνοικισμοῦ, ἦτις ἀναμφιβόλως ἦτο

ρίως εἰς τὸ ἔργον τῶν συρίγγων. Μικρόσωμος ὢν, αἰεὶ εὐδιάθετος καὶ θαρραλέος, μετέδιδε τὴν ἔμφυτον αἰσιοδοξίαν του καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Βαρὺς καὶ ὀλιγόλογος, πολὺπειρος καὶ δραστήριος ὁ ἕτερος ἀρχιεργάτης, ὁ κ. Ἰω. Καραμηῆτρος, καθήυθνε μετ' ἴσης δεξιότητος καὶ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ τὰ ἔργα συντηρήσεως. Εἰς ἀμφοτέρους εἶναι εὐγνώμων ἡ διεύθυνσις τῶν ἀνασκαφῶν, διότι ἐστερέωσαν ἐκεῖ δικαίαν φήμην ὑπὸ τὰ παρεπώνυμα Big Boss καὶ Mini Boss. Ἰδιαιτέρα εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ κληροδοτήματος Ψύχα. Προστρέχει ἀκριβῶς ἐκεῖ, ὅπου ἡ κρατικὴ χορηγία προσκρούει εἰς τὴν δυσκαμψίαν τῶν λογιστικῶν διατυπώσεων. Ἐπιτίεται ὅτι τὸ Ἴδρυμα Ψύχα, τὸ ὁποῖον εὐγενῶς κατέβαλε τὰς δαπάνας ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς συντηρητῶν, θέλει βοηθήσει ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1970 λειτουργήσῃ ἐν ἀκόμῃ τμημα.

ἀποτέλεσμα σεισμοῦ, εἰσέδυσαν καὶ κατῶκησαν ἐπὶ τι διάστημα οἱ κάτοικοι. Παρεμέρισαν τὰ ἐρείπια καὶ διήνοιξαν προχείρους ὁδοὺς. Εἰς τμήματα τῶν ἐρειπίων, ἔνθα διετηρεῖτο ἡ στέγη (ἢ ὑπῆρχον ἄλλοι ἄγνωστοὶ λόγοι), κατῶκησαν καὶ μάλιστα καὶ εἰργάσθησαν ἐπὶ τι διάστημα. Ἐφραξαν διὰ προχείρων τοίχων θύρας καὶ κλίμακας, ἵνα προφυλαχθῶσιν ἀπὸ ἐπικρεμαμένων ἐρειπίων (πίν. 202β, 203α, 216). Κατεσκεύασαν προχείρους μεσοτοίχους εἰς διάφορα μέρη διὰ τὸν αὐτὸν λόγον (πίν. 203α, 211β καὶ 212β). Εἰς τὰ διαμερίσματα εἰσῆρχοντο πολλακίς ἔρποντες διὰ μέσου χαμηλῶν παραθύρων (πίν. 195β καὶ 214β). Ὀνομάσθησαν διὰ τοῦτο τραγλοδύται κατὰ τὸ ἀνάλογον ὄνομα (Squatters), τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Evans προκειμένου περὶ τῶν τελευταίων κατοίκων τῆς Κνωσοῦ.

Τὸ πρᾶγμα εἶναι σπουδαῖον ὡς πρὸς τὴν χρονικὴν διαδοχὴν τῶν φαινομένων τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1520/1500. Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἀνασκαφῆς δὲν ἔχομεν δεδομένα ἵνα ὑποστηρίξωμεν, ὅτι οἱ τραγλοδύται κατῶκησαν ἐπὶ μακρὸν μεταξὺ τῶν ἐρειπίων. Δὲν ἀφῆκαν ἔχνη κεραμεικῆς, ἥτις θὰ ἦτο αἰσθητῶς μεταγενεστέρα τῆς σεισμικῆς καταστροφῆς. Δὲν προέβησαν εἰς πλήρη ἐπισκευὴν ἔστω καὶ ἐνὸς διαμερίσματος. Ἄφ' ἑτέρου ἡ κίσηρις εἰσέδυσε παντοῦ, ἀκόμη καὶ ὑπὸ καταπεσόντας τοίχους καὶ στέγας. Οἱ ὄρθιοι πίθοι τῆς ἀποθήκης Α εὐρέθησαν ὡσαύτως πλήρεις κισήρεως. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὰ ρήγματα καὶ αἱ ὀπαὶ τῶν οἰκημάτων ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἦσαν ἀκόμη ἀνοικτά, ὅταν τὸ ἠφαιστεῖον, ἀφυπνισθέν, ἤρχισεν νὰ ἐκπέμπῃ τὴν πρώτην κίσηριν. Τοῦτο ἀληθεύει κυρίως προκειμένου περὶ τῆς συνοικίας Α (τέως Ἀρβανίτη 1), ἔνθα ἡ κίσηρις παντοῦ φθάνει μέχρι τῶν δαπέδων. Εἰς τὰς συνοικίας Β καὶ Γ (τέως Μπρόνου 2) τοῦτο συμβαίνει ὀλιγώτερον. Εἰς τὴν συνοικίαν Γ μάλιστα ἡ κίσηρις σταματᾷ ἐμφανῶς εἰς τὸ ὕψος τῶν ἄνω πατωμάτων. Εἶναι λίαν διδακτικὸν ἐνταῦθα, ὅτι τὰ μὲν ἰσόγεια εἶναι πλήρη λίθων καὶ ὠμῶν πλίνθων μόνον (ἐνίοτε ὑπάρχει μόνον σποδός), πᾶς ἀνοικτὸς χώρος ὅμως, ὡς αἱ αὐλαὶ Β - Γ καὶ ἡ ὁδὸς Τελχιῶν (ἄρα κατωτέρω), εὐρέθησαν καλυπτόμενα ὑπὸ κισήρεως μέχρι τῶν δαπέδων.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι, τοῦλάχιστον ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε σκαφικῆς ἐρεύνης, ὅτι μεταξὺ τοῦ σεισμοῦ ἢ σεισμῶν καὶ τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ ἠφαιστείου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διέρρευσε πολὺς χρόνος. Ἴσως δύο ἔτη, ἴσως ἓν καὶ μόνον. Διότι περισσότεροι χειμῶνες ἤθελον σχηματίσει φλοιὸν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων, ὅστις θὰ ἠμπόδιζε τὴν κίσηριν νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν δαπέδων. Πάντως ἐλπίζεται, ὅτι ἡ συνέχεια τῶν ἀνασκαφῶν θὰ μᾶς διδάξῃ περισσότερα.

Ἐν ἀκόμῃ ἐνδιαφέρον ἀποτέλεσμα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ 1969 ὑπῆρξεν ἡ σπουδὴ τῆς προϊστορίας τοῦ συνοικισμοῦ. Εἰς ἓν σημεῖον εὐρέθησαν ἔχνη ἀμιγροῦς Μεσοκυκλαδικῆς περιόδου. Εἰς ἄλλα δὲ σημεῖα, ὅπου κατέστη δυνατόν νὰ φθάσωμεν μέχρι τῆς προεκηρηξιακῆς ἐπιφανείας τῆς νήσου, παρουσιάσθησαν ἔχνη τῆς Πρωτοκυκλαδικῆς περιόδου. Περὶ πάντων τούτων θὰ δοθῶν αἱ ἀναγκαῖαι εἰδήσεις εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια.

2. Η ΒΟΡΕΙΑ ΣΥΝΟΙΚΙΑ

Τὸ διὰ πρώτην φοράν δημοσιευόμενον ἐνταῦθα συνολικὸν τοπογραφικὸν διάγραμμα (παρένθ. πίν. Α΄) δεικνύει, ὅτι ἡ ὅλη ἀνασκαφὴ ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον κατὰ μῆκος τῆς ἀλλοτε κοίτης τοῦ χειμάρρου. Κατὰ τὰ ἀρχικὰ στάδια τῆς ἀνασκαφῆς ἐδώκαμεν εἰς τὰ διάφορα αὐτῆς τμήματα τὰ ὀνόματα τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἀγρῶν. Ἡδη κρίνεται σκοπιμώτερον νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τοῦδε ἐκάστη συνοικία διὰ γραμμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Τὸ Βορειότατον τμήμα (τέως Ἀρβανίτη 1) ὀνομάζεται τομεὺς Α. Τὸ Νότιον τμήμα (τέως Μπρόνου 2) ὀνομάζεται τομεὺς Β (τὸ Ἀνατολικώτερον) καὶ τομεὺς Γ (τὸ Δυτικώτερον), διότι συνέπεσε νὰ χωρίζωνται ἀπ' ἀλλήλων διὰ μιᾶς ὁδοῦ, ἥτις συμβατικῶς ὀνομάσθη «Ὀδὸς Τελχίνων». Τὰ δωμάτια καὶ λοιποὶ χώροι ἐκάστου τομέως θὰ χαρακτηρίζωνται δι' ἀραβικῶν ἀριθμητικῶν σημείων. Τὸ μεσαῖον, ἄσκαφον εἰσέτι τμήμα (τέως Μπρόνου 1 - 1α) χαρακτηρίζεται προσωρινῶς ὡς «γέφυρα» μεταξὺ τῶν δύο.

Εἰς τὸν τομέα Α ἡ γνωστὴ ἤδη τριμερῆς ἀποθήκη (παρένθ. πίν. Α΄) ἀνεσκάφη τελειωτικῶς καὶ ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ, ἐφόσον εὐρίσκετο ἡδη ἀσφαλῆς ἐντὸς τοῦ στεγάστρου. Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι τὰ ἐξῆς:

Εἰς τὸ διαμέρισμα 1 (τῶν ὀρθίων πύλων) ἐκαθαρίσθη πλήρως τὸ δάπεδον. Ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ προηγουμένων ἐκθέσεων¹ τρεῖς πύθοι ἔκειντο τεθραυσμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὀριζοντίως παραπλευρῶς ἀλλήλων. Περιεῖχον μελανθὴν λιπαρὰν οὐσίαν, ἧς τὴν φύσιν δὲν εἶχομεν ἐξακριβώσει τότε. Σήμερον ἡ οὐσία αὕτη εἶχε χρῶμα ἀνοικτόφαιον. Δι' ἰσχυροῦ φακοῦ βλέπει τις ἴχνη ἀγάνων καὶ ἀχύρου. Ἐπομένως οἱ πύθοι περιεῖχον ἄλφιτα (κριθάλευρον). Ὁ μυλῶν, πρᾶγματι, εὐρίσκεται παραπλευρῶς (ὄρα κατωτέρω).

Μοναδικὸν μέχρι τοῦδε χαρακτηριστικὸν τῆς παρούσης ἀποθήκης 1 εἶναι τὸ πλατὺ παράθυρον τὸ ἀνοιγόμενον εἰς τὸν Ἀνατολικὸν αὐτῆς τοῖχον. Εἰς τὴν Βορείαν αὐτοῦ παραστάδα διετηρεῖτο καλῶς τὸ ἴχνος τοῦ ἀνωφλίου, τὸ ὁποῖον καὶ συνεπληρώθη διὰ σκυροκονίας. Τὸ παράθυρον ἔχει καθαρὸν ἀνοίγμα 2.20 μ. εἰς πλάτος, τὸ δὲ ὕψος μετρεῖ 1.15 μ. Τὸ πάχος τοῦ τοίχου κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι 0.70 μ. Ἡ μεσαία, λιθίνη ράχης τῆς φλιαῆς ἔχει πλάτος 0.40, αἱ δὲ ὑποδοχαὶ τῶν δύο ὀριζοντίων ξύλων ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν μετροῦσιν ἀνά 0.15 περίπου.

Ἡ φωτογραφία πίν. 166α παρουσιάζει τὸ παράθυρον ἐκ τῶν ἔσω, ἤτοι ἐκ Δυσμῶν. Ὑπὸ τὴν φλιάν τοῦ παραθύρου εἶναι ὄραται ἄγνυθες, ἐξ ὧν τὸ διαμέρισμα τοῦτο περιεῖχε πολλὰς δωδεκάδας² καὶ τεμάχια ἀγγείων. Τὸ ἀριστε-

1. Thera I (1967 Season), σ. 28 ἐξ., εἰκόνες 37, 40 καὶ 41 (=ΠΑΕ 1967, σ. 137 ἐξ. πίν. 119γ καὶ 121α - β).

2. Thera II, πίν. 39, 1 - 2 (=ΠΑΕ 1968, πίν. 116, α - β).

ρόν ἡμισυ τοῦ κοίλου τοῦ παραθύρου εἶναι εἰσέτι πλήρες κισήρεως καὶ τέφρας. Ἀριστερὰ εἶναι ὁρατὴ ἡ παραστάς τοῦ παραθύρου (ἣτις ἀπετελεῖτο ἐξ ὀρθίου ξύλου) καὶ δεξιώτερον διατηρεῖται τὸ ἀποτύπωμα ξυλίνης στρογγύλης δοκίδος. Πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἴσως πιθανόν, ὅχι ὅμως βέβαιον, ὅτι εἰς τὸ δεξιὸν ἡμισυ διατηρεῖτο τὸ κοίλωμα ὁμοίου στηρίγματος. Δυστυχῶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο συνέπεσε νὰ ἀνοιχθῇ ἡ πρώτη δοκιμαστικὴ τάφρος τῆς ἀνασκαφῆς, ἣτις (ἐκ τῶν ἔξω) κατέστρεψε τὸ δεξιὸν ἡμισυ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ παραθύρου¹. Ὁ πίν. 166β δεικνύει τὸ παράθυρον μετὰ τὸν πλήρη καθαρισμόν. Ἡ τριμερὴς αὐτοῦ διαίρεσις διὰ τῶν δύο ξυλίνων δοκίδων εἶναι καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἀσυνήθως πλατέος σχήματος του. Ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ διατηροῦνται τὰ ἐκ χαλίκων καὶ πηλοῦ κεντρικὰ τμήματα τῶν παραστάδων, διότι τὰ ἔξω καὶ ἔσω τμήματα ἀπετελοῦντο ἐξ ὀρθίων ξυλίνων δοκῶν, πλευρᾶς 15 περίπου ἑκατοστῶν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν φλιάν τοῦ παραθύρου, καλῶς ὁρατὴν ἐπὶ τῆς εἰκόνας.

Τὸ μεσαῖον, λίθινον τμήμα τῆς φλιάς ταύτης, ἐκαλύπτετο ὑπὸ λεπτῶν πλακῶν. Εἰς τὴν δεξιάν (Νοτίαν) παραστάδα εἶναι ὁρατὴ παχύτερα ἡμικυκλικὴ πλάξ, ὡς βᾶσις ἡμικίονος. Ἐπ' αὐτῆς ἐστηρίζετο ξύλινος ἡμικίονος, ὅστις ἀπετέλει τὸ πλαίσιον τοῦ παραθύρου (πίν. 167α). Εἰς τὴν ἀριστεράν (Βορείαν) παραστάδα τοιοῦτος λίθος δὲν εὐρέθη (πίν. 167β). Εἰς τὴν θέσιν του ὑπάρχει ἀβαθὴς ὀπή, ἐντὸς τῆς ὁποίας συγκλίνουν σήμερον τὰ ἄκρα τῆς λεπτῆς λιθίνης πλακὸς τῆς φλιάς καὶ ὅπου προφανῶς ἔστερεοῦτο τὸ κάθετον ἀντίστοιχον Βόρειον πλαίσιον τοῦ παραθύρου. Ἄς σημειωθῇ ἀπὸ τοῦδε, ὅτι εἰς κάθε θύραν καὶ παράθυρον παρουσιάζονται τὰ αὐτὰ φαινόμενα ἀνά τὴν ἀνασκαφήν. Ἡδὴ ταύτην τὴν στιγμήν ἔχομεν ἄνω τῆς μιᾶς δωδεκάδος ὁμοίας περιπτώσεις. Ἀποτελοῦν πλούσιον ὕλικόν διὰ τοὺς ἀρχιτέκτονας. Τὰ χρησιμοποιούμενα ξύλα εἶναι βεβαίως καὶ κανονικῆς, ὀρθογωνίου ἢ τετραγώνου τομῆς, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε. Ἐνίοτε εἶναι τὸ ἡμισυ κορμοῦ ἐσχισμένου καθέτως, ὥστε ἡ τομὴ εἶναι ἡμικυκλική. Τὸ κυρτὸν μέρος τίθεται πρὸς τὰ ἔσω ἢ πρὸς τὰ κάτω (ἂν πρόκειται περὶ κατωφλίου). Σπανίως τὰ ξύλα ταῦτα εἶναι ἰσοπαχῆ. Ἐνίοτε τὸ ἓν ἄκρον εἶναι διχαλωτόν, εἶχε δ' ἀφεθῆ οὕτω, ὡς βλέπομεν εἰς τὸ ἀποτύπωμα. Ἡ σπάνις τῆς ξυλείας εἶναι ἐμφανής. Πρόκειται συνήθως περὶ μικρῶν δένδρων. Ἐδίδετο ἐνίοτε ἡ ἐντύπωσις (ἐκ τῶν ἀποτυπωμάτων) ὅτι πρόκειται περὶ ἀγριελιάς.

Ἐπὶ τῆς φλιάς τοῦ παραθύρου εὐρέθη μικρὸς ἄωτος κύαθος ἀνεστραμμένος καὶ μικρὰ ἀκόνη ἐκ μαλακοῦ ψαμμολίθου (πίν. 167β). Ἐπειδὴ πλησίον εἶχεν εὐρεθῆ κατὰ τὸ 1968 μικρὰ πλάξ σχιστολίθου μετὰ χαραγματῶν², μοὶ ἐπῆλ-

1. Καλῶς ὁρατὸν ἐπὶ τῶν φωτογραφιῶν Thera I, 1967, σ. 20 εἰκ. 21 καὶ σ. 19 εἰκ. 20 (=ΠΑΕ 1967, σ. 136 πίν. 112β καὶ σ. 135 πίν. 112α).

2. Thera II, πίν. 37, 2 καὶ σ. 47 (=ΠΑΕ 1968, πίν. 119α καὶ σ. 122).

θεν ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ ἀκόνη ἴσως ἐχρησίμευε πρὸς λείανσιν τῆς πλακός, ἵνα χρησιμοποιοῖται ἐκάστοτε ἐκ νέου.

Πλησίον τοῦ παραθύρου τούτου εὐρέθη ὁμὰς ἀγγείων (πίν. 168α) ἀκριβῶς κατὰ τὴν εἴσοδον πρὸς τὸ διαμέρισμα 2 τῆς ἀποθήκης. Τινὰ τούτων ἔφερον λίθινα δισκοειδῆ πώματα, ἅτινα ὅμως ἔκειντο κατὰ γῆς. Ἐν τῶν ἀγγείων τούτων ἐκοσμεῖτο μὲ γραπτούς δελφίνας, ἐνῶ ἐπὶ τοῦ ὀρθίου πίθου διακρίνονται τὰ λευκὰ καλαμοειδῆ, δι' ὧν κοσμεῖται. Ἡ ἀποθήκη 2 εἶναι γνωστὴ διὰ τὰ ἐκλεκτὰ ἀγγεῖα τὰ ὁποῖα περιεῖχεν, ἡρμηνεύσαμεν δὲ τὸ πρᾶγμα ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ πρὸς Δ. συναπτόμενον «Δυτικὸν δωμάτιον 2» ἦτο θρησκευτικῶς προορισμῶ¹. Ὁ πίν. 168β δεικνύει πληρέστερον τὸ κέντρον περιπίου τοῦ δωματίου, ἐνθα ἔκειτο ἡ λιβανωτρίς καὶ πιθανῶς εἰς μικρὸς ζυγός². Πέραν ταύτης πρὸς Δυσμὰς, ὁ πλήρης καθαρισμὸς ἀπεκάλυψε μικρὸν ἄγραφον πίθον ἰστάμενον κατὰ χώραν (πίν. 169α). Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν ἀνεκαλύφθησαν κατὰ χώραν ἀκέραιον λίθινον ἀγγεῖον (κατωτέρω πίν. 236α) καὶ τμήμα ἐτέρου, χαλκῆ σμίλη μετὰ τῆς ξυλίνης λαβῆς τῆς μήκους 0.13, μία πρόχους καὶ μία κύμβη ἀνάστροφος (πίν. 169β) καὶ εἰς ἡθμὸς γραπτὸς διὰ λευκοῦ ὡς καὶ ἡ κύμβη (ἀμφότερα πίν. 225.) Ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἡθμοῦ εὐρέθη καὶ μικρὸς ἀσκός (πίν. 226α). Ὁ πίν. 170α δεικνύει πλήρως καθαρισθεῖσαν τὴν φλιάν τοῦ Ἀνατολικοῦ παραθύρου τοῦ διαμερίσματος τούτου, ἐφ' ἧς εὐρέθησαν κατὰ χώραν ὠραιότατα ἀγγεῖα³. Φαίνεται καλῶς ἡ ὀριζοντία ἐσωτερικῆ τετραγώνου τομῆς κοιλότης, ἣτις ἀπετέλει τὴν ἐσωτερικὴν ἐκ ξύλου φλιάν τοῦ παραθύρου. Εἰς τὸ μέσον φαίνεται ἡ κοιλότης ἐγκαρσίου τεμαχίου ξύλου, ἣτις ἦναι τὴν ἐσωτερικὴν πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ἐξωτερικὴν ὀριζοντίαν δοκὸν τῆς φλιάς. Εἰς τὸ ὑπερψύμενον λίθινον κεντρικὸν τμήμα τῆς φλιάς βλέπομεν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐγκοπὴν ἐντὸς τοῦ τοίχου. Ἐκεῖ εἰσέδυε τὸ ξύλινον πλαίσιον τοῦ παραθύρου. Ἀντιστοίχως συνέβαινε καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος, δηλαδὴ ὑπὸ τὸ ἀνώφλιον (δρα τὸν πίν. 166β, ἐφ' οὗ φαίνεται καλῶς). Τὰ δύο ὑπολειπόμενα κάθετα πλαίσια τοῦ παραθύρου ἐστερεοῦντο ἄνω καὶ κάτω ἐντὸς τῶν ὀριζοντίων. Ἦσαν ἐπομένως κατὰ τι μικρότερα εἰς μῆκος. Κατωτέρω θὰ εὕρωμεν τὸ αὐτὸ σύστημα εἰς τὰ παράθυρα τῆς ὁδοῦ Τελχίνων.

Τὸ πρὸς Δυσμὰς συναπτόμενον «Δυτικὸν δωμάτιον» παρέσχε περαιτέρω δείγματα τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ. Κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν ἐπετεύχθη νὰ συγκρατήσωμεν εἰς τὴν θέσιν του τὸ διατηρούμενον τμήμα τοῦ ἄνω πατώματος ἐκ κτυπητῆς γῆς, πάχους 15 - 20 ἐκ., ἐφ' οὗ πέρυσιν εἶχεν εὐρεθῆ εἰς τὴν θέσιν τῆς ἡ πηλίνης τράπεζα προσφορῶν⁴. Κατέστη δυνατόν,

1. Thera II, σ. 19 κέ. καὶ 31 (=ΠΑΕ σ. 107 κέ. καὶ 114).

2. Thera II, σ. 21 - 2, εἰκ. 12 (=ΠΑΕ 1968, σ. 108-9 πίν. 87β).

3. Thera II, σ. 22 κέ. καὶ πίν. 19 - 20 (=ΠΑΕ 1968, σ. 109 κέ. καὶ πίν. 88 - 9).

4. Thera II, πίν. 31, 1 (=ΠΑΕ 1968, πίν. 103α).

κατόπιν τούτου, νὰ σκάψωμεν τμῆμα τοῦ ὑποκειμένου ἰσογείου. Ὡς ἀνεμένετο, τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον διὰ σειρᾶς ἐνδιαφερόντων ἀγγείων. Τὸ ἔργον εἶναι τεχνικῶς δύσκολον καὶ θὰ συμπληρωθῇ κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον. Τὰ ἀγγεῖα ἀφῆθησαν εἰς τὴν θέσιν των (πίν. 231α). Εἰς τὴν ἐπίχωσιν ὅμως εἰς βάθος 0.65 ἀπὸ τοῦ πατώματος εὗρέθη ἀξιόλογον εὕρημα, θρησκευτικῆς καὶ τοῦτο σημασίας. Εἶναι ρυτὸν ἐν σχήματι ταύρου, ὑπὲρ αὐτὸ δὲ (0.30 ὑψηλότερον) διεκρίνετο καλῶς στρῶμα κονιάματος, ὅπερ ἀνῆκεν εἰς τὸν καταρρέυσαντα τοῖχον (πίν. 170β). Τὸ εἰδώλιον (πίν. 171α), μήκους 0.25, εὗρέθη πρακτικῶς ἄθικτον. Ἦτο γραπτὸν δι' ἐρυθρωποῦ χρώματος, μὴ διατηρουμένου καλῶς. ("Ὅρα καὶ κατωτέρω.)

Τὸ τελευταῖον τμῆμα τῆς ἀποθήκης (3) ἦτο ἤδη γνωστόν, ὅτι ἔφερον εἰς τὸ Δυτικὸν αὐτοῦ τμῆμα δάπεδον κείμενον χαμηλότερον τοῦ ὑπολοίπου. Τὸ τμῆμα τοῦτο ἦτο κυριολεκτικῶς κατάμεστον κεραμεικῆς, κυρίως μειζόνων ἀγγείων καὶ δὴ πίθων. Ἐκεῖ εἶχεν εὗρεθῆ καὶ ὁ πυθμὴν πιθαρίου ὁ περιέχων ἄλφιτα¹. Ἐπὶ τοῦ πίν. 171β φαίνονται οἱ δύο μεγάλοι ὄρθιοι πίθοι οἱ γνωστοὶ ἤδη ἐκ τῆς περυσινῆς περιόδου καὶ παρ' αὐτούς τὰ πάμπολλα τεμάχια ἄλλων πίθων ἐντὸς τοῦ βαθυτέρου δαπέδου. Δέκα καὶ τέσσαρες πίθοι καὶ πιθάκια, ὁμοῦ δὲ μετὰ τοῦ τῶν ἀλφίτων δέκα πέντε ἠριθμηθήσαν ἐν ὄλφ, τὰ ὅποια νῦν εἶναι ἀδύνατον νὰ χωρήσωσιν εἰς τὸν στενὸν ἐκεῖνον χῶρον (ἐν παράδειγμα πίθου ὄρα πίν. 226β). Θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι ἀπετέθησαν ἐκεῖ τεθραυσμένα ἤδη καὶ ἐν μέρει τὸ ἐν ἐντὸς τοῦ ἄλλου. Ὁ πίν. 172α δίδει ἰδέαν τινῶν ἐκ τῶν ἀποκατασταθέντων ἐκεῖνων ἀγγείων, ἅτινα, ἐφ' ὅσον συγκολλῶνται, μεταφέρονται εἰς τὰς θέσεις των. Ἔτερα εὕρηματα ἐσημειώθησαν μόνον μαχαιρίδιον χαλκοῦν μετὰ τεσσάρων ἡλων, δύο χαλκᾶ τάλαντα ζυγοῦ διαμ. 0.06 περίπου καὶ ὀστῆνός σωλὴν μήκους 8 ἑκατ.

3. Ο ΜΥΛΩΝ Εἰς τὴν Βορείαν συνοικίαν ἀνήκει καὶ ἡ σειρὰ τῶν πρὸς Δυσμᾶς τῆς περιγραφείσης ἀποθήκης χώρων, οἵτινες ἀπετελοῦντο ἐκ δύο τοῦλάχιστον πατωμάτων. Ὀνομάσθησαν διὰ γενικοῦ ὀνόματος «Δυτικὰ δωμάτια» καὶ φαίνονται νὰ εἶναι ἀντίστοιχα πρὸς τοὺς χώρους τῆς τριμεροῦς ἀποθήκης. Τὸ Νοτιώτερον ἐκ τῶν δωματίων περιέχει μυλολίθους καὶ ὀνομάσθη «μυλῶν». Ἔχει παράθυρον (ὄρατὸν σήμερον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σύριγγος, ὄρα κατωτέρω), ὅπερ τότε ἔβλεπε πρὸς τὴν ὁδόν. Βορείως συνάπτεται ἕτερον δωμάτιον, οὗ ἡ θύρα ἠνοίγετο πρὸς τὴν αὐτὴν ὁδόν. Τὸ δωμάτιον τοῦτο εἶναι πλακόστρωτον καὶ φέρει ἔναντι τῆς θύρας κτιστὸν θρανίον (εἰκ. 1 καὶ 2).

Ὁ μυλῶν εἶναι τὸ πρῶτον καὶ μόνον ἀνασκαφὴν πλήρως δωμάτιον τῆς παρούσης συνοικίας, διότι ἔπρεπεν ἐντὸς αὐτοῦ νὰ θεμελιώσωμεν πεσσὸν τοῦ στε-

1. Thera II, σ. 52 - 3 (=ΠΑΕ 1968, σ. 125 - 6).

γάστρου. Εἶναι μικρὸν καὶ ἀκανόνιστου μορφῆς δωμάτιον (εἰκ. 2) διαστάσεων 3.50×3.50 μ. Τὸ φρέαρ τοῦ πεσσοῦ ἠνοιχθῆ κατά τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ δωματίου. Εἰς βάθος 2 μ. συνηντήσαμεν τὸν φυσικὸν βράχον τῆς προεκρηξιακῆς ἐπιφανείας τῆς νήσου. Σύγκριται ἐκ σκοτεινοχρώμου ἡφαιστειακοῦ πετρώματος οὐχὶ πολὺ σκληροῦ. Ὁ βράχος ἔφερεν ἐσκαλισμένας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του δύο

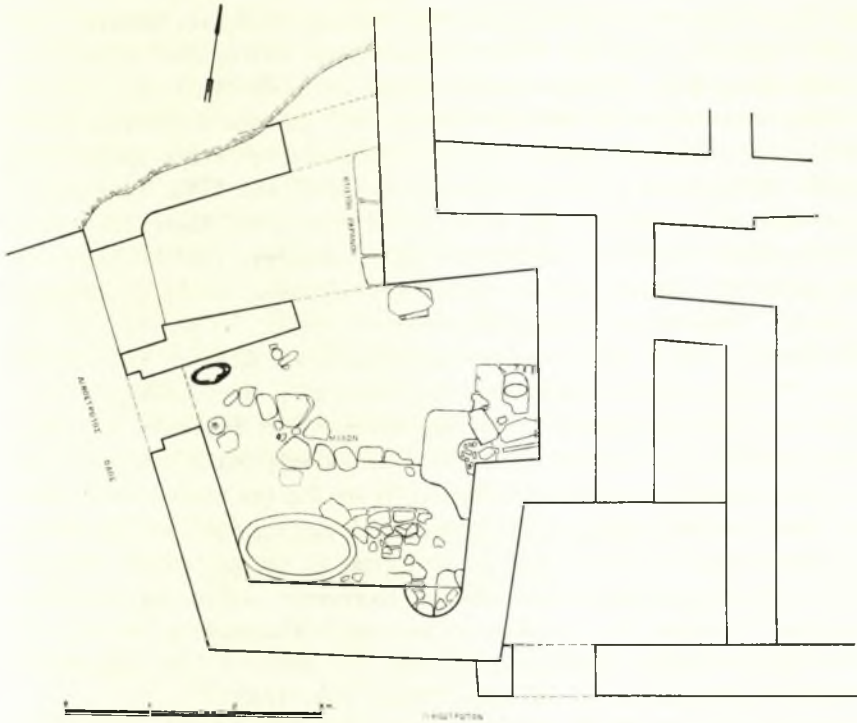
ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΘΗΡΑΣ - ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΚΡΑΤΗΡΙΟΥ
ΣΧΗΜΜΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ - ΑΠΟ ΤΥΠΩΣΙΣ
Σ - 29/8, 2/9 ΚΑΙ 15/10/1969
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝ ΙΩΑΝ. ΝΙΚ. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΥΠΗΓΗΤΗΣ ΕΝ ΤΩ Ε.Μ. ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΩ

Εἰκ. 1. Σχέδιον τῆς συνοικίας Α.

ὄλμοιςδεῖς ἡμισφαιρικὰς κοιλότητες, ὧν ἡ μεγίστη ἔχει διάμ. 0.65 μ. Μία μεζῶν κοιλότης ἦτο ἀκανόνιστος, ἔφερε δὲ ἕλκος πλακοστρώτου, ἀλλὰ μόνον μικρὸν αὐτῆς τμήμα ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ φρέατος τοῦ πεσσοῦ. Εἶναι ὀρατὴ, ὁμοῦ μετὰ τῆς μιᾶς τῶν ὄλμοιδῶν κοιλοτήτων, ἐπὶ τοῦ πίνακος 172β. Ἡ ἐπιχρῶσις τοῦ φρέατος συνίστατο ἐξ ἄμμου καὶ μελανωποῦ χρώματος, ἦτο ἐπομένως προεκρηξιακῆ. Τὰ λαξεύματα ἴσως εἶναι πρωτοκυκλαδικά.

Ὁ μυλῶν (σχέδ. εἰκ. 2) περιεῖχε τὰ ἑξῆς: Παρὰ τὸν Ἀνατολικὸν τοῖχον, πλησίον τοῦ ἀνοιγέντος φρέατος, ὑπάρχει μυλόλιθος ἐκ τραχύτου ἑστερωμένος ἐπὶ λιθίνου ὑποβάθρου, τὸ ὁποῖον κάτωθεν ἤτο κοῖλον (πίν. 173α), πρὸ αὐτοῦ δὲ (δεξιὰ) εἶναι ἑστερωμένη ἐτέρα πλάξ, προφανῶς ἵνα δέχεται καὶ νὰ

Εἰκ. 2. Σχέδιον τοῦ Μυλῶνος.

διοχετεύη τὸ ἄλευρον. Ἐντὸς καὶ εἰς τὰ περίξ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ μυλῶνος εὐρέθησαν ἀρκετοὶ μικροὶ καὶ μείζονες ἄλλοι μυλόλιθοι ἐκ τραχύτου. Ἐνα τούτων ἐθέσαμεν ἐπὶ τοῦ κτιστοῦ μυλόλιθου, ὡς εἶναι δρατὸς ἐπὶ τῆς φωτογραφίας. Δὲν εὐρέθη, φυσικά, κατὰ χῶραν. Τιοιούτου ἐπιπεδοκύρτου σχήματος μυλόλιθοι, μικροὶ κατὰ κανόνα, εὐρίσκονται συχνάκις ἀνά τὴν ἀνασκαφήν. Εἶναι παρόμοιοι τὸ σχῆμα πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἐπιγονατίδα εἰς δὲ τὴν ὀρολογίαν τῶν ἀρχαίων ἰατρῶν ἢ ἐπιγονατὶς καλεῖται μύλη. Εἶναι ἐπομένως βέβαιον, ὅτι καὶ εἰς ἱστορικοὺς χρόνους ἐχρησιμοποιοῦντο τοιαῦται μύλαι¹.

1. Κατὰ τινὰς ἀρχαίας μαρτυρίας μύλη ἐλέγετο ὁ κάτω μυλόλιθος, ἀλλ' εἶναι σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ἡ λέξις ἐχρησιμοποιεῖτο ἀδιακρίτως. Ὁ ἄνω μυλόλιθος ἐνίοτε ἐκαλεῖτο ὄνος,

Πέραν τοῦ μολολίθου πρὸς Νότον ὁ τοῖχος τοῦ διαμερίσματος σχηματίζει δὸντωνσιν. Ἐσωτερικῶς φέρει ἡμικυκλικὴν κοιλότητα καλυπτομένην ὑπὸ μικρῶν λίθων καὶ ἔτι περαιτέρω εἶδος μικρᾶς πλατείας, καλυπτομένης καὶ ταύτης ὑπὸ πλακωτῶν λίθων (σχέδ. εἰκ. 2), μέχρι τῆς γωνίας τοῦ Ἀνατολικοῦ πρὸς τὸν Νότιον τοῖχον. Ὁ τελευταῖος οὗτος φέρει ἄθικτον κατὰ τὸ ΝΔ. αὐτοῦ ἄκρον μεγάλην καὶ καλῶς διατηρουμένην ἔλλειψοειδῆ πηλίνην λεκάνην ἢ ἀσάμιθον (σχέδ. εἰκ. 2 καὶ πίν. 173β). Τὸ ἐσωτερικὸν ταύτης εἶναι γραπτὸν διὰ λευκῶν καλαμοειδῶν. Ἦτο πλήρης κισήρεως καὶ οὐδὲν ἔδειξεν ἴζημα εἰς τὸν πυθμένα. Ὀλόκληρον τὸ Δυτικὸν δάπεδον τοῦ μολῶνος καλύπτεται ἀκανονίστως ὑπὸ πλακωτῶν λίθων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔκειντο ὀλίγα εὐτελεῖ μικρὰ ἀγγεῖα. Τὸ μέγιστον ἐκ τούτων εἶναι ὄρατὸν ἐπὶ τῆς εἰκ. 174α. Τὸ περιεργότερον ὅμως εὕρημα ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ δωματίου, ἀκριβῶς ὑπὸ τὸ αὐτόθι παράθυρον, τὸ βλέπον πρὸς τὴν σύριγγα. Ἐκεῖ ἀντελήφθη ὅτι τὸ χρῶμα τῆς καθαρᾶς λεπτῆς σποδοῦ ἦτο σκοτεινόν, καὶ δὴ εἰς κανονικὴν γραμμὴν. Ὑπόπτευσά ἀμέσως ξύλινον πλεκτὸν σκεῦος. Ὁ φωτισμὸς δὲν ἦτο λίαν ἐπαρκής. Ἐκάλυψα ἐκ νέου τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ἀρκετοὺς μῆνας βραδύτερον, ὅτε εἶχομεν πλέον ἀποκτήσει ἠλεκτρικὸν φῶς, ἐνεπιστεύθη τὸν καθαρισμὸν εἰς τὸν Καραμήτρον. Ἀπεδείχθη, ὅτι πράγματι ἐπρόκειτο περὶ κοφίνου ἢ σπυρίδος, πιθανώτατα ἐκ λύγου, ἔλλειψοειδοῦς τομῆς, παρομοίου πρὸς τοὺς καὶ σήμερον πλεκομένους ἐν Κρήτῃ. Ἡ σποδὸς ἦτο πάντως τόσον μαλακῆ, ὥστε ἐφαίνετο ἀδύνατον νὰ περισωθῇ τὸ σκεῦος, ἀφοῦ καὶ τὸ φύσημα ἀκόμη παρέσυρε τὴν κόνιν. Χάριτες ὀφείλονται εἰς τὸν καλλιτέχνην συντηρητὴν κ. Μαργαριτώφ διὰ τὸ κατόρθωμα. Ἐκατοστὸν κατόπιν ἑκατοστοῦ ἐκαθαρίζετο ὁ τάλαρος ὑπὸ τοῦ Καραμήτρου καὶ ὁ Μαργαριτώφ ἐνεπότιζε τὴν κόνιν διὰ καταλλήλου διαλύματος ἀκετόνης. Τὸ σκεῦος ἐξήχθη ἀκέραιον καὶ σήμερον εὐρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον Θήρας (πίν. 174β).

Ὁ κόφινος εὐρέθη ἄνευ πυθμένων. Τοῦτον εἶχον διαρρήξει εὐμεγέθεις λίθοι,

καὶ τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα ἐξηγεῖται ἐκ τινων ὀγκωδεστέρων μολολίθων, ὧν ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια εἶναι ἀμφικλινῆς ὡς στέγη. Τοῦτο ἐνθυμίζει τὴν ράχιν τοῦ ὄνου καὶ ἐρμηνεύει προσέτι τὸν σαρκαστικὸν Ἰαμβον τοῦ ΑΡΧΙΛΟΧΟΥ κατὰ τῆς ὀρεινῆς Θάσου (ἦθε δ' ὡστ' ὄνου θάχισ. . . κ.λ.π., ἀπ. 17 - 18 BERGK - HILLER). Ὡς φαίνεται, ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ ὀγκωδέστεροι ὄνοι ἵνα συντρίψωσιν ἀρχικῶς τὴν κριθήν, τὸν λάθυρον ἢ ἑτέρους σκληροὺς καρπούς καὶ εἶτα ἐσυνεχίζετο ἡ πλήρης ἀλευροποίησις διὰ τῆς ἐλαφροτέρας μύλης. Τὸ ὕλικόν εἶναι πάντοτε τὸ αὐτό, ἄγνωστον ἂν ἐκ Μήλου. Καλὸν πάντως θὰ ἦτο νὰ ἐξετασθῇ συστηματικώτερον τὸ ὑπάρχον καὶ τὸ διαρκῶς εἰς φῶς ἐρχόμενον ἄφθονον ὕλικόν. Ὁ μύλλας λίθος (αὕτη εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ) δυνατὸν νὰ προέρχεται ἐκ Νισύρου. Ταύτην τουλάχιστον θεωρεῖ ὁ πατήρ τῆς Γεωγραφίας ὡς τὴν πηγὴν τοῦ μύλλου διὰ τοὺς «ἀστυγεῖτονας» (X 488). Γνωρίζει προσέτι, ὅτι μύλλας λίθος παράγεται ἐκ τῆς ψυχομένης λάβας τῆς Αἴτνης (VI 269). Ἡ λάβα τῆς Θήρας, ὅπως δῆποτε, εἶναι πολὺ κρυσταλλικὴ καὶ ἀποκλείεται ἡ ἐντοπία προέλευσις τῶν εὐρεθέντων μολολίθων.

πεσόντες ἐντὸς τοῦ σκεύους. Ἀφαιρεθέντος τοῦ κοφίνου, ἀνεφάνησαν τριπτῆρες λίθοι καὶ μικρὰ πῆλινα σκευή (πίν. 175α). Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ἴχνη τοῦ πλεκτοῦ πυθμένος τοῦ κοφίνου, μετ' αὐτῶν δὲ περισυνελέξαμεν καὶ μερικὰς ἀκάνθας θαλασσίου ἐχίνου. Ὁ τάλαρος περιεῖχε προφανῶς ἐχίνους, τὸ δὲ θαλάσσιον τοῦτο λίχνευμα ἦτο, ὡς φαίνεται, καὶ τότε περιζήτητον. Πράγματι, καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς περιοχῆς τῆς ἀνασκαφῆς παρατηρήθησαν ἀκανθαὶ ἐχίνων.

Μετὰ τὴν πλήρη ἀποκάλυψιν τοῦ μυλῶνος μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ διαμέρισμα τοῦτο ὁλόκληρον εἶναι θρησκευτικοῦ προορισμοῦ. Ἡ θύρα παραπλευρῶς τοῦ μυλῶνος ὀδηγεῖ εἰς μικρόν, ἀλλὰ πολυτελὲς δωμάτιον μετὰ ὠραίου πλακοστρώτου καὶ λιθίνου θρανίου ἔναντι τῆς θύρας, ἀναλόγου πρὸς ὅμοια θρανία τῶν Μινωϊκῶν Ἀνακτόρων. Ἡ ἐγκατάστασις τοῦ μυλῶνος παρουσιάζει σημαντικὴν ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἐν ἐκ τῶν τεσσάρων δωματίων τοῦ μικροῦ Μεσομινωϊκοῦ ἱεροῦ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Φαιστοῦ. Ἐκεῖ ὑπάρχει ὡσαύτως ἐγκατάστασις μύλης, ἐρμηνευομένη ἐκ τῆς παρασκευῆς οὐλοχυτῶν διὰ τὰς ἱεράς τελετάς. Ἐν Θήρα, ὡς καὶ ἐν Φαιστῷ, ἔχομεν ὡσαύτως τὸ ἱερὸν διαμέρισμα μετὰ θρανίου συναπτόμενον ἀμέσως πρὸς τὴν Βορείαν πλευρὰν τοῦ μυλῶνος. Ἴσως αὐτὸς οὗτος ὁ βασιλεὺς - ἀρχιερεὺς παρεσκευάζε τὸ ἱερὸν ἄλευρον διὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετάς. Ἴσως ταύτην ἀκριβῶς τὴν ἔνοιαν εἶχε τὸ γνωστὸν λαϊκὸν ποίημα, τὸ ὁποῖον ἐκλαμβάνεται ὡς δεῖγμα φιλεργίας ἐνὸς τυράννου:

*Ἄλει, μύλα, ἄλει καὶ γὰρ Πιττακὸς ἄλει
μεγάλας Μιτυλάνας βασιλεύων.*

4. Η ΣΥΡΙΓΓΕ Ἡ Ἑταιρεία Ἡλεκτρισμοῦ (ΔΕΗ) ἐβοήθησε σημαντικῶς τὸ ἔργον μας ἐν Θήρα. Εἰς σχετικῶς βραχὺν χρόνον ἐπεξέτεινε τὸ ἠλεκτρικὸν δίκτυον μέχρι τῆς ἀνασκαφῆς, ἐπρομήθευσεν εἰς ἡμᾶς κατάλληλα δοκάρια ὑποστυλώσεως τῶν συρίγγων καὶ παρεχώρησεν εἰς ἡμᾶς ἡσκημένον ἐργάτην (τὸν κ. Στράτον Δεμερτζῆν), ὅστις προέιστατο τοῦ τεχνικοῦ ἔργου. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Ε.Μ.Π. κ. Λ. Μούσουλος ἐπεσκέφθη τὰς ἀνασκαφὰς καὶ κατέστρωσε τὸ πρόγραμμα τῆς ὅλης ἐργασίας.

Ἀρχαιολογικῶς ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος προέκυψαν αἱ ἀκόλουθοι συνθήκαι. Πρῶτον, ἡ γενικὴ δυσκολία ἀρχαιολογικῶν παρατηρήσεων ἢ συμφυῆς πρὸς τὴν στενότητα τοῦ χώρου. Δεύτερον καὶ κυριώτερον, ἡ ἀδυναμία ἐλευθέρων κινήσεων, ἥτις δὲν ὑπάρχει, ὅταν τις ἀνασκάπτῃ κατὰ τὰς κλασσικὰς μεθόδους ἐκ τῶν ἄνω. Οὕτω, διὰ τῆς μεθόδου τῶν συρίγγων δυνάμεθα μὲν νὰ ἐλευθερώσωμεν ἐξωτερικῶς ἐν οἰκοδόμημα παρακολουθοῦντες τοὺς τοίχους, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ εἰσέλθωμεν εἰς αὐτὸ προτοῦ ἀνεύρωμεν τὴν θύραν. Πολλάκις δὲ θύραι δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὰ ἰσόγεια. Ἐν περιπτώσει πολλῶν ἐσωτερικῶν δωματίων ἢ ἀνασκαφῆ αὐτῶν διὰ μόνης τῆς θύρας καταντᾷ δύσ-

κολος καὶ πολυδάπανος. Ἄλυτος δὲ μέχρι τῆς στιγμῆς δυσκολία εἶναι ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἄνω πατώματος, ἐν ἣ περιπτώσει ὑπάρχει.

Τρίτη περαιτέρω δυσκολία εἶναι ἡ τῶν λίαν ἐτοιμορρόπων κτηρίων. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παρουσίας σύριγγος προσερχοῦσαμεν εἰς ἓν τοιοῦτον κτίσμα, τὸ ὁποῖον θὰ καταπέσῃ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν μας, ἂν δοκιμάσωμεν τὴν περαιτέρω ἐκσκαφὴν του.

Ἄνεσκάψαμεν, παρ' ὄλα ταῦτα, τοίχους τριῶν τοῦλάχιστον οἰκημάτων διὰ τῆς μεθόδου τῶν συρίγγων. Ἄντελήφθημεν συγχρόνως, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἐν ταῦθα πρόχειροι ξηρότοιχοι, οὓς εἶχον ἀνεγείρει, μετὰ τὴν καταστροφὴν, οἱ «τρωγλοδύται» (ὄρα κατωτέρω). Οὐδαμοῦ συνηντήσαμεν θύραν, μέχρι τῆς ὥρας, ἀλλὰ μόνον ἀνοίγματα παραθύρων. Γενικὴν ἰδέαν τοῦ ἀνοίγματος καὶ τῆς πρώτης ὑποστυλώσεως τῶν συρίγγων δίδει ὁ πίν. 175β. Ἐν περιπτώσει τελικῆς καθιερώσεως τοῦ συστήματος τῶν συρίγγων θὰ ἐπακολουθήσουν μόνιμοι ὑποστυλώσεις.

Εἰς ἓν σημεῖον τῆς σύριγγος ἐβυθίσθη αἰφνιδίως τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς τμήμα τῆς στέγης. Ἐγναρίζομεν τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο, διότι κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἶχομεν ἐκλεπτύνει τὰ στρώματα, ἵνα διανοίξωμεν τὴν ὁδόν. Ἡ πτώσις τῆς ὀροφῆς ἐγένετο ὑπὸ μορφὴν χωνοειδοῦς ὀπῆς καὶ τὸ μόνον ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ περιλουσθῇ ὑπὸ καταιονισμοῦ λεπτοτάτης λευκῆς σποδοῦ ὁ «Mini Boss», ὅστις ἐδέχθη τὸ πρᾶγμα μὲ τὴν εὐθυμον φιλοσοφικὴν του στωικότητα. Κατόπιν τούτου διεκόψαμεν τὴν διάνοξιν τῆς στοᾶς καὶ ἤρχισαμεν τὴν ἀνασκαφὴν ἐκ τῶν ἄνω, δοθέντος ὑπὸ τῶν ἐργατῶν τοῦ ὀνόματος «ἡ βυθισθεῖσα οἰκία» εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο οἰκοδόμημα.

Ἡ ἀνασκαφὴ ἔδειξεν ἐντὸς ὀλίγου, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἐπάνω πατώματος μιᾶς οἰκίας, ἧς ἀπεκαλύφθη ἡ ΝΑ. γωνία. Εἰς τὸν Νότιον τοῖχον παρουσιάσθη μέγα ἀνοιγμα, προφανῶς παραθύρου, ἔχον 1.50 μ. πλάτος καὶ ἰσάριθμον διατηρούμενον ὕψος. Τὰ ἔχνη τῶν ξυλίνων παραστάδων καὶ τῆς φλιᾶς διετηροῦντο ὡς συνήθως. Εἰς τὸ ἀνοιγμα τοῦ παραθύρου ὑπῆρχον ἀκόμη ὄρθιαι δύο ὠμαι πλίνθοι διαστάσεων 0.62×0.46 μ. (προφανῶς δύο ἐπὶ ἓνα καὶ ἡμισυν πόδα) ἐκάστη (πίν. 176α). Ἐκεῖ ὅπου ἐπάτου ἦτο ἐμφανῶς τὸ κατώφλιον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἔκειτο ἀνεστραμμένη μία κύμβη (πίν. 176α καὶ 233β). Ἐπ' αὐτῆς ἔκειντο τὰ τεμάχια ποτηρίου, ὑπ' αὐτὴν δὲ τὸ χῶμα ἐκρυσπεν ὀστᾶριον μικροῦ ἐριφίου ἢ ἀναλόγου ζώου. Δυστυχῶς εἶναι τόσον κακὴ ἡ διατήρησις τοῦ τοίχου καὶ ἔχει τόσον πολὺ ἀποκλίνει τῆς καθέτου, ὥστε ἡ πτώσις αὐτοῦ εἶναι βεβαία, μόλις προχωρήσῃ ἡ ἀνασκαφὴ. Ἐφωδιάσαμεν διὰ προχείρου στέγης τὸ ἀνασκαφέν τμήμα καὶ διεκόψαμεν ἐκεῖ τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἄνωθεν καί, φυσικά, καὶ ἐκ τῆς σύριγγος.

Ὀλίγον Νοτιώτερον ἠνοίξαμεν νέαν σύριγγα (εἰκ. 1 καὶ πίν. 176β). Συνηντήσαμεν καὶ ἐδῶ ἔδαφος λιθόστρωτον δι' ἀνωμάτων λίθων, ὡς πανταχοῦ μέχρι τοῦδε ἐντὸς τῶν συρίγγων. Ἐπειδὴ ἀνέρχεται ἀνηφορικῶς καὶ μὲ σημαντι-

κὴν κλίσιν, ὠνομάσαμεν ταύτην («Στενωπὸν τῆς ἀνωφερείας»). Ἐπὶ τῶν λίθων τοῦ δαπέδου κεῖνται πληθὴν ἄωτος ἡμιωοειδῆς σκάφη ἀκεραία (πίν. 177α) καὶ ἀρκετὰ ἄλλα ἀγγεῖα, πλὴν ἐξαιρέσεων πάντα τεθραυσμένα. Ὁ πίν. 177β παρέχει ἐτέραν εἰκόνα τῶν ἀγγείων τούτων, τὰ ὅποια προφανῶς ἐκρημνίσθησαν ποθεν.

Εἰς τὸ ἀριστερὸν (Νότιον πλευρὸν) τῆς στενωποῦ ὑψοῦται ὄρθιος εἰσέτι ὁ τοῖχος μιᾶς οἰκίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξέχει ἡ ἐν πίν. 178α φαινομένη «ὕδρορρόη». Πρόκειται περὶ στενομάκρου ἀμφοροειδοῦς ἀγγείου, τοῦ ὁποίου ἀπεθραύσθη ὁ πυθμὴν. Εἶναι ὄντως πιθανόν, ὅτι ἐπίτηδες ἐτέθη ἐκεῖ τὸ ἀγγεῖον, ἵνα προχειρῶς χρησιμεύσῃ ὡς ὕδρορρόη. Δυστυχῶς καὶ τῆς οἰκίας ταύτης οἱ τοῖχοι εἶναι εἰς ἐρειπιώδη κατάστασιν καὶ δὲν εἶναι πιθανόν, ὅτι δύναται νὰ ἀνασκαφῇ ἄνευ καταρρεύσεως.

Εἰκόνα τῆς εἰσόδου τῆς σύριγγος δίδει ἡ φωτογραφία τοῦ πίνακος 104β ἐν ΠΑΕ 1968. Οἱ ξυλότυποι παλαιότερων φωτογραφιῶν ἔχουσιν ἀφαιρεθῆ καὶ εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων ξυλίνων πλαισίων ἔχει τεθῆ σκυροκονίαμα, ἵνα χρησιμεύῃ καὶ ὡς στερέωσις τῶν λιθίνων τμημάτων τοῦ παραθύρου καὶ τῆς θύρας. Τὸ παράθυρον ἀνήκει εἰς τὸν μυλῶνα καὶ ἡ θύρα εἰς τὸν προθάλαμον αὐτοῦ. Κάτω φαίνονται οἱ λίθοι οἱ ἀνήκοντες ἢ εἰς ὁδὸν λιθόστρωτον ἢ ἴσως καὶ εἰς ἕτερον ἀκάλυπτον χῶρον. Ἀριστερὰ εἶναι ὄρατὸν τὸ στρώμα τῆς κισήρεως, ἣτις ἐκάλυπτε τὰ πάντα ἐνταῦθα. Ἀριστερὰ, ἔναντι τῆς θύρας, ἄρχεται ἡ «Στενωπὸς τῆς ἀνωφερείας».

5. Η «ΓΕΦΥΡΑ» Μεταξὺ τῆς συνοικίας Α (πρὸς Βορρᾶν) καὶ τῶν συνοικιῶν Β - Γ (πρὸς Νότον) κατὰ μῆκος τοῦ τέως χειμάρρου (ὄρα τὸν παρένθ. πίν. Α) ὑπάρχει ἄσκαφος εἰσέτι χῶρος. Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι κρύπτει τὰ σπουδαιότερα τῶν κτισμάτων τῆς συνοικίας. Ἐκεῖ ἠνοίχθη ἡ πρώτη τάφος τῆς ἀνασκαφῆς κατὰ τὸ 1967 (Μπρόνου 1 καὶ 1α) καὶ ὀλίγον περαιτέρω πρὸς ΝΑ. εὐρέθη ἕτερον κτίσμα (Ἀρβανίτη 2), ὅπερ, ὡς καὶ τὸ παρουσιασθὲν ἐν Μπρόνου 1, συνέκειντο ἐκ πελεκητῶν λίθων. Τὰ κτίσματα ταῦτα παραμένουσιν εἰσέτι ἄσκαφα λόγῳ διαφόρων ζητημάτων. Συμπληρωματικὴ ἔρευνα ὡς πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν ἔδειξε τὰ ἀκόλουθα:

Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν¹, ὅπερ εἶχεν ἐκληφθῆ ὡς ἰσόγειον, ἀπεδείχθη οὐ μόνον ὅτι εἶναι πιθανώτατα ἀνώγειον, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἰς αὐτὸ ἀνήκει εἰς ἐπιφανειακὸς σχεδὸν τοῖχος, πέρυσιν ἐκληφθεὶς ὡς πιθανῶς μεταγενέστερος². Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ἐπίχωσιν τῆς Δυτ. πλευρᾶς ἐμφανίζονται ἐντὸς τῆς κισήρεως μεταξὺ ἄλλων ἰχνῶν καὶ ὀπαὶ κυλινδρικοί, διαμέτρου 4 μέχρι 5

1. "Ora Thera I, 1967, σ. 35 ἐξ., εἰκόνες 50 - 54 καὶ ἔγχρ. πίναξ Β 5 (=ΠΑΕ 1967, σ. 139 ἐξ. εἰκ. 3 - 4 καὶ πίν. 124α, 125α, γ).

2. Thera II, σ. 9 καὶ εἰκ. 1 (=ΠΑΕ 1968, σ. 90 - 1 καὶ πίν. 67α).

ἐκατοστῶν, ἀνά τρεῖς μέχρι πέντε, πλησίον ἀλλήλων. (Ὅραται ἐπὶ τοῦ πίν. 178β εἰς τὸ κέντρον τῆς φωτογραφίας.) Τοιαύτας ὅπας παρετηρήσαμεν καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς ἀνασκαφῆς (Γ4β κατωτέρω). Προέρχονται προφανῶς ἐξ ἐπιμήκων ράβδων ἢ καλάμων, ἀλλ' ἄγνωστον ἐν ποίᾳ συναφείᾳ.

Ὁ πίν. 179α δεικνύει κατώφλιον, πρὸ τῆς προσόψεως τῶν πελεκητῶν λίθων, φέρον εἰσέτι τὸν λίθινον ὄλμον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιστρέφετο ὁ θαιρὸς τῆς θύρας. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ δωματίου φέρει ὠραῖον πλακόστρωτον (πίν. 179β), ἐπὶ τοῦ ὁποίου (δεξιὰ) εἶναι ὄρατὴ ἡ οἰνοχότη τῶν σταφυλῶν (κατωτέρω πίν. 234α) εἰς ἣν κατάστασιν εὐρέθη.

Πέραν τῆς προσόψεως ταύτης τῶν ζεστῶν λίθων, ἦτοι πρὸς Νότον, ὑπάρχει λαβύρινθος ἐσωτερικῶν κτισμάτων, ἦτοι δωματίων, διαδρόμων κλιμακοστασιῶν ἴσως, ὧν ἡ εἰκὼν εἶναι εἰσέτι ἀσαφής. Ἡ καταστροφὴ ἐνταῦθα εἶναι μεγάλῃς ἐκτάσεως. Οἱ τοῖχοι εἶναι ἐτοιμόρροποι καὶ κεκλιμένοι, ὡς βλέπει τις εἰς μίαν μεγάλην θύραν ὄρατὴν ἐπὶ τοῦ πίν. 180. Ἐπειδὴ δὲ πρόκειται περὶ τῶν ἀνωγείων διαμερισμάτων, ἡ ἀνασκαφὴ ἐνταῦθα θὰ εἶναι λίαν ἐπίπονος.

Πρὸς τὸ Ἀνατολικὸν μέρος ὁ χεῖμαρρος ἔχει καταφάγει τὴν συνέχειαν τοῦ τοίχου ξεστῆς λιθοδομῆς, αὕτη ὅμως ἀναφαίνεται μετ' ὀλίγον ὡς τοῖχος ξεστῆς ἐπίσης λιθοδομῆς ἀπὸ Β. πρὸς Ν¹. Ἐφέτος ἐξηκριβώθη, ὅτι πρόκειται περὶ ἀνωγείου, τὸ δὲ ὑποκείμενον ἰσόγειον φέρει δύο τετράγωνα παράθυρα βλέποντα πρὸς Ἀνατολάς. Ὁ καθαρισμὸς τῶν παραθύρων τούτων εἶναι πολὺ διδακτικὸς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνασκαφῆς, διότι δυστυχῶς τὰ ἔχνη μετ' οὐ πολὺ ἐξεφανίζονται.

Τὸ καλύτερον διατηρούμενον τῶν παραθύρων τούτων (πίν. 181α) ἦτο διαστάσεων 0.45×0.45 μ. (προφανῶς ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ποδῶν). Τὸ ἀνώφλιον καὶ τὸ κατώφλιον ἦσαν διπλασίων διαστάσεων εἰς μῆκος, ὥστε τὰ ξύλα νὰ ἐρεΐδωνται καλῶς ἐπὶ τοῦ τοίχου, τὸ δὲ πάχος τῶν ξύλων δὲν ὑπερέβαινε τὰ 15 μέχρι 16 ἐκατοστά. Τὸ κάτω ξύλον (τῆς φλιᾶς) ἦτο ἀπελέκητος καὶ στρεβλὸς κορμὸς δένδρου, ὅστις μάλιστα εἰς τὸ δεξιὸν μέρος ἦτο καὶ διχαλωτός. Πάντα ταῦτα διακρίνονται καλῶς εἰς τὸ ἀποτύπωμα, διότι τὰ ξύλα εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις δὲν ἐγκατέλιπον τὸ παραμικρὸν ὀργανικὸν ἔχνος.

Τὸ καθαυτὸ παράθυρον εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις (ὅρα κατωτέρω) φέρει πάντοτε δύο κοιλώματα κάθετα, δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν ἐρειπίων ὑπὸ τὴν κίσηριν τὰ δύο κάθετα ξύλα τοῦ πλαισίου τοῦ παραθύρου ἦσαν εἰς τὴν θέσιν των. Βραδύτερον (ἐξητημίσησαν) καὶ οὕτως ἀπέμεινε τὸ κοῖλον. Εἰς τὸ μέσον ὅμως τὸ παράθυρον ἦτο κοῖλον καὶ ἔφερεν ἀπὸ δύο μέχρι ἴσως καὶ τεσσάρων ὀριζοντιῶν ξυλίνων πῆχων δίκην κιγκλίδων. Ἐκεῖ λοιπὸν εἰσεχώρησε παντοῦ ἡ λεπτὴ κίσηρις καὶ ἡ σποδός. Οὕτως ἔχομεν σήμερον ἀνάγλυφον τὸ κοίλωμα ἐκάστου παραθύρου μετὰ

1. Thera I, σ. 52, εἰκ. 79 - 80 (=ΠΑΕ 1967, πίν. 133β καὶ 134α).

τῶν ἀποτυπωμάτων τῶν ὀριζοντίων δοκίδων. Ὁ πίν. 181β δεικνύει καλύτερον τὴν κατάστασιν εἰς τὸ παρὸν παράθυρον, ὅπερ ἔφερε τρεῖς ὀριζοντίους κιγκλίδας ἐκ λεπτῶν κορμῶν δένδρων ἐσχισμένων εἰς δύο. Τὸ κυρτὸν τοῦ ἡμικυλίνδρου ἦτο ἐστραμμένον πρὸς τὰ ἔσω, ἡ δὲ πρόσοψις τοῦ παραθύρου ἐδείκνυε τὸ ἐπίπεδον μέρος τῶν δρυφακτων. Ὡς ἐπὶ τῆς εἰκόνας εἶναι ὄρατόν, τὸ μεσαῖον δρυφακτον ἦτο παχύτερον τῶν δύο ἄλλων. Τὸ φῶς καὶ ὁ ἀήρ λοιπὸν εἰσῆρχοντο διὰ τῶν μεταξὺ σχισμῶν, ὡς συνέβαινε καὶ ἐν Αἰγύπτῳ. Ὀλίγον Βορειότερον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοίχου ὑπάρχει πανόμοιον ἕτερον παράθυρον, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν διατηρεῖται εἰς τόσον καλὴν κατάστασιν, ὡς τὸ παρὸν.

Διατηρούμενον κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὸ παρὸν κτίσμα ὑπάρχει ἕτερον, ὡσαύτως ἐκ ξεστῆς λιθοδομῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μνημειωδέστερον μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθέν¹. Ἡ πληρεστέρα ἔρευνα ἔδειξεν ὡσαύτως, ὅτι καὶ ἐδῶ τὸ ὄρατόν τμημα τοῦ τοίχου ἀνῆκεν εἰς τὸ ἄνω πάτωμα. Εὐρέθησαν μάλιστα ἐντὸς τῆς ἐκ σποδοῦ ἐσωτερικῆς ἐπιχώσεως δύο κολοβά χάλκινα τάλαντα ζυγοῦ, τὸ ἐν ἐντὸς τοῦ ἑτέρου. Κάτωθεν ὅμως τοῦ ὄρατοῦ τοίχου, ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἐνομίσαμεν ὅτι ὑπῆρχε καθαρὰ σποδός, ἀπεδείχθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ δύο παραθύρων (πίν. 182α). Συνέπεσεν ἡ ἀρχικὴ δοκιμὴ τοῦ 1967 νὰ προσκρούσῃ εἰς τὰ παράθυρα ταῦτα, διὰ τοῦτο δ' ἐθεωρήθη μυστηριῶδες τὸ γεγονός, πῶς τοιοῦτον οἰκοδόμημα ἦτο δυνατόν νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς σποδοῦ καὶ ἄρα νὰ εἶναι χρονολογητέον μετὰ τὴν ἔκρηξιν².

6. Η «ΠΥΡΑ ΤΗΣ ΘΥΣΙΑΣ» Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην καὶ ὀλίγα μέτρα πρὸς Ἀνατολὰς τῆς ξεστῆς λιθοδομῆς τοῦ Βορειοτέρου οἰκοδομήματος (Μπρόνου 1α) ἀνεκαλύφθη περίεργον καὶ ἀνεξήγητον εἰσέτι σύμπλεγμα, ὀνομασθὲν διὰ γενικοῦ ὀνόματος «πυρά». Ἡ πρώτη μνεῖα του ἀναφέρεται εἰς τὸ ἡμερολόγιον τῆς Τετάρτης 15 Ὀκτ. 1969 ὡς ἐξῆς: «Ἐν Μπρόνου 1α σκαφὴ βαθυτέρα ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ ἀπεκάλυψε παλαιότερα (ΜΚ) ἀγγεῖα (ἴσως τάφον!) καὶ τεμάχια μεγάλου λιθίνου ἀγγείου...».

Τὴν ἐπομένην (16 Ὀκτ.) ἐσημειοῦτο: «φαίνεται νὰ εἶναι λακκοειδῆς τάφος. Τὸ σήμερον ἀποκαλυφθὲν Βορειότερον ἡμισυ καλύπτεται ὑπὸ μικρῶν σχιστολιθικῶν πλακῶν. Ἐφάπτεται αὐτοῦ ἡ κυκλικὴ κοιλότης, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρίσκονται τὰ τεμάχια τοῦ μεγάλου λιθίνου ἀγγείου ἐξ ἀνδρσιτικῆς λάβας». Ὁ πίν. 182β ἐπεξηγεῖ τὰς ἀνωτέρω λέξεις τοῦ ἡμερολογίου. Ἀριστερὰ φαίνεται μικρὸν σκάμμα, ἵνα σπουδάσωμεν τὰ ὑποκείμενα στρώματα. Ἡ μνημονευομένη κοιλότης τοῦ πίθου εὐρίσκεται ἄνω ὑψηλότερον καὶ δὲν φαίνεται ἐπὶ τῆς εἰκόνας. Σημειωτέον ὅτι τὰ τεμάχια τοῦ μνημονευομένου λιθίνου πίθου δὲν

1. Thera I, σ. 52, εἰκ. 79 (ἄνω ἀριστερὰ) καὶ 53, εἰκ. 82 (=ΠΑΕ 1967, πίν. 133β καὶ 134β).

2. Thera I, σ. 53, εἰκ. 82 καὶ σχέδιον εἰκ. 83 (=ΠΑΕ 1967, πίν. 134β καὶ σ. 148 εἰκ. 7).

εὐρίσκοντο ὅλα εἰς τὴν θέσιν των, διότι εἰς νεωτέρους χρόνους εἶχον προσκρούσει ἐπ' αὐτῶν οἱ Ἀκρωτηριανοὶ καὶ τὰ εἶχον χρησιμοποιοῦσαι εἰς τὸν ξηρότοιχον τὸν χρησιμεύοντα ὡς ὄχθην τοῦ χειμάρρου. Ὀλίγα τεμάχια ἐκ τοῦ χεῖλους τοῦ ἀγγείου ἀπωλέσθησαν διὰ τοῦτο ὀριστικῶς, ὡς φαίνεται.

Ἰπὸ τὰς σχιστολιθικὰς πλάκας ὑπῆρχε στρώμα πάχους 20 - 25 ἐκ., ὅπερ ἦτο ἰσχυρῶς κεκαυμένον, μελανὸν καὶ περιέχον μικρὰ τεμάχια ἀνθράκων ἐκ θάμνων καὶ ὕλης. Τὸ στρώμα ἦτο πλήρες τεθραυσμένων ἀγγείων (πίν. 183α), λιθινῶν ἐργαλείων καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν. Ἐν ἀγγείοις, εὐρέθεν ἀνεστραμμένον ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἦτο πλήρες φάβας, τοῦ γνωστοῦ καὶ μέχρι σήμερον χαρακτηριστικοῦ Θηραϊκοῦ ὄσπριου (πίν. 183β). Εὐρέθησαν περαιτέρω πυρὴν καὶ λεπίδια ὀψιανοῦ (ἔν ἔχει σχεδὸν ἀκριβῶς 10 ἐκ. μήκους), δύο τριπτῆρες χάλικες καὶ πλάξ (τριβαία), ἐφ' ἧς εἰργάζοντο οἱ τριπτῆρες. Εὐρέθη ὡσαύτως ἀντικείμενον συμπαγές καὶ βαρὺ, ἀτρακτοειδές ἢ ἀκριβέστερον ἀλαβαστροειδές, ὕψους 0.14, τὸ ὁποῖον φέρει ὀπὴν ἄνω καὶ ἐπένδυσιν ὡσεὶ ἐκ φαγεντιανῆς. Εὐρέθησαν τέλος δύο εἰδῶλια πῆλινα βοῶν, διότι οἱ βόες πρὸς θυσίαν προφανῶς ἦσαν βαρὺ πρᾶγμα, ἐθυσιάσθησαν ὅμως πραγματικὰ μικρότερα ζῶα, διότι εὕρομεν ἀρκετὰ ὄσπᾶ καὶ τεμάχια δύο κεράτων τράγου ἢ αἰγός. Τὰ εἰδῶλια τῶν βοῶν ἔχουσιν ἐξαιρετικῶς μακρὰ ρύγχη, ἀλλ' οἱ ρῶθωνες καὶ τὰ στόματα ἔχουσι δηλωθῆ με ἀσυνήθην ἐπιμέλειαν (πίν. 184α). Τὰ μήκη τῶν εἰδωλίων εἶναι 10 καὶ 14 ἑκατοστά.

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἐντὸς τῆς πυρᾶς ἀγγείων τὸ εὐρύστομον πρόχειλον πιθάριον (πίν. 184β) φέρει ἐμπιέστως ἐπὶ τῆς κοιλίας ἐν σύμβολον μᾶλλον ἢ κόσμημα (πίν. 184γ). Ἐν σφαιροειδές ἀγγεῖον (πίν. 184δ) φέρει ἐπὶ τοῦ ὤμου καλῶς διατηρουμένην ἀμαυρόχρωμον διακόσμησιν. Ὁ πίν. 184ε παρουσιάζει δύο μικρὰς φιάλας καὶ ὁ πίν. 184ζ τρία σκυφάρια, ἧτοι ἀγγεῖα καλῶς γνωστὰ ὡς σκευὴ θρησκευτικῶν τελετῶν. Πάντα τὰ ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἰς Μεσοκυκλαδικὴν φάσιν παλαιότεραν τῆς τῶν μέχρι τοῦδε ἀνασκαφέντων ἐρειπίων.

Τὸ σύνολον τοῦ κατασκευάσματος, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὸ ἡμερολόγιον τῆς 17ης Ὀκτ. 1969 ἐξακολουθεῖ νὰ χαρακτηρίζεται ὡς «τάφος», περιβάλλεται ὑπὸ κτιστῶν τοιχωμάτων. Κατὰ τὸ ἡμερολόγιον, ἔχει ἐσωτερικὰς διαστάσεις 1.90 × 1.30 μ. καὶ τὸν μέγαν ἄξονα ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἐνθα τὸ τοίχωμα ἔχει τὸ μέγιστον ὕψος, περὶ τὸ 1 μέτρον. Βραδύτερον ὅμως τὰ «τοιχώματα» ἀπεδείχθησαν τοῖχοι διασταυρούμενοι καὶ πρὸς ἄλλους. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ζήτημα παραμένει πρὸς λύσιν διὰ τῆς συνεχείας τῶν ἀνασκαφῶν. Τὰ ἀκόλουθα ὅμως ἐξηκριβωμένα γεγονότα προέκυψαν περαιτέρω:

Ἰπὸ τὸ κεκαυμένον στρώμα τὸ ἥδη περιγραφέν εὐρίσκετο λεπτὸν στρώμα χώματος, ὑπὸ δὲ τοῦτο ἀνεφάνη ὠραῖον συμπαγές δάπεδον ἐξ ἐρυθρωπῆς λάβας τυπίσης εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ στερεωθείσης διὰ κτυπήματος καὶ ἴσως καὶ διὰ συνδετικῆς τινος ὕλης. Τὸ εἶδος τοῦτο δαπέδου, τὸ ὁποῖον εἶναι τελείως ἐπίπεδον καὶ ἀσυνήθως ὠραίας ἐμφανίσεως, ἀνεκαλύφθη καὶ εἰς ἄλλα

μέρη τοῦ τομέως Β (ὄρα κατωτέρω). Ἐπὶ τῆς φωτογραφίας πίν. 185α διακρίνεται καλῶς τὸ δάπεδον εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς εἰκόνας. Τοῦ ἀπομακρυνθέντος μελανοῦ στρώματος τὸ πάχος διακρίνεται ἀκόμη ὑπὲρ τὸ δάπεδον, ἀριστερὰ δὲ οἱ λίθοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐκληφθῆ ὡς παρειαὶ κτιστοῦ τάφου. Εἰς τὸ κέντρον τῆς εἰκόνας, τέλος, φαίνεται λακκοειδὲς ἐπίμηκες κατασκευάσμα καὶ μία πλάξ φαινομένη εἰς τὴν θέσιν της. Αἱ παρειαὶ τοῦ ἐρυθροῦ δαπέδου τελειώνουν ἐδῶ ἤ, ἀκριβέστερον ἴσως, διὰ τὴν διάνοξιν τοῦ λάκκου ἀπεκόπη τὸ δάπεδον. Ἐπιστεύσαμεν πάντες, ὅτι ὁ λάκκος ἦτο ταφικός, ἂν καὶ αἱ διαστάσεις του μόνον ὀκλάζοντα νεκρὸν ἠδύναντο νὰ περιλάβουν. Ὁ λάκκος ὅμως ἦτο μέχρι τέλους (βάθος 1 μ. περίπου) πεπληρωμένος λίθων καὶ χώματος.

Ὁ πίν. 185β παρουσιάζει τὴν αὐτὴν περιοχὴν τῆς «πυρᾶς», ἀλλὰ κατὰ κάθετον τὸν ἄξονα τῆς φωτογραφικῆς μηχανῆς. Κάτω φαίνεται ὁ λάκκος, ἄνω δὲ τὰ λείψανα τοῦ μνημονευθέντος λιθίνου πίθου. Ἡ κοιλότης τοῦ ἀγγείου διακρίνεται καλῶς. Τὰ ἀνώτερα τεμάχια τοῦ ἀγγείου ἦσαν οὐχὶ εἰς τὴν θέσιν των, διαταραχθέντα, ὡς ἐλέχθη, κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ξηρολιθιᾶς τοῦ χειμάρρου. Ὁ πυθμὴν ὅμως τοῦ ἀγγείου εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν του. (Ἐπὶ τῆς φωτογραφίας ἔχει ἤδη μετακινηθῆ πρὸς καλῦτερον καθαρισμόν.) Ἄμα τῇ ἀφαιρέσει τοῦ πυθμένου τούτου καὶ πέριξ τοῦ ἀντιστοίχου κυκλικοῦ ἀποτυπώματος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀπεκαλύφθησαν ὄρθια, εἰς τὴν θέσιν των ἀκόμη, ἕξ πολὺ μικρὰ ἀπίοσχημα ἀγγεῖα καὶ λίθινον σκεῦος, τὸ ὁποῖον λόγῳ τῆς ὑποκοίλου ἄνω ἐπιφανείας αὐτοῦ πρέπει νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς θραῖνος (σκαμνίον) (πίν. 186α).

Τὰ μικρὰ ἀγγεῖα ἦσαν ἕξ ἀπλοῦ πηλοῦ καὶ κακῶς ὠπτημένα. Τρία ἕξ αὐτῶν παρέχει ὁ πίναξ 186β. Ἔχουν ὠτία καθέτως ἢ ὀριζοντίως τετραημένα καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτῶν εἶναι σαφῶς ἀναθηματικός. Τὸ ὕψος των εἶναι 5 ἕως 6 ἑκατοστά. Ὁ λιθινὸς πίθος, ὑπερβαίνων τὸ μέτρον εἰς ὕψος, εἶναι ἀξιόλογον ἔργον. Ἐπειδὴ ὁ ἀνδρείτης εἶναι πορώδης, δὲν ὑπῆρχεν ἡ κατάλληλος κόλλα, ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν συγκόλλησιν τῶν τεμαχίων. Πρόχειρον τοποθέτησιν τούτων ἐπ' ἀλλήλων παρέχει ὁ πίναξ 187α.

Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν, ἂν εἰς τὴν «Πυρᾶν» ἦ παρὰ τὸν πίθον εὐρέθη τὸ ὄγκῳδον ἀντικείμενον τοῦ πίν. 187β. Ἐνομίσθη ὡς ὄγκος λάβας καὶ ἀπερρίφθη μετὰ τῶν ἄλλων λίθων, μόνον δὲ ἐκ μικρᾶς ἀπολεπίσεως εἶδομεν ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι πρόκειται περὶ ὀψιανοῦ. Οὐδέποτε ἔτυχε νὰ ἴδω τόσον μέγαν ὄγκον ὀψιανοῦ (τὸ μῆκος του φθάνει τὰ 50 ἑκατοστά). Πάντες οἱ ἐκ Μήλου χάλικες, οὐς συμβαίνει νὰ γνωρίζω, εἶναι πολὺ μικροτέρων διαστάσεων.

Ἡ φύσις τοῦ ὄλου τούτου συγκροτήματος παραμένει προβληματική, με πιθανωτέραν ἔρμηνειαν τὴν τῶν ἱερῶν τελετῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ χώρου. Ἡ ἔρευνα πάντως δὲν ἔληξεν ἀκόμη ἐκεῖ.

7. Η ΝΟΤΙΑ ΣΥΝΟΙΚΙΑ.
ΦΡΕΑΤΑ

Πέραν τοῦ προηγουμένως περιγραφέντος χώρου πρὸς Νότον ἀπλοῦται ἡ τέως συνοικία Μπρόνου 2, ἣτις νῦν ἀνεσκάφη ἀρκοῦντως, ὥστε νὰ παρουσιάσῃ εἰκόνα ἀρχιτεκτονικῶς καταληπτῆν (παρένθ. πίν. Α.) Ἐπειδὴ διὰ ὁδοῦ ἀπὸ Β. πρὸς Ν. βαινούσης διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, τὸ πρὸς Ἀνατολὰς ὠνομάσθη συνοικία Β, τὸ δὲ πρὸς Δυσμὰς συνοικία Γ. Ἡ μνημονευθεῖσα ὁδὸς ἡ χωρίζουσα τὰς δύο συνοικίας πρὸς Βορρᾶν μὲν ἐκδίδει εἰς ἀνοικτὸν χῶρον (αὐλήν;), πρὸς Νότον δὲ εἶναι ἀκόμη κεκαλυμμένη.

Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Νοτίας συνοικίας ἐπεβλήθη ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι πρωτίστως ἔπρεπε νὰ καλυφθῇ διὰ στέγης τὸ πλακόστρωτον ἀνώγειον διαμέρισμα Β₂ (παρένθ. πίν. Β) προτοῦ ἐπιχειρηθῇ ἡ συστηματικὴ αὐτοῦ ἀνασκαφὴ, ἣτις σημαίνει διάλυσιν καὶ ἀνασύνθεσιν τοῦ δαπέδου τούτου. Διὰ πολλῶν δοκιμῶν (συνέπεια τῶν ὁποίων ὑπῆρξε καὶ ἡ παροῦσα ἀνασκαφὴ, ἣτις πανταχοῦ σχεδὸν εἶναι προκαταρκτικὴ) ἐξηυρέθησαν αἱ θέσεις τῶν πεσσῶν. Διὰ νὰ θεμελιωθοῦν καλῶς οἱ πεσσοὶ τοῦ στεγάστρου ἔπρεπε νὰ ἀνοίξωμεν φρέατα μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου, ἀρχικῶς δώδεκα, εἰς ἃ παρέστη ἀνάγκη νὰ προστεθῇ καὶ ἓν δέκατον τρίτον (ἐπὶ τοῦ σχεδίου παρένθ. πίν. Β φέρει τὸν ἀριθμὸν 4α). Θὰ παραθέσωμεν πρῶτον τὰς στρωματογραφικὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἀνοίγματος τῶν φρεάτων.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 φρέαρ ἠνοιχθὲν ἐκτὸς τοῦ χώρου τῆς ἀνασκαφῆς κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Διὰ τοῦτο εἶναι τὸ βαθύτατον πάντων (πίν. 164β). Πέντε σχεδὸν μέτρα εἰσέδυσεν ἐντὸς τῆς κισήρεως καὶ προεχώρησεν ἔτι βαθύτερον μέχρι εὐρέσεως τοῦ στερεοῦ ἐδάφους. Ἐντὸς τῆς κισήρεως συνηντήσαμεν καὶ μελανὰ σημεῖα (ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως ὀργανικῶν οὐσιῶν ἢ ὤμων πλίνθων) καὶ πρὸ παντὸς κοιλότητας. Γνωρίζομεν νῦν, ὅτι μείζονες ἢ ἐλάσσονες κοιλότητες ἐντὸς τῆς κισήρεως εἶναι σύνηθες φαινόμενον.

Τὰ φρέατα 2 καὶ 3 παρουσίασαν σημαντικὴν δυσκολίαν, διότι πλησίον αὐτῶν ὑπῆρχον τοῖχοι. Παρὰ τὸ φρέαρ 2 μάλιστα εἰς τοῖχος ἔφερεν ὀρθίαν πηλίνην σωλήνωσιν (ἄρα κατωτέρω). Ἐκεῖ ὅπου ἐστερεώθη ὁ πεσσὸς 3 (πίν. 188α) τὸ φρέαρ παρουσίασεν ὡσαύτως σημαντικὰς δυσκολίας. Ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθη καὶ ὁ περιέργου σχήματος λίθος (ὁ προεξέχων ἐντὸς τοῦ φρεάτος ἐπὶ τοῦ πίν. 188β), ὅστις ἠρμηνεύθη ὡς ἄκμων. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς φωτογραφίας φαίνεται ἀρκοῦντως ἐπιμελὲς λίθινον χώρισμα, ἀλλὰ ξηρότοιχος καὶ ἐξ ἀναμείκτων λίθων συγκείμενος. Κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν τρωγλοδυτῶν καὶ ἀφέθη προσωρινῶς εἰς τὴν θέσιν του.

Τὸ φρέαρ τοῦ πεσσοῦ 4 (πίν. 165α κάτω), ἀκριβῶς κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τῆς ἀνασκαφῆς, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὰς περισσοτέρας παρατηρήσεις, κατόπιν βεβαίως σχετικῆς διευρύνσεως τῆς ἀνασκαφῆς. Σπουδαῖον οἰκοδόμημα ἐκ ξεστῆς λιθοδομῆς κρύπτεται ἐκεῖ, ὡς φαίνεται (ἄρα κατωτέρω).

Τὸ φρέαρ 4α παρέσχεν εἰς τὸν πυθμένα φαϊὰν ἀργιλλώδη λάβαν ἀρκοῦντως

σκληράν. Ὑπὸ αὐτὴν (ἴσως ἐκ τάφου) εὐρέθησαν Πρωτοκυκλαδικῆς ἐποχῆς ἔχνη, ὡς καὶ εἰς τὸ φρέαρ τοῦ μυλωνός. Ἐν ὄστρακον τῆς κατηγορίας τῶν μελανῶν στυλβωτῶν φέρει πριονοειδεῖς γραμμὰς (zig-zag) ἐπ' αὐτοῦ.

Ἐτι σπουδαιότερα ἦσαν τὰ ἔχνη εἰς τὸ βάθος τοῦ φρέατος 6 (NA. γωνία τῆς ἀνασκαφῆς). Ἡ ἔρευνα ἦτο δύσκολος, διότι τὸ εὐρεθὲν θολωτῶς σκαλιστὸν κοίλωμα, ἴσως Μεσοκυκλαδικὸς τάφος, ἔκειτο ἐκτὸς τοῦ φρέατος κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἡ διάμετρος τοῦ κοιλώματος ἦτο ἐν περίπου μέτρον, πρὸς δὲ τὰ NA. ἐφαίνετο εὐρὺ ἄνοιγμα καὶ λίθοι, ἴσως θύρα. Τὸ ὕψος τοῦ «θαλάμου» ἦτο ἀπὸ 1 μέχρι 1.30 μ., εἰς δὲ τὸ ΒΔ. μέρος τοῦ κυκλικοῦ φαινομένου θαλάμου εἶχον σωρευθῆ ὄστρακα ἐκ μεσαίου μεγέθους ἀγγείων. Τὸ δάπεδον ἔφερε καὶ λίθους. Ἡ φωτογραφία, πίν. 189β, ληφθεῖσα διὰ σπινθῆρος, δίδει ἰδέαν τοῦ πράγματος. Τὰ ὄστρακα δὲν ἐμελετήθησαν ἀκόμη. Εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ πλησίον τοίχου εἰσδύοντος εἰς τὸν πρὸς Ἀνατολὰς ἄσκαφον χῶρον ἐκαθαρίσθησαν δύο πῆλιναι πλάκες ὀρθογωνίου σχήματος (πίν. 190α), μετὰ ἐλαφροτάτης καμπυλότητος. Ἡ πρώτη σκέψις βεβαίως ἦτο περὶ κεράμων, ἀλλὰ τὸ πρῶγμα εἶναι ἀβέβαιον εἰσέτι.

Τὸ φρέαρ 6 παρουσίασεν ὡσαύτως ἐνδιαφέροντα λείψανα. Ἐντὸς τῆς κισήρεως παρουσιάσθη καὶ ἐνταῦθα κοιλότης (ἡ τετάρτη εἰς τὴν παροῦσαν συνοικίαν). Τὸ ὑπὸ τὸ στρώμα κισήρεως προεκρηξιακὸν ἔδαφος εἶναι καὶ ἐνταῦθα φαῖν ἄργιλῶδες, ὡς εἰ ἦτο ἐκ συμπαγοῦς στάκτης ξύλων. Ἐντὸς δὲ τούτου εὐρέθη ἑτέρα κοιλότης (ἴσως τάφος;). Τὰ περισυλλεγένητα ὄστρακα εἶναι στυλβωτὰ Πρωτοκυκλαδικά, χρώματος ἐρυθρωποῦ. Εὐρέθη δὲ καὶ τεμάχιον μαρμαρίνου εἰδωλίου τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Εἰς βάθος μέτρον περίπου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ αὐτόθι χώρου εὐρέθη ὡσαύτως, κατὰ τὴν ἀνόρουξιν τοῦ φρέατος, διπλοῦν δάπεδον. Τὸ ἀνώτερον ἦτο κοινῆς ποιότητος, ἐκ γῆς κτυπητῆς. Ὑπὸ τοῦτο ὑπῆρχε στρώμα λατύπης ἐξ ἐρυθρᾶς λάβας, πάχους 5 ἐκ., μεγέθους τῶν χαλίκων ἀπὸ ἐρεβίνθου μέχρι λεπτοκαρούου. Τὸ ὑπερκείμενον κτυπητὸν δάπεδον φέρει μέρος τῶν χαλίκων εἰς τὴν κάτω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν. Ἐπομένως πρόκειται περὶ ὑποστρώματος μᾶλλον παρά περὶ χωριστοῦ δαπέδου. Ὑπὸ τοὺς χάλικας τέλος ὑπάρχει τὸ κατώτατον δάπεδον, ὠραιότητας κατασκευῆς, λειάνσεως καὶ στυλβώσεως ἔτι. Ἀπεκαλύφθη τμήμα μόνον 20 - 25 ἑκατοστῶν (πίν. 190β). Ἐν καιρῷ θὰ ἐξακριβωθῆ ἂν ἐπεκτείνεται καὶ τί ἀκριβῶς εἶναι.

Τὸ φρέαρ 9, τὸ ὁποῖον ἠναγκάσθημεν νὰ ἀνοίξωμεν εἰς τὴν πυκνῶς ὠκοδομημένην συνοικίαν τῆς «Γεφύρας», παρουσίασε τὰ ἑξῆς: Εἰς βάθος 2.50 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας συνηντήσαμεν πίθον κεκλιμένον καὶ τεθραυσμένον, ἐπ' αὐτοῦ δ' ἔκειτο τὸ χωμάτινον πάτωμα ἢ στέγη. Καθαρισθεὶς καὶ φωτογραφηθεὶς ὁ πίθος ἀφηρέθη. Παραπλευρῶς αὐτοῦ εὐρέθησαν μικρὸν ἀγγεῖον, τὸ πρῶτον ὄστρακον τρίτωνος τῆς ἀνασκαφῆς, μήκους 0.20, καὶ μέγας χάλυκος μήκους 0.17 ἐκ. Εὐρέθη ὡσαύτως πλησίον λεπτὸν κυκλικὸν πῶμα ἀλαβαστρίνης πυξίδος μετὰ ὀπῆς ἐν τῷ μέσῳ, ἀγνώστου εἰσέτι προελεύσεως.

Τέλος τὸ φρέαρ 10 ἀπέδωσε τὴν ἀκόλουθον στρωματογραφίαν: Ὁ κατώτατος, προεκρηξιακὸς βράχος, ὃν ἐσκάψαμεν μέχρι βάρους 60 ἐκ., εἶναι ἐνταῦθα κιτρινωπὸς ἀργιλλώδης. Ὑπὲρ τοῦτον ὑπάρχει λιθοριπὴ πάχους 1.10 μ., ἣτις ἦτο τυπικὴ καὶ ἀνὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Πύλου, ὡσάκις ἐπρόκειτο περὶ τεχνητῆς ἐπιχώσεως. Ὑπεράνω αὐτῆς ἦτο τὸ κτυπητὸν δάπεδον αὐλῆς προφανῶς, πάχους 0.10, καὶ ὑπὲρ τοῦτο ἡ ἐπιχώσις τῶν ἐρειπίων τοῦ σεισμοῦ.

8. «**Η ΒΟΡΕΙΑ ΑΥΛΗ.
Η ΟΔΟΣ ΤΕΛΧΙΝΩΝ**»

Ὁλόκληρον τὸ μέχρι τοῦδε σκαφὲν τμήμα τῆς Νοτίας συνοικίας (παρένθ. πίν. Α, Β καὶ Γ) διαιρεῖται διὰ τῆς «ὁδοῦ Τελχίνων», βαίνουσης ἀπὸ Β. πρὸς Ν., εἰς δύο συνοικίας, Ἀνατολικὴν (Β) καὶ Δυτικὴν (Γ). Ἀμφότεραι προχωροῦσιν ἐντὸς τοῦ στρώματος τῆς κισήρεως, ἡ μὲν πρώτη πρὸς Ἀν. πέραν τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου, ἡ δὲ δευτέρα πρὸς Δ., ὅπου δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχη καὶ ἄλλη ὁδὸς παράλληλος πρὸς τὴν ὁδὸν Τελχίνων (πίν. 188β). «Ὅταν ἡ συνοικία ἐσκάφη ἀρκούντως, ὥστε νὰ γνωρίζωμεν ποῦ περίπου θὰ ἀνοίξωμεν τὰ φρέατα τῶν πεσσῶν, παρουσίαζε μέγα σύμπλεγμα μὲ τὸ πλακόστρωτον ἀνάγειον ἐν τῷ μέσῳ (πίν. 191α).

Εἰς τὸ Βόρειον μέρος ἡ ὁδὸς Τελχίνων καταλήγει εἰς «αὐλήν», ἀνοικτὸν χῶρον ἐν πάσῃ περιπτώσει. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐδῶ ὑπῆρξε διδακτικὴ καὶ ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως. Ἡ κίσσηρις δηλαδὴ, ὅταν ἤρχισε νὰ πίπτῃ ἐξ οὐρανῶν, εἰς μὲν τὸν ἀνοικτὸν τοῦτον χῶρον ἔπεσαν ἀπ' εὐθείας βαθεῶς, ἦτοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (πίν. 191β ἄνω ἀριστερὰ καὶ 192α). Εἰς τὰ ἄλλα ὅμως μέρη ἔπεσαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων, ἦτοι ἐσταμάτησε πολὺ ὑψηλότερον (ὄρα, ἐπὶ παραδείγματι, τὸν πίν. 193α). Ἐπὶ τῆς φωτογραφίας πίν. 191β, ληφθείσης ἐκ Δυσμῶν, βλέπει τις ἀριστερὰ τὴν αὐλήν, δεξιὰ δὲ τὸν ὄγκον τῶν ἐρειπίων προτοῦ ἀκόμη ἀναφανῆ σαφῶς ἡ ὁδὸς Τελχίνων.

Ἡ φωτογραφία πίν. 192α, ληφθεῖσα ἐκ Νοτιοδυτικῶν, δεικνύει εἰς τὸ βάθος τὴν κίσσηριν, ἣτις καλύπτει εἰσέτι τὴν Βορείαν περιοχὴν τῆς αὐλῆς. Δεξιὰ καθιρίζουν οἱ ἐργάται τὸ Ἀνατολικὸν καὶ ἀριστερὰ ἀντιστοιχοῦν τὸ δυτικὸν μέρος τῆς αὐλῆς. Προτοῦ ὅμως φθάσωσιν εἰς τὸ βάθος τοῦτο, τὰ πράγματα ἦσαν πολὺ διδακτικά. Τοῦτο φαίνεται ἐπὶ τῆς φωτογραφίας πίν. 192β, ληφθείσης ἐξ Ἀνατολῶν. Δεξιὰ φαίνεται τὸ σάβανον τῆς τέφρας, ὑπερ ὑψοῦτο τέσσαρα περίπου μέτρα ἐπὶ τῆς αὐλῆς, προτοῦ λεπτύνουν τοῦτο αἱ ἀνασκαφαί μας. Ὅρατὸν εἶναι μέγα κοίλωμα ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ἐπανειλημμένως ἤδη συνητήσαμεν ἐντὸς τῆς κισήρεως, καὶ τὰ ὅποια θεωροῦμεν τὴν γενεσιουργὸν αἰτίαν ὀρισμένων αἰφνιδίων καταβυθίσεων τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἀνὰ τὸ Ἀκρωτήρι. Κάτω ἐπὶ τῆς φωτογραφίας εἶναι τὸ διαμέρισμα Β5 τῆς συνοικίας Β (παρένθ. πίν. Β) καὶ ἄνω εἶναι ἡ αὐλή. Μετὰ τὸν σεισμὸν καὶ προτοῦ ἡ ἐκρηξις ἀποστείλῃ τὴν κίσσηριν, οἱ τρωγλοδύται εἶχον καθαρῶς τὴν αὐλήν ἐκ τῶν ἐρειπίων. Πρὸς Δυσμάς (ἄνω ἐπὶ τῆς εἰκόνης) ἐσώρευσαν τοὺς λίθους. Πρὸς

Ἀνατολὰς (κάτω ἐπὶ τῆς εἰκόνας, ἐκεῖ ὅπου πατοῦν τὰ ξύλα) ἐσώρευσαν κυρίως τὰ χρώματα καὶ τὰς ὠμάς πλίνθους. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο σωρῶν ἐδημιούργησαν ἀτραπόν, ἵνα ἐπ' αὐτῆς κυκλοφορῶσιν. Ἡ σκληρότης τῶν χρωμάτων ἐκεῖ ἦτο μεγάλη ἐκ τοῦ ποδοβολητοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστησαν ὅπωςδῆποτε προσιτὴν τὴν ὁδὸν Τελχίνων πρὸς Νότον. "Ὅταν ἡμεῖς ἀπεμακρύναμεν τὸν σωρὸν τῶν λίθων ἀπὸ τὸ Δυτικὸν τμημα τῆς αὐλῆς, ἐδείχθη ὅτι ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ εἶχε σταματήσει ἡ κίσηρις (πίν. 193α). Ὁ σωρὸς ἦτο ἐναργέστατα ἔργον ἀνθρωπίνων χειρῶν (ὄρα τὸ πρόχειρον ἀνάλημμα ἐπὶ τῆς εἰκόνας, ὅπερ ἐχρησίμειεν ἵνα συγκρατῆ τοὺς λίθους ἐν σωρῶ). Ἐπομένως ἡ σῶρευσις τῶν λίθων ἐγινε μετὰ τὸν σεισμὸν καὶ κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν διάστημα μεταξὺ τοῦ σειсмоῦ καὶ τῆς ἐκρήξεως.

Ἐπὶ τοῦ πίν. 193β φαίνεται τὸ Νότιον πλευρὸν τῆς αὐλῆς, ὁμοῦ μετὰ τῶν χαρακτηριστικῶν ἐρείπιων τοῦ σειсмоῦ καὶ (δεξιὰ) ἡ ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ Τελχίνων. Εἶναι κεχωσμένη ὑπὸ τὰ σεισμικὰ ἐρείπια, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐστρώθη κατόπιν ἡ κίσηρις τοῦ ἡφαιστείου (ὄρατὴ ἄνω δεξιὰ). Ὁ πίν. 194α δεικνύει τὴν αὐτὴν περιοχὴν ἐκ Νότου. Ἡ ὁδὸς Τελχίνων ἔχει καθαριστῆ μερικῶς, φαίνονται ὅμως σαφῶς τὰ ἐρείπια τοῦ σειсмоῦ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἡ κίσηρις. Ἐπὶ τῆς φωτογραφίας φαίνονται ὁμοῦ τὸ ἐν παράθυρον τοῦ πλακοστρώτου διαμερίσματος Β2 (δεξιὰ κάτω) καὶ ἡ θύρα, ἡ ὁποία ἦγεν εἰς τὸ διαμέρισμα Γ5 (ἀριστερά, ὑπὲρ τὰ ἐρείπια τῆς ὁδοῦ). Ἡ θύρα φαίνεται καλύτερον ἐπὶ τῆς φωτογραφίας πίν. 194β, εἰλημμένης ὠσαύτως ἐκ Νότου, μετὰ τὸν πλήρη καθαρισμόν τῆς ὁδοῦ. Ὁ πίν. 195α δεικνύει τὴν ὁδὸν Τελχίνων ἐκ Βορρᾶ, ἦτοι ἐκ τῆς αὐλῆς, ὠσαύτως μετὰ τὸν πλήρη καθαρισμόν. Ἀριστερὰ φαίνονται ἀμφοτέρω τὰ παράθυρα τοῦ ἰσογείου τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ πλακόστρωτον διαμέρισμα Β2. Δεξιὰ (ἀόρατος) εἶναι ἡ θύρα, ἡ ὁδηγοῦσα εἰς τὸν διάδρομον Γ5, οὗ φαίνεται ὁ τοῖχος. Εἰς τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ λάμπουν ἀκόμη ὡς καθρέπτται οἱ πλακωτοὶ λίθοι γρανιτικῆς λάβας, τοὺς ὁποίους χιλιάδες ποδῶν εἶχον στυλβῶσει κατὰ τὴν μακρὰν χρῆσιν τῆς ὁδοῦ.

Νοτιώτερον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ (ἀόρατον ἐπὶ τῆς εἰκόνας) ἴσταται εἰσέτι ἐν παράθυρον (πίν. 195β), ἄνωθεν τοῦ ὁποίου διατηρεῖται ἄθικτον τὸ γεῖσον ἐκ λεπτῶν πλακῶν σχιστολίθου. Διὰ τοῦ παραθύρου τούτου εἰσῆρχοντο ἔρποντες οἱ τραγλοδῦται ἐντὸς τῶν διαμερισμάτων Γ4. Τὰ ἴχνη των ἦσαν σαφῶς ὄρατὰ ἐπὶ τοῦ κατωφλίου καὶ ἐπιπροσθέτως ἐκ τῆς μετατοπίσεως τῶν ἐρείπιων.

Ἡ μνημονευθεῖσα θύρα, ἡ ἄγουσα εἰς τὸν μέγαν διάδρομον Γ5, εὐρέθη εἰς τὴν κατάστασιν, ἣν δεικνύει ὁ πίν. 196α. Δὲν εἶναι τις βέβαιος, ἀν οἱ λίθοι οἱ φράσσοντες τὴν σχετικῶς μνημειώδη καὶ εὐρύχωρον ταύτην θύραν εἶναι τὰ πεσόντα ἐρείπια ἢ πρόχειρος τοῖχος τῶν τραγλοδυτῶν. Μετὰ τὸν καθαρισμόν ἀνεφάνη σαφῶς διατηρούμενος ὁ μεσαῖος λίθινος πυρὴν τῶν πλαγίων παραστάδων, ὅστις εἰς τὰς δύο γωνίας ἔφερε τὰ συνήθη ὄρθια ξύλα. Δύο ἐγκοπαὶ εἰς τὸ κατώφλιον ὑποδηλοῦν τὸ ξύλινον πλαίσιον τῆς θύρας, ἣτις ἦτο μονόφυλλος καὶ ἦνοιγε πρὸς τὰ ἔσω (πίν. 196β).

Ὁ πίν. 197α δεικνύει ἐκ Δυσμῶν ἀφ' ὑψηλοῦ τὴν ὁδόν, ἵνα καταστῆ σαφῆς ἡ θέσις τῶν παραθύρων τοῦ ἰσογείου ἐν σχέσει πρὸς τὸ πλακοστρωτον ἀνώγειον διαμέρισμα. Τὰ παράθυρα ταῦτα εἶναι τόσον πολλὰ ἀνά τὴν ἀνασκαφὴν (ἤδη νῦν κατέχουμεν δέκα παραδείγματα), ὥστε ἐλπίζομεν νὰ σπουδάσωμεν τὰ τῆς κατασκευῆς των κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ ἀναμφισβήτητον. Πρὸς τὸ παρὸν τὰ ἐξῆς εἶναι βέβαια: Τὰ παράθυρα (οὐχὶ πάντα βεβαίως) φέρουν λίθινα πελεκητὰ πλαίσια ἐξέχοντα 3 - 4 ἐκ. ἐκ τοῦ τοίχου. Ἔσω τοῦ λιθίνου πλαισίου ὑπῆρχε δεύτερον ξύλινον, τὸ ὁποῖον ἔφερε δρύφακτον ἢ κιγκλιδωμα ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν συνήθως ὀριζοντιῶν πῆχων ἢ δοκίδων. Ἦσαν ἐπομένως τὰ παράθυρα οὐχὶ κινητὰ, ἀλλὰ ἀνοίγματα ἐφωδιασμένα διὰ στενωῶν σχετικῶς σχισμῶν, ὥστε νὰ εἰσέρχεται ὁ ἀῆρ καὶ τὸ φῶς, οὐχὶ ὅμως καὶ ζῶα ἢ πτηνά. Τὸ φῶς εἰς τὸ κλίμα τῆς Θήρας ἦτο ἐντατικόν, ὡς περίπου καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἐνθα ἀνάλογοι σχισμαὶ διαχέτευσον περιορισμένον φῶς. Περισσότερον προσέπιπτε προφανῶς ἐνοχλητικόν.

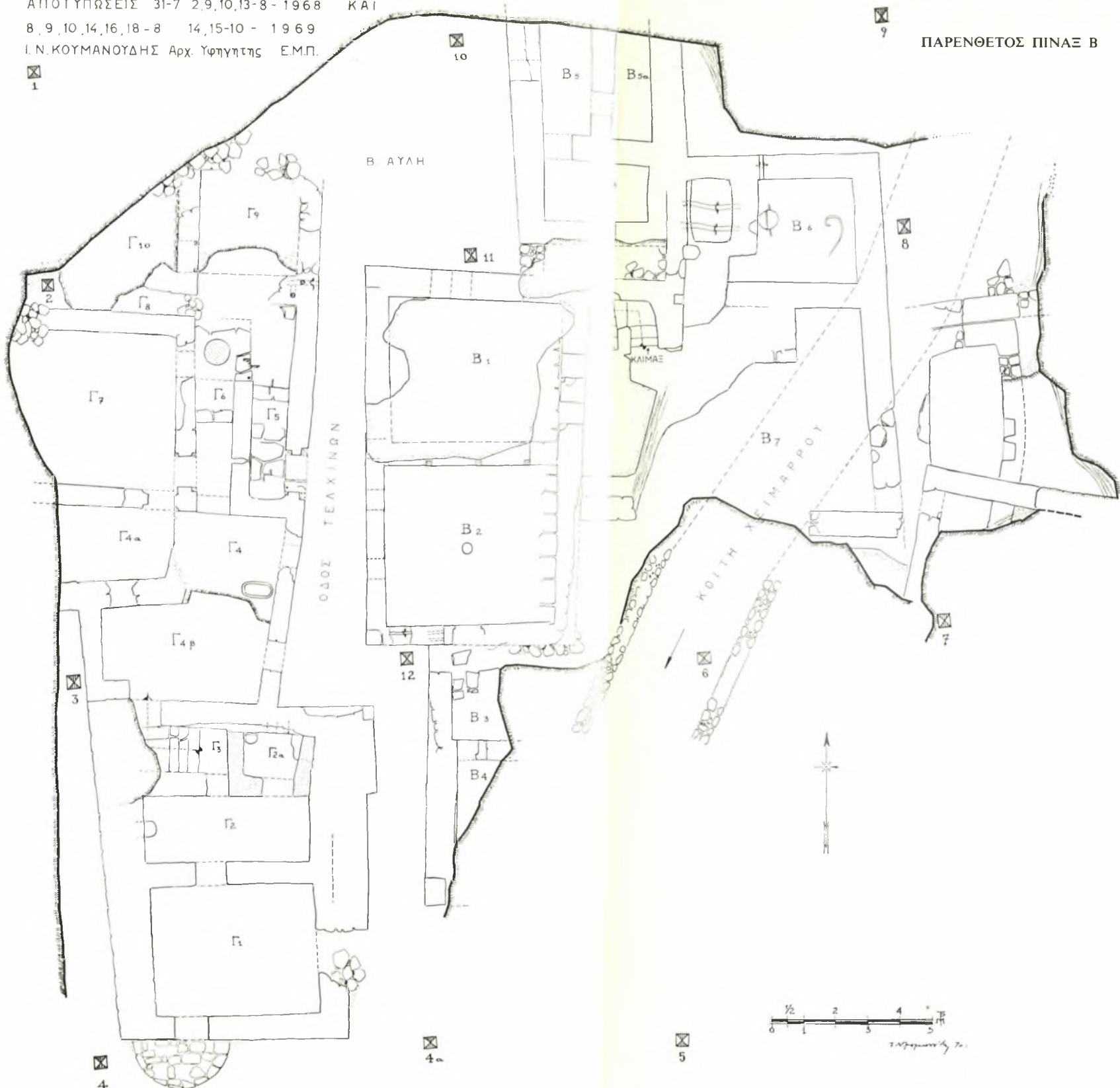
Μετὰ τὴν καταστροφὴν, κόνις, λεπτὴ κίσηρις καὶ ἰλὺς εἰσεχώρησαν εἰς τὰ κενὰ μεταξὺ τῶν παραθύρων καὶ οὕτω διετηρήθησαν τὰ ἀποτυπώματα τῶν ξυλίνων δρυφάκτων. Τὸ Βόρειον παράθυρον τοῦ πλακοστρώτου δωματίου (πίν. 197β) δὲν διετήρησε καλῶς τὴν ἰλύν, ἥτις κατέρρευσε. Τὸ Νότιον ὅμως παράθυρον (πίν. 198α) διετήρησε καλῶς ἐπὶ τῆς ἰλῦος ἔχνη, τὰ ὅποια δεικνύουσιν μίαν τοῦλάχιστον ὀριζοντιῶν δοκίδα, τὸ δὲ σύνολον θὰ ἦσαν δύο ἢ τρεῖς. Δεξιά καὶ ἀριστερὰ ὑπάρχουν εἰς ὄλα τὰ παράθυρα δύο κάθετα κενά. Ἀνωτέρω (σ. 160) ἐδόθη μία ἐξήγησις εἰς τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσχωρήσῃ ἡ ἰλὺς. Αἱ λεπτομέρειαι ὅμως ἀφήνουν πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα, ἅτινα πιθανῶς θὰ διαλευκανθοῦν βραδύτερον. Ὁ παρένθετος πίναξ Γ δίδει ἰδέαν τῆς ὁδοῦ Τελχίνων ἐκ Νότου.

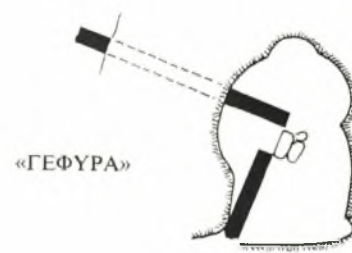
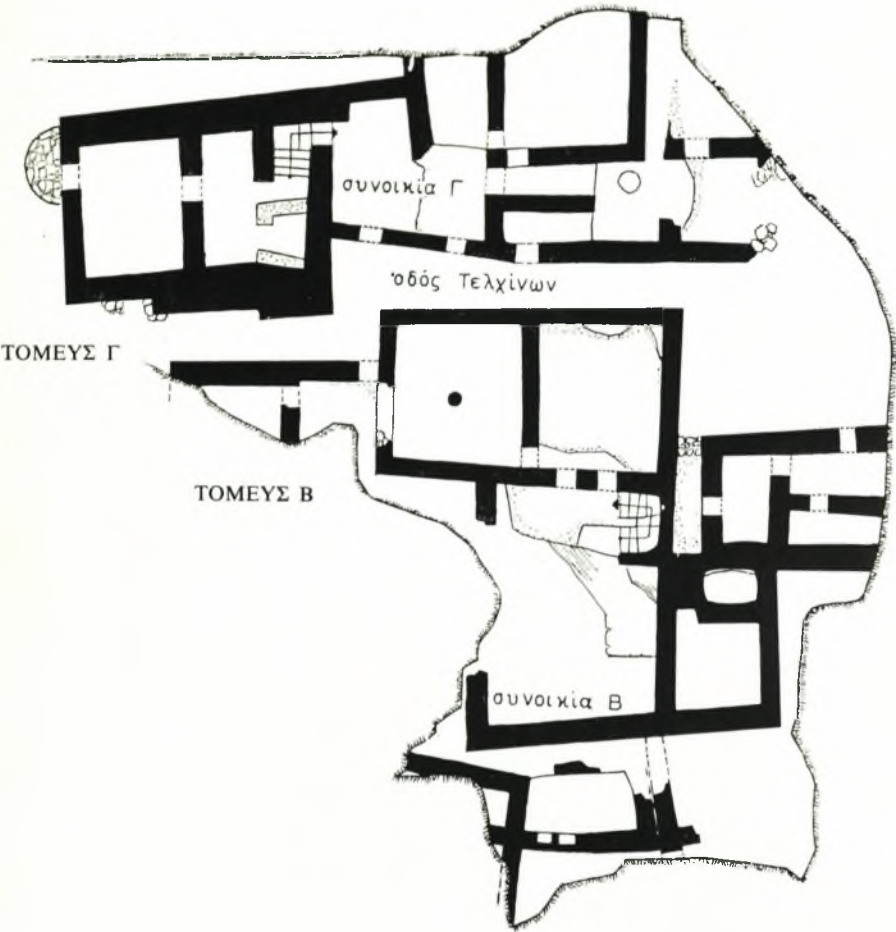
9. Η ΣΥΝΟΙΚΙΑ Β Δύναται τώρα νὰ θεωρηθῆ βέβαιον, ὅτι ἡ συνοικία Β συνάπτεται πρὸς Βορρᾶν μετὰ τῆς συνοικίας, ἐνθα τὰ κτίσματα ξεστῆς λιθοδομῆς παρέχουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Τὴν «Γέφυραν» ἀποτελοῦν μερικὰ ἐρείπια, τὰ ὅποια ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὸ ἀνοίγμα τῶν φρεάτων 9 καὶ 10.

Ὡς ἐλέχθη ἐπανειλημμένως, οὐδὲν σχεδὸν διαμέρισμα ἀμφοτέρων τῶν συνοικιῶν (Β καὶ Γ) ἀνεσκάφη τελειωτικῶς. Διὰ τοῦτο θὰ δοθῆ ἐνταῦθα βραχεῖα περιγραφὴ ἐκάστου χώρου. Τὴν ἀρίθμησιν τῶν χώρων εἰς τὴν συνοικίαν Β ἠρχίσασαμεν ἐκ τῆς Βορείας αὐλῆς.

Τὸ δωμάτιον Β1 οὐδόλως ἐθίγη καὶ εἶναι ἕως ἄνω πλήρες πεσόντων ἐρειπίων καὶ κισήρεως. Τὴν πρὸς τὴν αὐλὴν γωνίαν του (τὴν ΒΔ., ὅρα σταθερῶς τὸ σχέδιον παρένθ. πίν. Β) δεικνύει ὁ πίν. 193β.

Συναπτόμενον πρὸς Νότον εἶναι τὸ δωμάτιον Β2, γνωστὸν ἤδη ἀπὸ τῆς

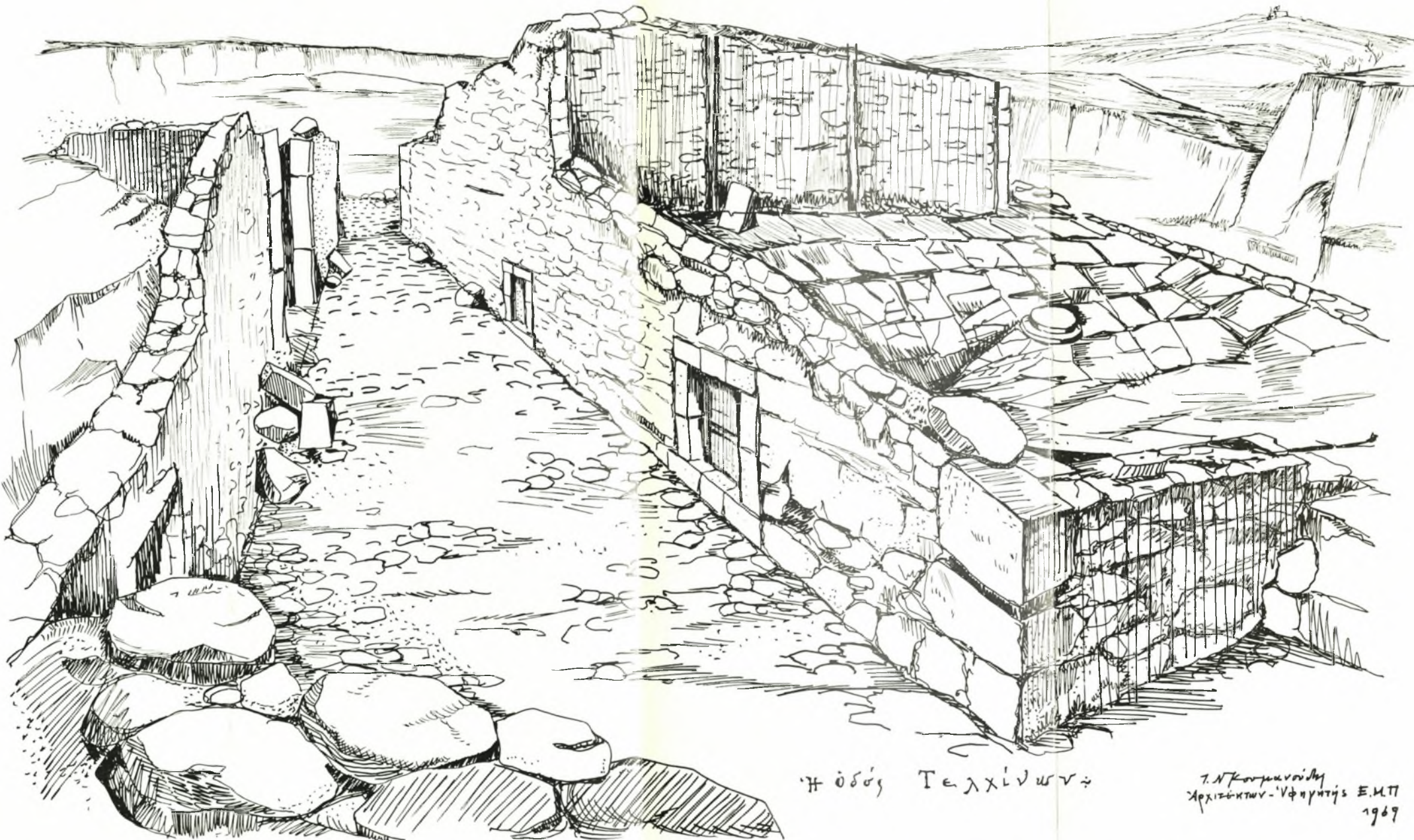

ΤΟΜΕΥΣ Α

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΛΑΡΩΤΗΡΙΟΥ ΘΗΡΑΣ
ΘΕΡΟΣ 1969

ΠΑΡΕΝΘΕΤΟΣ ΠΙΝΑΞ Γ

Ἡ ὁδὸς Τελχίνων

Γ. Ν. Κορμυνοῦδη
Χρυσόκτων - Ὑψηλότης Ε.Μ.Π.
1969

προηγούμενης ἀνασκαφικῆς περιόδου¹. Ἐκτοτε εἶχεν ἀναγνωρισθῆ, ὅτι τὸ ἐλαφρῶς βυθισμένον πλακόστρωτον μετὰ κίονος ἐν τῷ κέντρῳ εἶναι τὸ δάπεδον ἀνωγείου δωματίου. Ἡ παρούσα ἀνασκαφὴ ἀνεῦρε τὰ περιγραφέντα ἤδη παράθυρα τῆς ὁδοῦ Τελχίνων, τὰ ὅποια ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἰσόγειον. (Ἀνωτέρω σ. 168 καὶ πίν. 197 καὶ 198α.) Ὁ πίν. 198β δεικνύει τὸ δωμάτιον τοῦτο, μετὰ τοῦ ἐνὸς παραθύρου ὄρατοῦ, ἐκ τοῦ ὕψους τῆς συνοικίας Γ (ἄρα κατωτέρω).

Τὰ πρὸς Νότον συναπτόμενα διαμερίσματα Β 3 καὶ Β 4 δὲν παρέστη ἀνάγκη νὰ ἀνασκαφῶσιν εἰς βάθος, ὡς ἐκ τούτου οὐδὲν εἰσέτι γνωρίζομεν περὶ τοῦ προορισμοῦ των. Γνωρίζομεν ὅμως τὸν δραματικὸν τρόπον τῆς καταστροφῆς των. Ὁ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τελχίνων τοίχος τῆς πρὸς Δυσμᾶς συνοικίας (Γ1 - Γ2) κατέπεσεν ὀλόκληρος πρὸς Ἀνατολάς, ἐπικαλύψας τὰ δωμάτια ταῦτα. Ὑπάρχει πάντως φόβος, ὅτι ἡ κοίτη τοῦ χειμάρρου ἔβλαψεν ἐνταῦθα τὰ βαθύτερα στρώματα.

Κάμπτοντες ἐντεῦθεν πρὸς Βορρᾶν ἔχομεν χώρους ἐν μέρει ἀσκάφους καὶ ἐν μέρει κατεστραμμένους ὑπὸ τοῦ χειμάρρου, μέχρις ὅτου φθάσωμεν εἰς τὸ διαμέρισμα Β6, γνωστὸν ὡς «Δωμάτιον τῶν πιθήκων». Ἐξακολουθεῖ καὶ ἐνταῦθα ἡ διαταραχὴ ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ χειμάρρου, ἐπισυμβᾶσα εἰς ἄγνωστον ἐποχὴν, δυναμένην ὅμως νὰ ἀναχθῆ τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ πρωίμου 4ου μ.Χ. αἰῶνος. Ὄντως, ἐπὶ τοῦ παχέος Ἀνατολικοῦ τοίχου τῶν διαμερισμάτων τούτων εὐρέθη χαλκοῦν νόμισμα πολὺ καλῆς διατηρήσεως (πίν. 189α), ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐχερῶς ἀνεγινώσκετο τὸ ὄνομα CONSTANTIUS. Ἐπομένως τὸ στρώμα χρονολογεῖται εἰς τὸ ἀ' τέταρτον τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος². Τὸ νόμισμα ἦτο στερεῶς προσκεκολλημένον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἐνὸς τῶν ἀνωτάτων λίθων τοῦ τοίχου, ὁ ὁποῖος σχεδὸν μόνον ἐν θεμελίῳ διατηρεῖται. Ἐπομένως ἔκτοτε ἤδη εἶχε φθαρῆ ὀλόκληρος αὕτη ἡ περιοχὴ ὑπὸ πλημμυρῶν καὶ διαβρώσεως, ὡς ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἀνασκαφῆς εἶχομεν διαγνώσει³.

Εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ χώρου Β6 ἡ διαβρωτικὴ καταστροφὴ εἶναι ἀκόμη ἐμφανής. Ἡ στρωματογραφία τοῦ τμήματος τούτου εἶναι χαρακτηριστικὴ (πίν. 199α). Τὸ ἀνώτατον στρώμα ἀποτελεῖται ἐκ κτυπητοῦ πηλοῦ μὲ ἔλλειψοειδεῖς ὀπὰς καὶ μίαν στρογγύλην. Ἦσαν αἱ δοκοὶ τῆς ὀροφῆς. Ἀποτύπωμα μιᾶς ὀριζοντίας δοκοῦ εἶναι ὡσαύτως ὄρατόν. Τὸ πάχος τοῦ στρώματος τούτου εἶναι 20 μέχρι 25 ἑκατοστῶν. Ἀκολουθεῖ στρώμα λεπτῆς ἄμμου πάχους 50 - 70 ἐκ. καὶ ὑπὸ τοῦτο ἕτερον στρώμα λεπτοτάτης ἰλῆος πάχους 40 - 45

1. Thera II, πίν. 8 - 9 (= ΠΑΕ 1968, πίν. 73 - 4).

2. Ἐπὶ τῇ βάσει ἀντιτύπου τῆς ἀνωτέρω φωτογραφίας ἀποσταλέντος εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν ἡ διευθύντρια τούτου Κυρία Μ. Οἰκονομίδου εἶχε τὴν εὐγενῆ προθυμίαν νὰ ἀπαντήσῃ, ὅτι ἀνήκει εἰς Κωνσταντῖνον τὸν Β' ὡς Καίσαρα, 324 - 337, μετὰ τὴν ὁποίαν χρονολογίαν λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦ Αὐγούστου.

3. Thera I, 1967, σ. 50 καὶ 55 (= ΠΑΕ 1967, σ. 146 καὶ 147).

ἐκατοστῶν. Τὸ ἥμισυ τοῦ χείλους ἐνὸς πίθου (προϊστορικοῦ, ἐννοεῖται), ἔχει ἐνσφηνωθῆ μεταξύ τῶν δύο τούτων στρωμάτων. Τὸ κατώτατον τέλος στρώμα, τὸ μόνον ἀπομείναν ἐκ τῆς ἀρχικῆς καταστάσεως, εἶναι λεπτή κίσηρις ἀπὸ 12 μέχρις 20 ἐκατοστῶν πάχους.

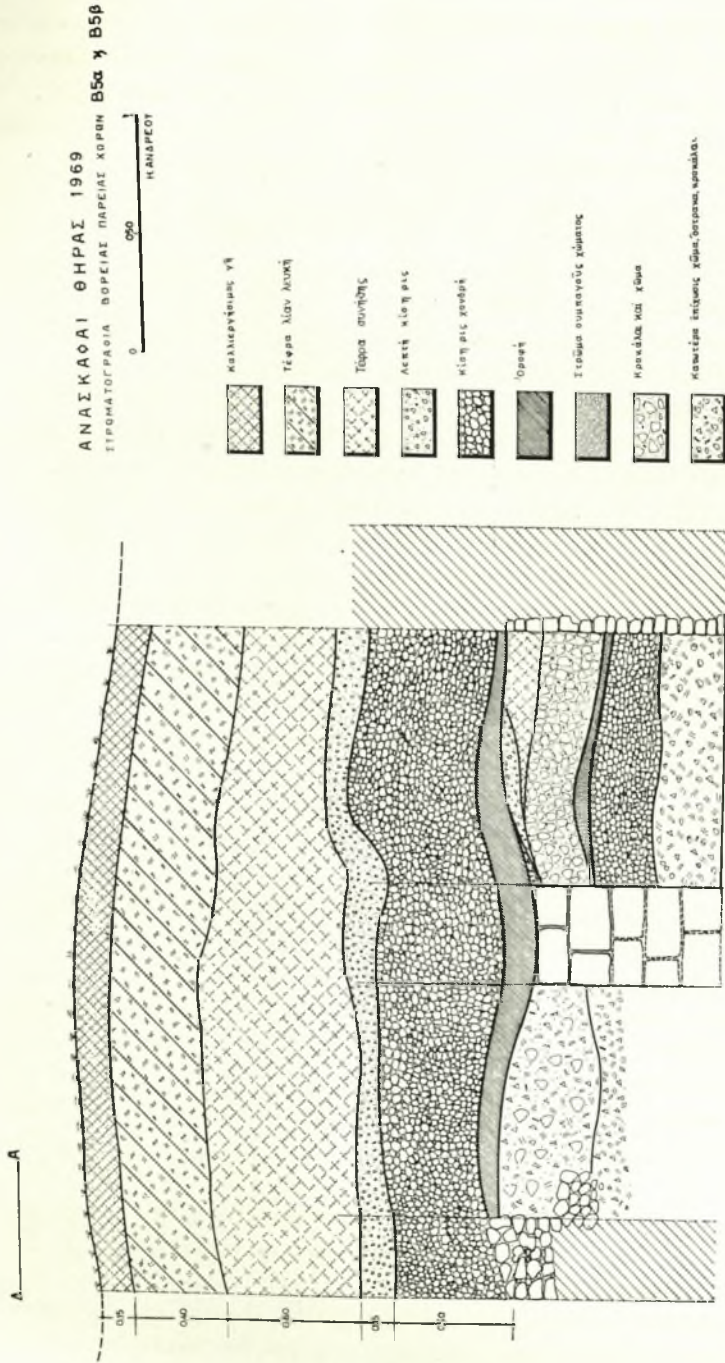
Εὐτυχῶς τὸ Βόρειον τμήμα τοῦ Β6 (πίν. 199β) παρέμεινε ἄθικτον ἀπὸ τῶν πλημμυρῶν, κατὰ μήκος δὲ τοῦ Βορείου τοίχου εἶχον καταπέσει ἐκ τοῦ ἄνω πατώματος ἄφθονα κονιάματα μετὰ τοιχογραφιῶν. Τὸ μέγιστον ἐξ αὐτῶν (περὶ τὰ 90 ἐκ. μήκους) φέρει δύο πιθήκους κυανοῦ χρώματος, δυστυχῶς οὐχὶ στερεοῦ. Μέρος τοῦ χρώματος, κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν τεμαχίων, παραμένει ἐπὶ τῆς σποδοῦ. Πολλὰ ἄλλα τεμάχια φέρουν λείψανα τῶν αὐτῶν ζώων, ἄλλα δέ, ἴσως ἐκ τῶν παρυφῶν τῆς κυρίας παραστάσεως, δεικνύουν γραμμὰς καὶ σπείρας. Τὰ τεμάχια ἀνευρίσκοντο ἀναμειξ μετὰ πλακῶν λεπτῶν λιθίνων (πίν. 200α), αἱ ὅποιαι καὶ εἰς τὴν συνοικίαν Α συνάδουν τὰς περυσινὰς τοιχογραφίας τοῦ «Ἀφρικανοῦ». Φαίνεται ὅτι τὰ σπουδαιότερα διαμερίσματα τῶν ἄνω πατωμάτων ἦσαν ὅλα πλακόστρωτα. Ὁμοῦ μετὰ τῶν περιγραφέντων λειψάνων εὐρέθη καὶ τεμάχιον μαρμάρου (πίν. 200β) Παρίου, ὡς νομίζω, τὸ ὁποῖον ἄγνωστον εἰς τί ἐχρησίμευεν.

Εἰς τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου τούτου εὐρέθησαν ἀγγεῖα πολλά, ὠραῖα καὶ (τινὰ τοῦλάχιστον) σαφοῦς θρησκευτικῆς σημασίας. Εἰς πίθος περιεῖχεν ἴσως τὸ ἱερὸν ἔλαιον. (Κατωτέρω σ. 186 καὶ πίν. 234γ.) Ἔτερα γραπτὰ ἀγγεῖα εἶναι ἐπιμελοῦς κατασκευῆς, τινὰ εἰσηγμένα καὶ ἐν ἰδιαιτέρως καλῆς Μινωικῆς (ΜΜ ΙΙΙ) παραδόσεως. Τὴν 1ην Σεπτεμβρίου εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου πέντε μικρὰ ραμφόστομα προχοῖδια, μία ἀκεραία σκυφοπρόχους, μικρὸν ἀπίσχημον ἀγγεῖον μετὰ κύκλων γραπτῶν, μεγάλη ὠραία εἰσηγμένη πρόχους μετὰ «κισσοῦ», μικρὰ ἀναθηματικὰ κυάθια καὶ ἄλλα εἰσέτι ἐλλιπέστερα σκευή. Τὴν Παρασκευὴν 3 Ὀκτωβρίου εὐρέθησαν καὶ νέα ἀνάλογα σκευὴ ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ὧν μετὰξὺ σειρὰ μικρῶν ραμφοστόμων μαστοπρόχων. Τινὰ ὄστρακα, λίαν ἐλλιπῆ δυστυχῶς, εἶναι ἐνδιαφέροντα.

Εἰς τὸ αὐτὸ δάπεδον διακρίνεται ἐγκοπὴ τις ἀσαφῆς πρὸς τὸ παρόν. Εἰς δὲ τὸ Δυτικὸν ἄκρον, σύρριζα πρὸς τὸν τοῖχον, εὐρέθη ἡμισφαιρική βοθροειδὴς κοιλότης. Ἐντὸς αὐτῆς ὑπῆρχον χάλικες τινες καὶ τεμάχιον λιθίνου ὄχετοῦ σχήματος ἀνεστραμμένου Π (πίν. 201α).

Πρὸς Δυσμὰς τοῦ δωματίου τῶν πιθήκων ἐξετείνεται ἐν διαμέρισμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ τὸ σύνορον τῆς Βορείας αὐλῆς πρὸς Ἀνατολάς. Εἶχε λάβει τὸν προσωρινὸν ἀριθμὸν Β5. Ἡ ἀνασκαφὴ ὅμως ἐδείξεν, ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν χώρων. Ἐκ τῶν δύο Βορειότερων Β5α καὶ Β5β ὁ πρῶτος ἴσως ἦτο κλιμακοστάσιον. Ὁ Νοτιώτερος χῶρος (Β8) φαίνεται σύνηθες δωμάτιον (παρένθ. πίν. Β).

Τὰ διαμερίσματα ταῦτα παρουσίασαν διδακτικὰ φαινόμενα τῆς καταστροφῆς. Ἐκαλύπτοντο ὑπὸ ὀριζοντίου στρώματος κτυπητοῦ πηλοῦ, μόλις ἀφῆρθη

Εικ. 3. Τομή διά μέσου των στρωμάτων της Β. αΰλης και του διαμερίσματος Β5. (Σχέδιον κ. 'Ανδρέου).

ἡ κίσηρις, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμη σαφὲς ἂν πρόκειται περὶ στέγης ἢ πατώματος. Πάντως τοῦτο εἶναι πλήρες μικρῶν καὶ μεγάλων ὀπῶν, ἴσως ἐκ πτώσεως λίθων (πίν. 201β). Δὲν ἔσχομεν καμμίαν ἀπόδειξιν, ὅτι πρόκειται περὶ βομβαρδισμοῦ ἐκ μύδρων τοῦ ἠφαιστείου, ἂν καὶ πλεῖσται ὀπαὶ ἦσαν στρογγύλαι. Ὁ πίναξ 202α δεικνύει τμήμα τοῦ πατώματος ἐκ τοῦ σύνεγγυς.

Εἰς τὸ ὕψος τοῦ πατώματος τούτου (βάθος ἀπὸ τῆς πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἐπιφανείας περὶ τὰ 2 μέτρα, ὅρα τομὴν εἰκ. 3) τὸ κάθετον τοίχωμα τοῦ ἀσκάφου χώρου παρουσίασε σπήλαιον ἐντὸς τῆς κισήρεως, χαμηλὸν καὶ σχετικῶς ἀμβλύ (εἶναι καλῶς ὄρατὸν ἐπὶ τοῦ πίν. 192β δεξιᾶ). Φαίνεται πιθανόν, ὅτι τοιαῦτα σπήλαια ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς καταρρεύσεως ὀρθίων εἰσέτι στεγῶν ἢ πατωμάτων εἰς χρόνον πολὺ βραδύτερον τῆς ἐκρήξεως. Ὁμοια κοιλώματα ἐξηκριβώθησαν παρὰ τοὺς πεσσούς 4 καὶ 6. Τοιαύτην ἔρμηνεῖαν εἶχον δώσει ἤδη κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος εἰς δύο κοιλώματα εἰς τὸ πρόσφατον παρελθὸν σχηματισθέντα (παρὰ τὸ σπήλαιον Ἀρβανίτη 1 καὶ ἐντὸς τῆς ἀμπέλου Βάλβη). Τὸ πρὸ ἐνὸς καὶ πλέον αἰῶνος περιγραφέν ὑπὸ τοῦ Mamet κοιλώμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοβήθη νὰ εἰσέλθῃ, προφανῶς ἦτο δωμάτιον, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ στέγη δὲν εἶχεν εἰσέτι καταπέσει.

Ὅταν ἀφηρέθη τὸ πάτωμα ἢ στέγη τοῦ Β5 ἐξεπλάγημεν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι καὶ ὑπὸ τοῦτο ὑπῆρχεν εἰς τινὰ μέρη κίσηρις. Εἰς ἓν σημεῖον τὸ πάτωμα ἦτο λίαν σκληρόν (Β8). Ἐν τούτοις ὑπὸ τινὰ τμήματα τούτου εὔρομεν στρώμα μόνον λεπτῆς κισήρεως, ἣν παρηκολουθήσαμεν εἰς βάθος 25 - 45 ἑκατοστῶν, ἔνθα φαίνεται νὰ σταματᾷ ἐπὶ ἀνωμάλου στρώματος λίθων καὶ πηλοῦ ἐκ διαλύσεως πλίνθων.

Εἰς τὸ στενὸν διαμέρισμα Β5α εὐρέθη ὑπὸ τὸ πάτωμα θύλαξ πλήρης λεπτῆς κισήρεως. Ὑπὸ ταύτην ἦτο ἄλλο στρώμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποιοῦ τοῦ πατώματος (πηλὸς σκληρός), σαφὲς καὶ παχύ, εἶτα ἐκ νέου κίσηρις, δεῖξασα πάχος ἀπὸ 45 μέχρις 65 ἑκατοστῶν, μεθ' ὃ ἀκολουθοῦσι βαθύτερον λίθοι καὶ χώματα. Πάντα ταῦτα τὰ φαινόμενα, παρατηρηθέντα καὶ εἰς τὴν συνοικίαν Γ (ὅρα κατωτέρω), ἐπιδέχονται μίαν μόνην δυνατὴν ἔρμηνεῖαν: Διὰ τῶν ὀπῶν καὶ ρωγμῶν τῶν ἐρειπίων ἢ κίσηρις εἰσέδουε παντοῦ, φαίνεται δὲ νὰ ἦτο ὑλικὸν ξηρὸν καὶ ὀλισθηρόν, ὡς εἶναι οἱ σπόροι τοῦ λίνου, οἱ ὁποῖοι καὶ διὰ λεπτῶν ρωγμῶν εὐκολώτατα διολισθαίνουσι. Πάντα ταῦτα τὰ παρατηρήματα παρατίθενται ἐνταῦθα κυρίως διὰ τοὺς εἰδικούς ἠφαιστειολόγους.

10. Η ΣΥΝΟΙΚΙΑ Γ Τῆς συνοικίας ταύτης εὐκολώτερον εἶναι νὰ ἀρχίσῃ ἢ περιγραφῆ ἐκ Νότου, ὅπου φαίνεται νὰ τερματίζεται. Ὁ Δυτικὸς τοῖχος τῆς συνοικίας ἔχει τεράστιον πάχος, σχεδὸν ἀκριβῶς δύο μέτρων, μετὰ πολλαπλῶν ὀπῶν ξυλοδεσίας (πίν. 165α καὶ 188α). Σκάπτοντες ἵνα θεμελιώσωμεν τοὺς Δυτικοὺς πεσσούς τοῦ ὑποστέγου, εὔρομεν ἐλεύθερον χῶρον, προφανῶς

ὁδόν. Παρὰ τὸν Βορειότερον πεσσὸν 3 (πίν. 188α) ἡ ὁδὸς αὕτη φράσσεται δι' ἔγκαρσιου προχείρου ξηροτόιχου (πίν. 188β καὶ 202β). Ἡ ἀξία τῆς παρουσίας συνοικίας ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ τρωγλοδύται ἀφῆκαν σαφῆ καὶ πολυάριθμα ἴχνη τῆς διαβάσεώς των. Τοὺς ξηροτοίχους των, ὅπως ἐξασφαλίσθωσιν ἀπὸ ἀπειλούντων ἐρειπίων, κατεσκευάζον προχείρως ἐκ λίθων καὶ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐκ τῶν κατακειμένων ἐπὶ τόπου. Ὁ πίν. 203α παρουσιάζει ἕτερον παράδειγμα τῆς αὐτῆς συνοικίας.

Ἡ μνημονευθεῖσα ὁδὸς πίν. 188α δὲν ἦτο πλατεῖα. Πρὸς Δυσμὰς περιόριζεται ὑπὸ οἰκοδομήματος ἐκ ξεστῆς λιθοδομῆς, τὸ ὅποιον φαίνεται νὰ ἦτο ἰδιαιτέρως σπουδαῖον. Ὁ πίν. 203β δεικνύει τοὺς πρώτους ἀναφανέντας λίθους, ἀκριβῶς εἰς τὸ Νοτιώτατον σημεῖον τῆς ὁδοῦ, παρὰ τὸν πεσσὸν 4. Τεμάχια τοιχογραφιῶν μετὰ ὠραίων ροδάκων ἔκειντο μεταξύ τῶν λίθων, ἐνῶ ἐντὸς τῆς κισήρεως παρετηροῦντο αἱ συνήθεις ὅπαι διαλύσεως τῶν δοκῶν. Μία ἐξ αὐτῶν ἦτο κανονικῆς τετραγώνου τομῆς (πίν. 204α). Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει πλέον ἀμφιβολία, ὅτι αἱ ἐντὸς τῆς κισήρεως ὅπαι εἶναι τὰ σημεῖα τῶν δοκῶν. Ἀξιὸν ἀπορίας εἶναι μόνον, πῶς καὶ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος τῶν ξύλων ἐξηφανίσθη. Ἡ συνέχεια τῆς σκαφῆς πρὸς θεμελίωσιν τοῦ πεσσοῦ 4 (κάτω ἀριστερὰ ἐπὶ τοῦ πίνακος 188 α - β) ἔδειξεν ὅτι καὶ ἐδῶ ἡ κίστρις ἐνεῖχε μεγάλην κοιλότητα. Ἐφράξαμεν ἀμέσως ταύτην διὰ ξηροτοίχου (πίν. 204β). Ὑπὸ τοὺς πελεκητοὺς λίθους ἀπεδείχθη ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμη κατὰ χώραν οἱ δύο κατώτατοι δόμοι, ἀλλ' εἰς ἀθλίαν κατάστασιν ἀποσυνθέσεως τοῦ λίθου. Ὅχετὸς ἦτο ὠσαύτως ὁρατὸς, προφανῶς ἀνήκων εἰς τὴν εἰκαζομένην ὁδόν.

Αἱ μνημονευθεῖσαι τοιχογραφίαι εἶναι ἀρίστης τέχνης καὶ χρωματικῆς συνθέσεως. Παρέχομεν ἐδῶ τὰς φωτογραφίας τὰς ὁποίας ἐλάβομεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν, διότι δυστυχῶς μέχρι τοῦδε δὲν εὐρέθη τρόπος νὰ προλαμβάνωμεν τὴν ἐλαφρὰν ἀμαύρωσιν τῶν χρωμάτων, μόλις παρέλθουν μερικαὶ ἡμέραι. Τὸ μέγιστον τῶν τεμαχίων (πίν. 205α) εἶναι τμήμα συνεχοῦς σπείρας διαστίκτου ἀποτελοῦσης ζυφόρον ἢ πλαίσιον ἄλλων παραστάσεων. Ἔτερα τεμάχια παρουσιάζουν ρόδακας (πίν. 205β) μετ' ἀπιοσιδοῦς ἀντικειμένου (ἴσως συνδυαζομένου πρὸς κισσοειδῆς ἢ Waz). Ἡ ποιότης τοῦ κονιάματος καὶ τῶν χρωμάτων εἶναι ἀρίστη¹.

Ἐλέχθη ἤδη, ὅτι τὸ Νότιον μέρος τῆς συνοικίας Γ παρουσιάζει δραματικὴν εἰκόνα τοῦ ἰσχυροῦ σεισμοῦ. Ὁλόκληρος ὁ Ἀνατολικὸς τοῖχος τῶν διαμερισμάτων Γ1 καὶ Γ2 ἔπεσε μονοκόμματος πρὸς Ἀνατολάς, καλύψας τὴν ὁδὸν Τελγίνων καὶ τὰ διαμερίσματα Β3 καὶ Β4. Ἡ φωτογραφία πίν. 206α, ληφθεῖσα

1. Εἰς τὸ Ἔργον 1969, 162 εἰκ. 199 ἔχει δοθῆ φωτογραφία (ἐπαναλαμβανομένη ἐν πίν. 238α ἐνταῦθα), ἐθα ἔχουσι συγκολληθῆ τινὰ τῶν τεμαχίων. Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἀπιοσιδοῦς ἀντικειμένου δρὰ ἐπὶ παραδειγματι Thera II, πίν. 10, 1 (= ΠΑΕ 1968, πίν. 75α).

ἐκ Νότου, δεικνύει τὸ πρᾶγμα. Ἡ φωτογραφία πίν. 206β, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ σύνεγγυς, δεικνύει τὸ κονίαμα τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ τοίχου, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν πτώσιν ἠπλοῦτο πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὁ πίν. 207α (ἐκ Βορρᾶ) δεικνύει τὴν θραῦσιν τοῦ τοίχου, ἴσως διότι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἦτο ἀδυνατώτερος λόγω ξυλοδεσίας ἢ ὀπῶν τῶν δοκῶν τοῦ ἄνω πατώματος. Διακρίνονται σαφῶς ὁ ὄρθιος εἰσέτι κατώτερος τοῖχος (δεξιὰ) καὶ ὁ ὑπερκείμενος, ὅστις ἔχει καταπέσει (ἀριστερὰ) ἀφῆνων μικρὸν σφηνοειδῆς κενὸν ἐν τῷ μέσῳ.

Ὅταν ἀπεμακρύνθησαν οἱ λίθοι τοῦ καταπεσόντος τοίχου, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν κανονικὸν μανδῦαν, ἀνεφάνη ἡ εἰκὼν τοῦ σεισμικοῦ χάους, ἡ ὁποία εἶναι αἰσθητὴ καὶ ἐπὶ τῆς φωτογραφίας πίν. 207β. Χώματα ἐκ πλίνθων, λίθοι πελεκητοὶ καὶ ἀπελέκητοι καὶ τμήματα ἀγράφων κονιαμάτων ἐπλήρουν τὸν χώρον. Εὐρέθη καὶ τεμάχιον γλυπτοῦ λύχνου ἐκ στεατίτου. Ἠρχίσασμεν νὰ καθαρῖζωμεν πρῶτον ἐσωτερικῶς τοὺς χώρους Γ1 - Γ2, διότι οὕτως ἦτο εὐκολώτερα ἢ ἀπομάκρυνσις τοῦ φοροῦτοῦ. Ἐντὸς ὀλίγου ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι διετηροῦντο ὀλόκληροι, μετὰ τὰς θύρας ἀθίκτους, ἀκόμη δὲ καὶ μετὰ τμήματα τῶν τοίχων τοῦ ἄνω πατώματος. Τὰ τμήματα ταῦτα συγκρατοῦμεν πάντοτε εἰς τὴν θέσιν των διὰ προσωρινῆς ἀναρτήσεως, ἐνῶ συγχρόνως διὰ ξυλοτύπου ἀμέσως κατασκευαζομένου πληροῦται διὰ σκυροκονίας τὸ κενὸν τῶν ξυλίνων ἀνωφλίων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὡς βλέπει τις ἤδη ἐπὶ τοῦ πίν. 207β, οἱ τοῖχοι τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν διετηρήθησαν καὶ ἐδῶ καὶ παντοῦ ἀλλαχοῦ, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀπολέσωμεν ἕστω καὶ ἓνα λίθον.

Ὁ ἐξωτερικὸς ὅμως τοῖχος (ὁ Νότιος) τοῦ δωματίου Γ1 εἶχε καταπέσει μέχρι μικροῦ ὕψους ἀπὸ τῶν θεμελίων. Ὁ πίν. 207β (κάτω δεξιὰ) δεικνύει καλῶς τὸ πρᾶγμα. Οἱ τρωγλοῦται, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀνάγκην πάντων τῶν δωματίων τούτων, ἀπεμάκρυναν τὰ ἐρείπια ἀπὸ τῆς Νοτίας πλευρᾶς καὶ διήνοιξαν τὴν θύραν τοῦ δωματίου. Ἴνα εἰσέρχωνται εὐκολώτερον, κατεσκευάσαν πρόχειρον ἡμικυκλικὸν κατώφλιον διὰ μερικῶν λίθων ἐπιμελέστερον τεθέντων κατὰ τὴν περιφέρειαν, τὸ δ' ἐσωτερικὸν ἐπλήρωσαν λίθων καὶ χωμάτων. (Ὅρα τὸ σχέδιον παρὲνθ. πίν. Β καὶ τὸν πίν. 165α καὶ κυρίως 208β.)

Τὸ πρῶτον δωμάτιον (Γ1) ἔδειξεν ἤδη, ὅτι ἡ συνοικία αὕτη ἐχρησίμευεν ὡς ἐργαστήριον, πιθανῶς χαλκεῖον, ἂν καὶ οὐδὲν μέταλλον εὐρέθη, οὔτε ἄλλο γνωστὸν μεταλλουργικὸν σκεῦος. Εὐρίσκοντο ἐν τούτοις ἐν ἀφθονίᾳ ποικίλων μεγεθῶν καὶ βαρῶν ἀντικείμενα ὠσειδῆ, ἀποτελούμενα ἐκ σκληροῦ λίθου καὶ φέροντα δακτυλιοειδῆ ἐγκοπὴν εἰς τὸ μέσον, πρὸς στερέωσιν στελειοῦ ἐκ συνεστραμμένου φυτικοῦ στελέχους¹. Τὸ μῆκος αὐτῶν φθάνει ἐνίοτε 30

1. Εἶναι γνωστὸς τρόπος στελειώσεως ἐκ πολλῶν προϊστορικῶν κέντρων. Γνωρίζω ἐκ πείρας κτηθείσης ἐν Μεσσηνίᾳ, ὅτι λεπτὸς κλάδος σχίνου συστρεφόμενος ὡς σχοινίον, ἀφοῦ διπλωθῆ εἰς δύο, ἀποτελεῖ μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν ἀφαντάστως σκληρὰν καὶ ἀνθεκτικὴν ῥάβδον ἢ στελειὸν ἢ οἰονδήποτε δεσμὸν.

ἐκατοστὰ καὶ πλεόν. Συνήθως ὅμως κυμαίνονται περίξ τῶν 10 ἑκατοστῶν. Ἔτεροι λίθοι εἶναι τελείως ἢ περίπου κυλινδρικοί, ἄνευ ἐγκοπῆς καὶ μετὰ λειοτριβημένων τῶν δύο ἄκρων. Ἐὰν τὰ πρῶτα ἐργαλεῖα θεωρηθῶσι «σφῦραι», τὰ δευτέρα θὰ ἦσαν «ἄκμονες». Πάντως καὶ ὡς σφῦραι ἐχρησιμοποιοῦντο, κρατούμενα ἀπ' εὐθείας ἐντὸς τῆς παλάμης, ὡς γνωρίζομεν καὶ ἐκ τοιχογραφιῶν τῆς Αἰγύπτου δεικνυουσῶν μεταλλουργοὺς ἐπὶ τὸ ἔργον. Τὸ παρὸν δωμάτιον διετῆρει τινὰς «ἄκμονας» ὀρθοῦς εἰσέτι. Τὸ ἡμισυ καὶ πλεόν πηλίνης ὀρθογωνίας κιβωτοῦ διετηρεῖτο εἰσέτι εἰς τὴν θέσιν του, ὡσαύτως ἐν εἶδος ἐστίας ἐκ λίθων σχεδὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου καὶ λειψάνα θρανίων (πίν. 208α καὶ 209α). Τὰ πάντα ὅμως εἶναι πρόχειρα ἔργα, ἐπὶ ἀνωμάλων δαπέδων, ἀναμφιβόλως ἔργα τῶν τραυλοδυτῶν.

Ἐτι ἀφθονώτερον εἰς ἐργαλεῖα ἦτο ἐφωδιασμένον τὸ ἐπόμενον δωμάτιον πρὸς Βορρᾶν, Γ2. Ὁ πίν. 209β δεικνύει μικρὰς σφύρας καὶ στρογγύλον λίθον, ὅστις ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ ἄκμων καὶ κάθισμα ἐργάτου. Εἰς τὸν πίν. 210α δεικνύονται, ἄθικτα εἰς τὰς θέσεις των, τινὰ τῶν ἐργαλείων τούτων ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Τὸ δεύτερον ἐκ δεξιῶν ἐργαλεῖον δεικνύει σαφεῖς ἀβαθεῖς αὐλακώσεις, τέσσαρας τὸν ἀριθμὸν, ἴσως ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς, εἴτε περὶ τριπτῆρος πρόκειται, εἴτε περὶ σφύρας¹.

Τὸ αὐτὸ δωμάτιον φέρει κατὰ μῆκος τοῦ Ἀνατολικοῦ τοίχου σειρὰν σχιστολιθικῶν πλακῶν, εἰς ἐν δὲ σημεῖον ἀριθμὸν τινα μικρῶν λιθίνων σφαιρῶν (πίν. 210β). Εἰς τὸν ἀπέναντι τοῦτοιχον ἐξέχει λίθος ἐκ τοῦ τοίχου, εἰς τὸ ὕψος τοῦ στέρνου περίπου. Εἶναι πιθανῶς ὁ σταμνοστάτης (πίν. 211α).

Ἡ ΒΑ. γωνία τοῦ δωματίου τούτου, τὸ ὅποιον εἶναι εὐρύχωρον, χωρίζεται εἰς ἰδιαιτέρον μικρὸν διαμέρισμα διὰ τοίχου κατ' ὀρθὴν γωνίαν καμπτομένην, ὅστις ὅμως εἶναι ἄτεχνος καὶ ἀκανόνιστος, καταφανῶς ἔργον τῶν τραυλοδυτῶν καὶ οὗτος. Ἡ κακὴ κατασκευὴ τοῦ τοίχου διακρίνεται καλῶς καὶ ἐπὶ τῆς φωτογραφίας πίν. 211β (ἀριστερὰ) ληφθείσης ἐκ Νότου. Εἰς τὸ βάθος εἶναι ὄρατὴ μία κτιστὴ κοιλότης ἐντὸς τοῦ τοίχου, ἥτις ὅμως δὲν εἶναι διαμπερῆς. Ἄγνωστον τί ἦτο. Λειψάνα πυρὸς δὲν παρατηρήθησαν. Πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος εὐρέθη μικρὸν πῆλινον κυλινδρικὸν σκεῦος μετὰ δύο ἀτροφικῶν ἀτρήτων ὠτίων. Σύγκειται ἐξ ἀπλοῦ, ἀκαθάρτου πηλοῦ, εἶναι δὲ καὶ ἐσωτερικῶς ἀρκοῦντως ἀνώμαλον (ὕψ. 0.10, διάμ. 0.04 ἐκ.). Ἡ χρῆσις του εἶναι ἄγνωστος, διότι σκεῦος καθημερινῆς χρήσεως δὲν φαίνεται νὰ ἦτο (πίν. 212α).

1. Τὸ μικρὸν φαλλοειδὲς ἀντικείμενον εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τοῦ πίνακος 210α νομίζω ὅτι εἶναι φυσικὸς χάλιξ, ἀλλά, καὶ τοῦτο ἂν συμβαίη, ἔχει ἐνταῦθα τὴν θέσιν του οὐχὶ ὡς φαλλός, ἀλλ' ὡς σφῦρα ἢ σφυροπέλεκυς. Ὑπάρχουσι ὅμοια ἀναμφισβήτητα ἐργαλεῖα ἐκ τῆς λιθικῆς περιόδου. Ἐν τοιοῦτον (εὐρημα ἐπιφανείας) ἐδημοσίευσεν ὁ ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑΣ, ἀποκείμενον νῦν ἐν τῷ μουσεῖῳ Ἀγρινίου (ΠΑΕ 1963, 211 καὶ πίν. 186α). Πρβ. FISCHER, Weltgeschichte 1, (Vorgeschichte), 172 εἰκ. 11.

Ἐναντι τοῦ παρόντος διαμερίσματος, ἦτοι κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ Γ2, ἀνοίγεται ἰσομέγεθες περίπου ἕτερον, ὅπερ ἦτο κλιμακοστάσιον πρὸς τὸ ἄνω πάτωμα. Τὸ δεύτερον πτερόν τῆς κλίμακος (ἐκ τῶν ἄνω) δεικνύει ὁ πίν. 212β. Εἰς τὴν κορυφὴν, ὅπου σχηματίζεται πλατύσκαλον, εὐρέθη τὸ ἡμισυ περίπου μαρμαρίνου ἀβαθοῦς «πινακίου», μικραὶ καὶ μεγάλαι σφῦραι καὶ ὀρθογώνιος εἰργασμένος λίθος μετὰ ἐλαφρῶς κυρτῆς τῆς ἄνω ἐπιφανείας (πίν. 213α). Τὸ πλατύσκαλον ἦγε δι' ἀνοίγματος πρὸς τὸ Βορείως κείμενον διαμέρισμα Γ4, ἀλλὰ τὸ ἀνοίγμα ἦτο προχείρως πεφραγμένον ὑπὸ τῶν τραυλοδυτῶν διὰ λίθων ἐπιλεγέντων μεταξὺ τῶν ἐρειπίων.

Ἐσωτερικῶς πρὸς Δυσμᾶς, ἦτοι ἐντὸς τῆς ὁδοῦ, εὐρέθη ὁ μνημονευθεὶς ἤδη περιέργος λίθος (πίν. 213β), ὅστις ἀσφαλῶς δὲν εἶναι οἰκοδομικὸν ὕλικόν. Τὸ σχῆμά του εἶναι περιέργον, διότι κάτω μὲν λεπτύνεται ἐκατέρωθεν τῶν πλευρῶν ὡς λεπίς πελέκεως, ἄνω δὲ πλατύνεται ὡς ἐπίππιον. Εἷς ἄνθρωπος δύναται νὰ κάθηται ἀνέτως ἐπ' αὐτοῦ καὶ νὰ περισσεύῃ καὶ μέρος πρὸς σφυρηλάτησιν. Οἱ ἐργάται ἐβάπτισαν ἀμέσως τοῦτον ἄκμονα. Ἡ προσεκτικὴ ἐξέτασις ἀπέδειξεν ὄντως ὅτι εἰς τὸ πλατύτερον μέρος τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὑπάρχουν δύο κανονικαὶ ἀνισομεγέθεις ἡμισφαιρικαὶ κοιλότητες (ἴσως δὲ καὶ περισσώτεραι, ἀλλὰ δὲν εἶναι λίαν ἐμφανεῖς). Ἐντὸς αὐτῶν ἠδύναντο ἐπὶ παραδείγματι νὰ σφυρηλατοῦνται τάλαντα ζυγῶν καὶ ἄλλα ἐλάσματα χαλκοῦ, ἵνα ἀποκτήσουν τὴν ἀναγκαίαν κοιλότητα. Ὁ πίν. 214α δεικνύει τὴν ἐν λόγῳ λεπτομέρειαν τοῦ ἄκμονος.

Ὡς βλέπει τις ἐπὶ τοῦ σχεδίου, τὰ διαμερίσματα Γ1, Γ2 καὶ Γ3 ἀποτελοῦσιν αὐτοτελῆ ὀρθογωνίαν μονάδα. Τὰ Βορειότερον ὑπερκείμενα διαμερίσματα (Γ4 μέχρι Γ10) εἶναι στενωτέρα κατὰ τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ Τελχίνων, ἣ ὅποια ἀνοίγεται εἰς βάρος των. Πρὸς Δυσμᾶς τὰ διαμερίσματα ταῦτα καλύπτονται εἰσέτι ὑπὸ τῆς κισήρεως. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ των μορφή καὶ τὰ εὐρήματα δεικνύουν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ σπουδαίας συνοικίας. Ἐνταῦθα ἀνεφάνη καὶ τὸ πρῶτον ἴχνος τρίτου πατώματος.

Διὰ τῆς περιγραφείσης κλίμακος Γ3 εἰσερχόμεθα εἰς τὰ πρὸς Β. ἀνοιγόμενα διαμερίσματα Γ4. Οἱ τραυλοδύται ὅμως εἶχον ἀποφράξει τὴν εἴσοδον ταύτην. Προετίμων ἢ ἠναγκάζοντο νὰ εἰσέρχωνται ἐκ τῆς ὁδοῦ Τελχίνων ἔρποντες διὰ τοῦ παραθύρου, τὸ ὁποῖον περιεγράψαμεν ἀνωτέρω (πίν. 195β). Τὰ ἴχνη τῆς συχῆς διαβάσεως τῶν ἐπισκεπτῶν τούτων ἦσαν λίαν φανερά ἐντὸς τοῦ δωματίου Γ4β, ὄρατοῦ κάτω δεξιὰ ἐπὶ τοῦ πίν. 214β. Ἡ φωτογραφία δεικνύει καλῶς τὸ πεπατημένον δάπεδον, τὸ ὁποῖον εἶχε καθαρισθῆ ἐκ τῶν λίθων καὶ χωμάτων.

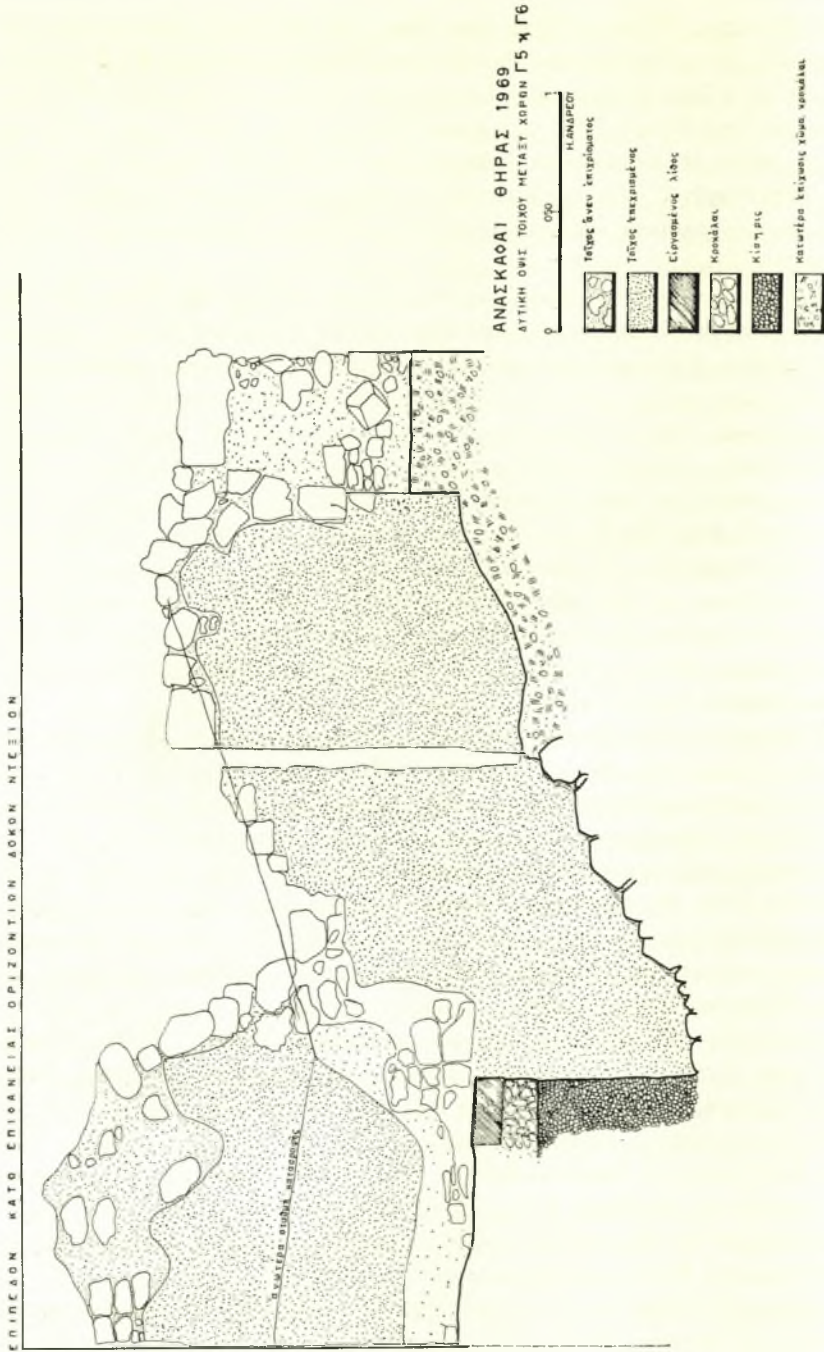
Μόλις ὁ καθαρισμὸς τῶν ἐρειπίων προεχώρησεν, ἀντελήφθημεν ὅτι τὸ διαμέρισμα Γ4 ὑποδιαιρεῖται διὰ τοίχων εἰς τρία. Τὸ Γ4 φαίνεται νὰ συνάπτεται ὀργανικῶς πρὸς τοὺς πρὸς Β. ἀνοιγομένους διαδρόμους. Παραπλευρῶς πρὸς Δυσμᾶς ἀνοίγεται τὸ δωματίον Γ4α. Τὸ Γ4β εἶναι τὸ ἤδη μνημονευθὲν τὸ χρησιμεῦσαν ὡς δίοδος τῶν τραυλοδυτῶν.

Τὸ δωμάτιον Γ4 ἦτο πλήρες τῶν λίθων καὶ πλίνθων, ἅτινα κατέρριψεν ὁ σεισμός. Ἐπὶ τούτων εὐρίσκετο προχειρῶς ἐστημένη μεγάλη καὶ βαθεῖα ἀσάμινθος. Ἦτο ὅμως ἀκεραία, ἐπομένως ἢ ἐκεῖ ὑπαρξίς τῆς ἤτο ἔργον τῶν τρωγλοδυτῶν (πίν. 215α). Ἦτο καὶ εἶναι ἀκόμη πλήρης σποδοῦ καὶ λεπτῆς κισήρεως, διότι δὲν ἐκενώσαμεν ταύτην. Ὅταν ἐκαθαρίσθη πως τὸ πέραξ ἔδαφος, ἀπεκαλύφθη ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους ὑπῆρχον καὶ ἄλλων μικρῶν ἀγγείων τεμάχια, συντρίμματα μᾶλλον ἐλλιπῆ (πίν. 215β). Ἐπομένως εἶχον πέσει ἄνωθεν.

Ὁ Βόρειος τοῖχος τοῦ διαμερίσματος τούτου ἐδείκνυε δύο θύρας, εἰς τὰς ὁποίας μὲ πᾶσαν δυνατὴν σαφήνειαν εἶναι ὁρατὴ ἢ πρόχειρος τείχις ὑπὸ τῶν τρωγλοδυτῶν, ἢ γενομένη φυσικῶ τῷ λόγῳ μετὰ τὴν σεισμικὴν καταστροφὴν. Εἰς τὴν φωτογραφίαν (πίν. 216α) διακρίνονται εἰς τὴν ἀριστερὰν θύραν (ἀνήκουσαν εἰς τὸ Γ4α) ἄνω μὲν τὸ πρῶτον τεμάχιον τοίχου, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τρίτον πάτωμα, κάτω δὲ ἡ λιθινὴ παραστάς τοῦ κατωφλίου. Πράγματι, κατὰ τὸ ὕψος τοῦτο ἦτο σαφὲς τὸ πάτωμα κτυπητῆς γῆς, πιστοποιούμενον ἄλλως καὶ ἀπὸ τὰς ὁπὰς τῶν δοκῶν. Ἡ ἀσάμινθος κεῖται περὶ τὰ 70 ἐκ. ὑψηλότερον ἐπὶ τῆς ἐπιχώσεως. Ὁ πίν. 216β δεικνύει καλλύτερον τὴν πρόχειρον τείχισιν τῶν δύο θυρῶν, τὰ ἔχνη τῶν ξυλίνων ἀνωφλίων, κατωφλίων καὶ παραστάδων τῶν θυρῶν (κυρίως τῆς ἀριστερᾶς) καὶ κάτω τὰ ἔχνη τοῦ προχειροῦ διαχωριστικοῦ τοίχου τῶν τρωγλοδυτῶν, τὸν ὁποῖον εἶχον στηρίξει ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου Βορείου τοίχου τοῦ Γ4β.

Τὸ δωμάτιον Γ4α ἐσάκφη βαθύτερον, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς στρωματογραφίας. Πέραξ τῶν τοίχων ὑπάρχουν κάθετοι ὀπαὶ ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως. Ἐνίοτε φαίνονται ἀντίστοιχοί πως πρὸς τὰς ὀριζοντίας ὁπὰς τῶν δοκῶν ἐπὶ τῶν τοίχων (στηρίγματα τούτων), ἀλλὰ τὰ πράγματα εἶναι ἀσαφῆ. Εἰς τὸν Ἀνατολικὸν τοῖχον, σχεδὸν ἐφαπτόμενοι τούτου καὶ περὶ τὸ μέσον αὐτοῦ, ἐφάνησαν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τέσσαρες κάθετοι ὀπαὶ (τὴν ἐπομένην ἐφαίνοντο πέντε), ἀνά ἀποστάσεις 6 - 8 ἑκατοστῶν. Δὲν ἦσαν ἐντελῶς κανονικαί, πάντως ἐφαίνοντο ὡς ἐκ στρογγύλων ἀντικειμένων (ράβδων, καλάμων) καὶ εἶχον διάμετρον 3 - 4 ἑκατοστά. Συνεχίζοντο ἐντὸς τοῦ πηλοῦ τῶν διαλελυμένων πλίνθων μέχρι βάρους 20 - 25 ἑκατοστῶν. Σκευῶς; Ὅρθιοι κοντοί; Γεωργικὸν ἐργαλεῖον; Ἀγνωστον. Εἶδομεν καὶ ἀνωτέρω παρομοίας ὁπὰς, ἐντὸς τῆς κισήρεως ἐνταῦθα, εἰς τὴν ἐπίχωσιν ἐξωτερικῶς (πρὸς Δ.) τοῦ οἰκοδομήματος ξεστῆς λιθοδομῆς Ἀρβ. 1α.

Ἡ ἐκβάθυνσις τοῦ δωματίου ἐφθασε μέχρι βάρους 80 ἐκ. ἀπὸ τοῦ πατώματος (κατωφλίου τῆς θύρας Γ4α). Εἰς τὸν Νότιον τοῖχον τοῦ δωματίου ἀνεφάνησαν τότε καλῶς τὰ χεῖλη δύο πίθων. Ὁ εἶς φέρει μεγάλας ἐρυθρὰς σπείρας. Ἐφάνησαν καὶ θραύσματα μικροτέρων ἀγγείων ἄνωθεν πεσόντων (πίν. 217α). Ἐπομένως εἰς βάθος πέραξ τοῦ ἐνὸς μέτρου εἰσέτι δέον νὰ περιμένωμεν τὸ δάπεδον τοῦ ἰσογείου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ παρουσίᾳ τριῶν πατωμάτων

Εἰκ. 4. Δυτική πρόσοψις τοῦ τοίχου μεταξύ τῶν διαδρόμων Γ5 καὶ Γ6. (Ἰχνογράφημα κ. Ἀνδρέου).

ἐνταῦθα ἐξηκριβώθη πλήρως. Μετὰ τὸ ἰσόγειον τοῦτο ἔχομεν τὸ ἀνώγειον τῆς ἀσαμίνθου, τὸ δὲ τρίτον πάτωμα πιστοῦται ἀνωθεν τοῦ ἀνωφλίου τῆς θύρας Γ4α. Ἐκαλύψαμεν ἐκ νέου τὰ ἀναφανέντα ἀγγεῖα καὶ ἀνεβάλαμεν τὴν πλήρη ἀνασκαφὴν μέχρι τοῦ εὐθέτου χρόνου.

Ἐπι Βορειότερον ἀπλοῦνται τὰ διαμερίσματα Γ5 - Γ10, τὰ ὅποια φθάνουν μέχρι τῆς Βορείας αὐλῆς, ἀποτελοῦντα συγχρόνως τὴν Δυτικὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ Τελχίνων. Φαίνεται σαφῶς ὅτι πρὸ ἡμῶν ἔχομεν κατοικίδιον συνοικίαν πληροῦσαν ὄλας τὰς ἀνέσεις. Ἡδη ἡ θύρα, τὴν ὁποίαν περιεγράψαμεν ἀνωτέρω, ἀνοίγεται εὐρύχωρος ἐκ τῆς ὁδοῦ Τελχίνων (πίν. 196) πρὸς δύο στενόμακτρα παράλληλα διαμερίσματα (Γ5 καὶ Γ6), ἅτινα εἶναι δύο διάδρομοι ἢ πιθανῶς διάδρομος καὶ κλιμακοστάσιον. Ἡ φωτογραφία τοῦ πίν. 217β, εἰλημμένη ἐκ Β. (ἐκ τῆς Βορείας αὐλῆς), δεικνύει ἀριστερὰ μὲν τὴν ὁδὸν Τελχίνων, ἀμέσως δὲ δεξιὰ τὸν μέγαν τοῦτον διάδρομον, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι διατηροῦν ὀλόκληρον τὸ ὕψος των. Ὁ ἀριστερὸς τοῖχος δεικνύει ἐναργῶς καὶ τὰς δύο ὁπὰς τῆς ξυλοδεσίας.

Ἀμφότεροι οἱ διάδρομοι, Γ5 καὶ Γ6, φαίνονται εἰς τὸ κέντρον τῆς φωτογραφίας πίν. 218α, εἰλημμένης ὠσαύτως ἐκ Βορρᾶ. Μόλις εἰσέλθῃ τις εἰς τὸν διάδρομον Γ5 ἐκ τῆς ὁδοῦ Τελχίνων (ὄρατῆς εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τῆς φωτογραφίας), πρὸς Βορρᾶν ἔχει τὸ δάπεδον τοῦ διαδρόμου καλυπτόμενον ὑπὸ ὠραίου πλακοστρώτου. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως τὸ πλακόστρωτον ἐξαφανίζεται, τὸ δὲ δάπεδον εἶναι σκληρὸν ἀνώμαλον χῶμα, προφανῶς λόγῳ ἐντατικῆς χρήσεως ὑπὸ τῶν τρωγλοδυτῶν. Πρὸς τὸ Νότιον μέρος ὁ διάδρομος κλείεται ὑπὸ τοίχου. Χάσμα ὅμως εἰς τὸν τοῖχον τοῦτον (ὄρατὸν ἀμυδρῶς ἐπὶ τοῦ πίν. 218β) προδίδει κλίμακα ἢ ἄλλου εἴδους καταπακτὴν πρὸς τὰ ἰσόγεια τοῦ Γ4, τοῦ δωματίου δηλαδὴ τῆς ἀσαμίνθου.

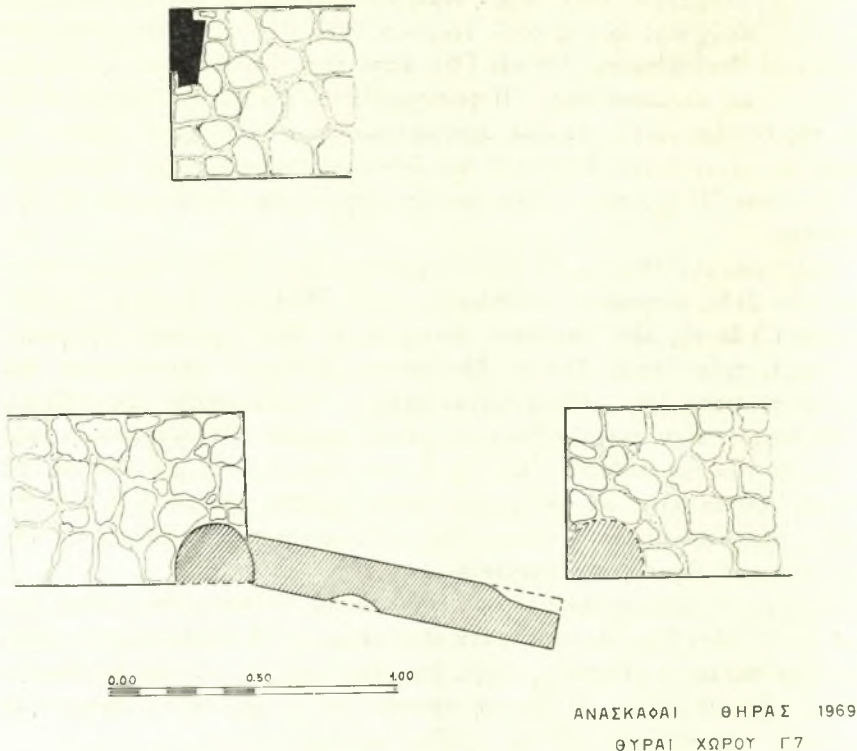
Ὁ τοῖχος ὁ χωρίζων τὸν διάδρομον Γ5 ἀπὸ τοῦ Γ6 διατηρεῖται ἐπίσης καλῶς καὶ εἰς μέγα ὕψος. Διατηρεῖ κατὰ μέγα μέρος καὶ τὰ κονιάματά του, καθὼς καὶ μίαν περιεργὸν κάθετον σχισμὴν, ἣτις εἶναι τεχνητὴ καὶ οὐχὶ ἀποτέλεσμα σεισμοῦ ἢ καθιζήσεως. Ἡ Δυτικὴ πρόσοψις τοῦ τοίχου τούτου, ὀρωμένη ἐκ Δυσμῶν, παρουσιάζεται ὑπὸ τοῦ σχεδίου εἰκῶν 4.

Τὰ ἀνοίγματα τῶν δύο διαδρόμων πρὸς Βορρᾶν, συνδυαζόμενα καὶ πρὸς τοὺς χώρους Γ7 καὶ Γ8, ἔδωκαν ἀφθονίαν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων, ἰδίως ἰχνῶν τῶν ξυλίνων παραστάδων, ἅτινα ἠρευνήθησαν κατὰ τὸ δυνατόν μετὰ προσοχῆς. Προσπαθοῦμεν δὲ νὰ βελτιώσωμεν τὰς μεθόδους ἡμῶν, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ μελέτη ὑπὸ εἰδικῶν ἀρχιτεκτόνων ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον, διότι αἱ περιστάσεις εἶναι πράγματι μοναδικαί¹.

Οὕτω, εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ Γ7 ἀνοίγεται θύρα πρὸς τὸν διάδρομον 6.

1. Ὅρα ἐπὶ παραδείγματι τὸ εἰδικὸν βιβλίον τοῦ R. NAUMANN, *Architektur Kleinasiens*, 1955, 88 ἐξ.

Κατ' ὀρθὴν γωνίαν ἐρείδεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς παραστάδος τοῦ τοίχου ἡ θύρα τοῦ Γ4α (πίν. 216β), ἥτις οὐ μόνον διατηρήθη ἀκεραία, ἀλλὰ καὶ φέρει ὑπὲρ αὐτὴν τεμάχιον τοίχου τοῦ τρίτου πατώματος, ὁρατοῦ ἄνω δεξιὰ καὶ ἐπὶ τῆς φωτογραφίας (ἄρα καὶ τὸν πίν. 216α). Ἡ θύρα ὅμως ἀπὸ τοῦ Γ7 πρὸς Γ6 κατέπεσεν, ἀλλὰ τὸ ἀνώφλιόν της δὲν διελύθη, διότι προφανῶς εἶχε πέσει μετὰ τοῦ ξύλου, ὅπερ ἐπέτρεψε νὰ παραμείνῃ συμπαγῆς ὁ ὑπὲρ αὐτὸ τοῖχος. Ὁ πίν.

Εἰκ. 5. Τομαὶ παραστάδων θυρῶν τοῦ χώρου Γ7.

219α δεικνύει τὸ ἀνώφλιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον, ἂν τὰ μηχανικὰ ἡμῶν μέσα καταστήσωσι τοῦτο δυνατόν, δύναται νὰ στερεοποιηθῆ καὶ νὰ τεθῆ εἰς τὴν θέσιν του.

Εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ Γ7 ὑπάρχει ἡ θύρα ἡ ἐκδίδουσα εἰς τὸν χώρον Γ4α. Κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου ἐκεῖ διατηρεῖτο ἐπίμηκες ὀρθογώνιον κοίλωμα, τὸ ὁποῖον ἀποδίδομεν εἰς πλαίσιον θύρας κρημνισθὲν ἐκ τῆς θέσεώς του (πίν. 219β καὶ εἰκ. 5 κάτω). Εἰς πολλὰ μέρη ἐδόθη εὐκαιρία νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αἱ ὀρθογώνια γωνιαῖα ξύλινα παραστάδες θυρῶν καὶ παραθύρων ἦσαν κορμοὶ

πριονισθέντες κατὰ μῆκος εἰς δύο, ὅποτε εἰς τὴν πρόσοψιν ἐτίθετο τὸ ἐπίπεδον τμήμα, τὸ δὲ κυρτὸν ἐστρέφετο πρὸς τὸν τοῖχον καὶ διὰ τῆς κωνιάσεως καθίστατο ἀόρατον. Ἐν τοιοῦτο παράδειγμα δεικνύει ἡ κοιλότης τοῦ πίν. 220α, ληφθεῖσα ἐπίτηδες ἐκ τοῦ πλησίον, διὰ νὰ εἶναι ὁρατὴ πᾶσα λεπτομέρεια. Δι' ὑπομονητικῆς ἐργασίας εἶναι συνήθως δυνατὸν νὰ κενωθῇ ὀλόκληρος ἡ κοιλότης εἰς βάθος, ἐκτὸς ἐὰν μέγας λίθος διακόπτη τὴν συνέχειαν.

Τὴν ἐργασίαν ταύτην διεξηγάγομεν μετὰ πάσης δυνατῆς προσοχῆς (δὲν εἶναι εὐκόλον ἔργον) εἰς τὴν Νοτίαν παραστάδα τῆς ΒΑ. θύρας τοῦ Γ7. Ἐκεῖ διετηρεῖτο εἰς τὴν θέσιν τῆς ἡ κοιλότης τοῦ πλαισίου τῆς θύρας, φέρουσα ἀκόμη τὰς ἐγκοπὰς καὶ ὀδοντώσεις ἀθίκτους. Ἡ κοιλότης ἐξεκενώθη σχεδὸν εἰς 80 ἑκατοστῶν βάθος, ἀλλὰ τὸ κατώτερον μέρος ἦτο κατεστραμμένον. Τὸ σχέδιον, εἰκ. 5 ἄνω, δεικνύει τὸ πλαίσιον τοῦτο ὑπὸ σμίκρυνσιν (τὸ πλάτος τοῦ ξύλου θὰ ἦτο περὶ τὰ 30 ἐκ. καὶ τὸ πάχος 0.125 μ., τὸ δὲ ξύλον τοῦτο δὲν ἦτο κανονικὸν ὀρθογώνιον). Τὸ ἀποτύπωμα τοῦ ξύλου διετηρεῖτο ἐπὶ τοῦ ὤμοῦ πηλοῦ ἐκ τῆς διαλύσεως πλίνθων καὶ ἐν μέρει ἐπὶ τῆς ἐπαλείψεως τῶν τοίχων. Διετηρήθη ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἀλλὰ παρετηρεῖτο ἐλαφρὰ μὲν, ἀλλὰ συνεχῆς φθορά. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα νὰ σώσω τὴν μορφήν τοῦ ξύλου χύνων εἰς τὴν κοιλότητα γύψον, ἂν καὶ οὕτω θὰ ἐβλάπτετο καιρῶς ἡ ὀπή. Τὸ ἀποτέλεσμα δεικνύει ὁ πίν. 220β. Συνέστησα τὴν διεξαγωγὴν πειραμάτων, ὅπως παρασκευασθῇ μαλακὸν καὶ ἐλαστικὸν ὑλικὸν (ἀφρολεξ ἢ τι ἀνάλογον), ὥστε καὶ τὰ ἐκμαγεῖα νὰ εἶναι ἐλαφρότερα καὶ αἱ κοιλότητες τοῦ ξύλου νὰ μὴ καταστρέφονται.

Κατὰ τὴν διαλογὴν τῶν χωμάτων τοῦ Γ6 εὐρέθη ἀρχαϊκὴ καὶ ἄτεχνος αἰχμὴ βέλους ἐκ λευκοῦ πυρίτου ἀσυνήθως πλατεῖα (μῆκος 0.03 καὶ πλάτος 0.022). Τὸ σπουδαιότερον ὅμως καὶ περιεργότερον φαινόμενον ἦτο, ὅτι ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ χώρου τούτου, τὸ ὁποῖον διατηρεῖται πολὺ καλῶς, εὐρέθη κοιλότης, ὅπου εἶχεν εἰσχωρήσει κίσηρις (πίν. 221α). Εἶναι λίαν λεπτὴ κίσηρις, ἔχουσα πάχος μέχρις 60 ἐκ., ἐπικάθηται δ' ἐπὶ τῶν ἐρειπίων, ἦτοι λίθων μετὰ ἀμμώδους χώματος. Προφανῶς ἡ κίσηρις ἢ ἐστρωμένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἐρειπίων εἶχε τὴν εὐκινήσιαν νὰ εἰσδύῃ παντοῦ διὰ μέσου ὀπῶν καὶ σχισμῶν εἰς τὰ ἐρείπια.

Εἶδος διαδρόμου ἢ ἴσως κλιμακοστασίου (Γ8) ἐκτείνεται πρὸς Β. τοῦ Γ7 καὶ συγκοινωνεῖ διὰ θύρας μετὰ τοῦ χώρου Γ9. Πάντες οὗτοι οἱ χώροι (Γ8 - Γ10) καθὼς καὶ τὸ δυτικώτατον τμήμα τῆς αὐλῆς, διεκρίνοντο διὰ τὴν σαφήνειαν, μεθ' ἧς ἡ κίσηρις ἐκάλυπτε τὰ ἐρείπια τῶν, σχηματιζομένης καθαρᾶς γραμμῆς παντοῦ. Εἷς τινὰς περιπτώσεις ἐνομίσσαμεν, ὅτι τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῶν ἐρειπίων ἀνῆκεν εἰς τρίτον πάτωμα. Τοῦτο ὅμως θὰ δείξῃ ἡ συνέχεια τῆς ἀνασκαφῆς. Ἀφθονα θραύσματα τοιχογραφιῶν. Κονιάματα προσκεκολλημένα εἰσέτι ἐπὶ ὤμῶν πλίνθων. Τινὰ θραύσματα φέρουσι γραπτὰ σχέδια (γραμμὰς ἢ ρόδακας). Εἰδικώτερον ὁ χώρος Γ8 ἔδειξε μικρὰ τεμάχια λευκοῦ κωνιάμα-

τος φέροντα ἀποτυπώματα αὐλάκων λεπτῶν (πίν. 221β), δεικνυόντων λεπτοτάτας παραλλήλους γραμμάς. Οὐδὲν εἰσέτι δύναται νὰ λεχθῆ περὶ τοῦ προορισμοῦ τῶν. Ἐν ἐκ τῶν τεμαχίων ἀνήκει σαφῶς εἰς κυκλικὸν ἀντικείμενον, διαμέτρου 50 - 60 ἑκατοστῶν. Καμπυλότης διακρίνεται καὶ εἰς τινὰ τῶν μικρῶν τεμαχίων, ἀλλὰ θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ραβδώσεις κίονος. Ἴσως ἀποκαλυφθῶσι περισσότερα στοιχεῖα.

Ὁ χῶρος Γ9 εἶναι στενόμακρος, οὗ τὸ πλάτος ἰσοῦται πρὸς τὸ τῶν δύο διαδρόμων 5 καὶ 6. Διὰ θύρας κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν συνεκινῶνται πρὸς τὴν Βορείαν αὐλήν. Ἄγνωστον τίνα σκοπὸν εἶχον ὅσαι καὶ κοιλότητες εὐρεθεῖσαι ἐνταῦθα εἰς τὸ δάπεδον (πίν. 222α). Ἄγνωστον ἐπίσης, ἂν εἰς τοὺς τρωγλοδύτας ἀνήκον λείψανα τροφῶν (ὄστρεα θαλάσσια, ὄστρακα κοχλιῶν χερσαίων, ὄστᾶ ζῶων τεμαχισμένα). Εὐρέθησαν δύο τέμνοντα ἀπολεπίσματα ὄψιανου, ὀλίσκος ἐκ τραχύτου καὶ τεμάχιον πωρίνου λίθου μὲ ἐγχάρακτον σταυρὸν.

Ὁ τελευταῖος ὑπολειπόμενος χῶρος Γ10 ἐλάχιστα ἐσκάφη, διότι ὑπέρκειται εἰσέτι τούτου ἀκέραιον τὸ στρώμα τῆς ἠφαιστειακῆς τέφρας. Ἐγένετο μόνον τὸ ἀπολύτως ἀναγκαῖον πρὸς θεμελίωσιν τοῦ πεσσοῦ 2. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀπεκαλύφθη τοῖχος, ἐφ' οὗ τῆς ἐπιφανείας διατηρεῖται εἰσέτι κάθετος σωλήνωσις ἐκ πηλίνων σωλήνων. Εἰς μόνον εἶναι ὁρατὸς πρὸς τὸ παρὸν κολοβὸς καὶ οὗτος. Ἡ διάμετρος εἶναι περὶ τὰ 20 ἐκ. καὶ τὸ μῆκος θὰ εἶναι μεταξύ 65 καὶ 70 ἑκατοστῶν. Οἱ σωλήνες φαίνονται νὰ ἐπικάθηται ἀλλήλων, διότι εἶναι τελείως κυλινδρικὸν τὸ ὁρατὸν τμήμα. Ὁ ἀρχιεργάτης ἐβάπτισε τὴν σωλήνωσιν «καπνοδόχον», πράγματι δὲ τὸ ἐσωτερικὸν ἦτο μελανόν. Δὲν μοῦ ἐφάνη ὅμως νὰ εἶναι αἰθάλη. Μόνον ἡ πρόοδος τῆς ἐργασίας θὰ παράσχη στοιχεῖα. Τὸ ἀποκαλυφθὲν τμήμα ἐντὸς τοῦ φρέατος τοῦ πεσσοῦ 2 δεικνύει ὁ πίν. 222β.

Εἰς τὸν χῶρον τοῦτον καὶ ἐν μέρει ἐντὸς τῆς παρακειμένης Βορείας αὐλῆς εὐρέθησαν ὠραῖα τεμάχια δύο λεπτῶν, εἰσηγμένων ἀγγείων. Τὸ ἐν ἴσως εἶναι ἀλάβαστρον. Ἐπάρχουν καὶ ἄλλα θραύσματα ἐκλεκτῆς Μινωικῆς κεραμεικῆς. Προφανῶς οἱ χῶροι οὗτοι ἀπετέλουν προνομιούχον συνοικίαν.

Τὰ εὐρήματα, ὡς καὶ πρὶν, ἦσαν κυρίως κεραμεικὰ καὶ λίθινα, ἰδιαιτέραν δὲ θέσιν κατέχουσιν αἱ τοιχογραφίαι. Θὰ μνημονευθῶσιν, ἀπὸ ὅσα ἦτο δυνατὸν νὰ ἐτοιμασθῶσιν ἐγκαίρως, μόνον τὰ χαρακτηριστικώτερα.

Ἐκ τῆς μεγάλης τριμεροῦς ἀποθήκης τῆς συνοικίας Α συνεκολλήθησαν σχεδὸν πάντες οἱ πίθοι καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μικρῶν ἀγγείων. Ἐκ τῆς ἀποθήκης 1 ἔχομεν τώρα τοὺς τρεῖς ἀγράφους πίθους οἴτινες, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἴσως περιεῖχον ἄλευρον. Ὁμοῦ μετ' αὐτῶν ἔκειντο καὶ τὰ ὄστρακα ὀλίγων μικρῶν ἀγγείων. Ἐν ἐξ αὐτῶν εἶναι μόνωτον σκυφοειδές. Διερωτᾶται τις, μήπως

11. ΕΥΡΗΜΑΤΑ.
ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ἦτο κοτύλη, δι' ἧς διενέμετο τὸ ἡμερήσιον σιτηρέσιον εἰς ἄλευρον ἢ σιτηρὰ (πίν. 223α). Ἡ πρόχους πίν. 223β εὐρέθη εἰς τὴν αὐτὴν ἀποθήκην, ἀλλ' οὐχὶ ἐν ἀμέσῳ συναφεῖα πρὸς τοὺς πίθους.

Ἡ μεσαία ἀποθήκη (Α, 2) ἀπέδωκε κατὰ τὸν τελειωτικὸν αὐτῆς καθαρισμόν ὠραιότατα ἀγγεῖα, ὡς καὶ εἰς τὸ παρελθόν, ἴσως λόγῳ τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτῆς προορισμοῦ. Ἐκεῖθεν προέρχεται ὁ πίθος πίν. 223γ μετὰ διακοσμῆσεως χελωνίου¹.

Ἄ ὠραῖος προχυτικὸς πίθος (πίν. 223δ), φέρων τὰ λίαν ἀγαπητὰ καλαμοειδῆ, λευκὰ ἐνταῦθα, προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ χώρου. Ὁμοίως τὸ προχυτικὸν πιθάριον τοῦ πίν. 224α, ὕψους 0.38. Ἐρυθρὰν διακόσμησιν κλάδων φέρει ἡ χαρίεσσα πρόχους τοῦ πίνακος 224β ὕψους 0.18. Τὸ ἀγγεῖον τοῦ πίν. 231γ (Α 2, 3, ὕψος 0.14) δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο τι ἢ χωνίον. Ἐπὶ τοῦ πίνακος εἰκονίζεται ἀνάστροφον. Τὸ στενὸν μέρος καταλήγει εἰς λεπτότατον τοίχωμα ὡς νὰ ἦτο ἐκ χάρτου. Τὰ τρία ἐπόμενα ἀγγεῖα εὐρέθησαν ὁμοῦ (Α 2, 3). Ἡ κύμβη (πίν. 225α) εἶναι ὄρατὴ κατὰ χώραν ἐπὶ τοῦ πίνακος 169. Διατηρεῖται ἄριστα. Μῆκος 0.35. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ περὶ τοῦ ἡθμοῦ τοῦ πίν. 225β. Ὑψος 0.235. Παραπλεύρως αὐτοῦ εὐρέθη ὁ μικρὸς «ἀσκὸς» τοῦ πίν. 226α. Ὑψος 0.06. Τὸ σφαιρικὸν πεπιεσμένον σχῆμά του, ὁ σχηματισμὸς τοῦ ὀγκώδους προχύτου καὶ τὸ τοξοειδὲς τῆς ἄλλως ἀτροφικῆς λαβῆς παρέχουν τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι τὸ ἀρχικὸν πρότυπον δυνατὸν νὰ ἦτο πλεκτὸν σκεῦος.

Τὸ τρίτον διαμέρισμα τῆς Ἀποθήκης (Α3) παρέσχεν ἐκπληκτικὴν ὄντως ἀφρονίαν ἀγγεῖων κατὰ τὸ 1968 καὶ 1969. Πίθοι καὶ πιθοειδῆ ἀγγεῖα, ὡς ἦδη ἐλέγχθη, κυριολεκτικῶς κατέκειντο ἐν σωρῶ εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν, ἧς τὸ δάπεδον ἦτο βαθύτερον. Πῶς ἐχώρησαν ἐκεῖ, ἐξηγεῖται μόνον ἂν δεχθῶμεν, ὅτι, ἐκτὸς ὑπηρεσίας ἴσως ὄντα, ἔκειντο τὸ ἐν ἐντὸς τοῦ ἄλλου. Μετὰ τὴν ἀνασύστασιν των εἶναι ἀδύνατον νῦν νὰ ἐπανατοποθετηθῶσιν εἰς τὸν αὐτὸν χῶρον. Ὁ πίναξ 172α δίδει μικρὰν μόνον ιδέαν τοῦ πράγματος. Ἐνταῦθα μόνον δείγματα τῆς ποικιλίας τῶν ἀγγείων δυνάμεθα νὰ δεῖξωμεν, καὶ ταῦτα κατὰ προχειροῦς φωτογραφίας ληφθείσας ἐπὶ τόπου.

Ἄ εὐρύστομος πίθος πίν. 226β κοσμεῖται διὰ τοῦ ἀγαπητοῦ θέματος τῶν ἀραιῶν καλαμοειδῶν, παρουσιάζει δὲ τεχνικὰς ἰδιορρυθμίας ὄρατὰς καὶ ἐπὶ τῆς

1. Τὸ πολύμορφον ἄλλως τοῦτο κόσμημα, συνιστάμενον ἐνταῦθα ἐξ ὑποτρεμουσῶν μηνοειδῶν ὀρθίων γραμμῶν εἰς παραλλήλους σειράς, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἄγγλων *rippling* καὶ πληρέστερον *tortoise shell ripple*. Ὁμοιάζει πράγματι τὸ ὕστρακον τῆς χελώνης, Ἑλληνιστὶ χελώνιον, ἐφ' ᾧ καὶ θεωρῶ θεμιτὴν τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν διὰ τὸν συχνότατον τοῦτον διακοσμητικὸν τύπον. (Διατηρεῖται ἀμετάβλητος ἀπὸ τῆς ΜΜ IIIα μέχρι τῆς προκεχωρημένης Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς.): EVANS, PM IV, 122 καὶ II, 363: «Practically indistinguishable from the form in which survives into LM Ia». Μεταγενέστερα παραδείγματα ὄρα λ.χ. ἔ.ἀ. IV, 275.

φωτογραφίας. Ὑπάρχει σειρά εὐρυστόμων ἀγγείων πιθοειδοῦς μορφῆς ἔχοντα τὸ κοινὸν χαρακτηριστικόν, ὅτι εἶναι ἰσχυρῶς πρόχειλα καὶ δὲν φέρουν διακόσμησιν. Ὁ πίν. 226γ παρέχει ἐν τῶν μειζόνων καὶ ὁ πίν. 227α ἐν τῶν μικροτέρων. Εἶναι κατάλληλα ὅπως ἐξ αὐτῶν χύνεται παχύρρευστον ὑγρὸν (λ.χ. μέλι) καὶ ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα τῆς εὐκόλου περιδέσεως πώματος ἐκ δέρματος ἢ ὑφάσματος. Ὁ πίν. 227β παρουσιάζει ἕτερον εὐρύστομον ἀγγεῖον, ἀλλ' ἢ θέσις τῶν λαβῶν κατατάσσει τοῦτο εἰς τοὺς ἀμφορεῖς, εἶναι δὲ προχυτικὸν ἀγγεῖον.

Ἡ πρόχους τοῦ πίνακος Thera III, πίν. 50, 2, (ὑψ. 0.645) φέρει συνεχῆ λευκὴν σπεῖραν ἐπὶ ἐρυθρωτοῦ γανώματος, τὸ δὲ χαρακτηριστικὸν αὐτῆς εἶναι, ὅτι ἡ σπεῖρα εἶναι οὐχὶ κυκλική, ἀλλ' ἑλλειψοειδής. Εἶναι ἀγγεῖον προσφιλὲς καὶ εἰς τὴν Κρήτην. Κατὰ τι μικρότερα καὶ ἐξ ἴσου πρόχειλος εἶναι καὶ ἡ ἐκ τῆς αὐτῆς ἀποθήκης πρόχους τοῦ πίν. 227γ οὕσα ὅμως ἐλαφρῶς ἑλλιπής.

Ἐκ τῶν μικρῶν ἀγγείων τῶν εὐρεθέντων ὁμοῦ μετὰ τῶν πίθων τοῦ Δυτικοῦ τμήματος (3, 3) τῆς αὐτῆς ἀποθήκης εἰκονίζεται ἐνταῦθα ἡ σκυφοπρόχους πίν. 228α, φέρουσα πλαστικὰ κομβία καὶ λευκὰ καλαμοειδῆ, μεταξὺ καὶ ἄλλων ὁμοίων, συνήθως ἀγράφων ἀγγείων.

Ἀφθόνως εὐρέθησαν εἰς πολλὰ μέρη τὰ ἐλαφρῶς ἀμφίκοιλα κυλινδρικὰ σκεύη μετὰ δύο καθέτων ὠτίων, τὰ ὁποῖα ὠνομάσαμεν ἀνθοδοχεῖα (πίν. 228β). Ἐπὶ τοῦ πυθμένος φέρουσι συνηθέστατα ἀνὰ μίαν μικρὰν ὀπήν (πίν. 228γ). Τὰ παρόντα παραδείγματα εἶναι ἐξ ὄχρου, καθαρῶ καὶ ἐστιλβωμένου πηλοῦ. Ἔτερα (πίν. 229α) φέρουσι καστανὴν ἢ ἐρυθρωπὴν διακόσμησιν ἐκ φυτικῶν θεμάτων, καθέτως ἢ στρεπτῶς.

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι μία σειρά μεγάλων ψευδοστόμων ἀμφορέων, διότι εἰς τοιαύτην πρῶμον ἐποχὴν τοιαῦτα ἀγγεῖα μόνον ἐν Κρήτῃ ἀπαντοῦν, ὄντα εἰδικὰ ἀγγεῖα τοῦ ἐλαίου. Εὐρέθησαν πάντα ὁμοῦ καὶ μόνον ἐντὸς τῆς ἀποθήκης Α3. Τὰ δύο πρῶτα φέρουσι διακόσμησιν εἰς περίεργον ρυθμὸν πυκνόν, Γεωμετρικὸν καὶ μὲ τάσεις μετοπικῆς διακοσμῆσεως. Ἀμφότερα ἔχουσιν ὡς βάσιν τὰς ὀριζοντίας ζώνας μὲ πρυτανεῦον θέμα τὸ χελώνιον. Τὸ πρῶτον καὶ μεγαλύτερον (πίν. 229β, ὑψ. 0.355) πραγματοποιοιεῖ τὴν μετοπικὴν διακόσμησιν διὰ μικρῶν σταυρῶν. Τὸ ἕτερον ὁμοῦ (πίν. 229γ, ὑψ. 0.33) παρενθέτει σωστὰς μετόπας εἰς τὴν ὀριζοντίαν διακόσμησιν.

Ἔτι μείζων εἶναι ὁ ψευδοστόμος ἀμφορεὺς τοῦ πίν. 230α (ὑψ. 0.415). Φέρει δι' ἀμαυροῦ μέλανος ὀριζοντίας ταινίας καὶ μίαν πλατυτέραν ζώνην. Εἰς αὐτήν, διὰ ταχείας χειρός, ἐτέθη διακόσμησις βάσιν ἔχουσα καὶ πάλιν τὸ χελώνιον, τὰς δὲ μετόπας σχηματίζουν οἱ ἀντωποὶ «ἡμιρόδακες» (φαινόμενοι ὡς διπλοὶ πελέκεις) οἱ τόσον χαρακτηριστικοὶ βραδύτερον εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν τέχνην.

Ὁ πίναξ 230 β - δ εἰκονίζει τὸν μέγιστον καὶ ἀρχαιώτατον τῶν εὐρεθέντων ψευδοστόμων ἀμφορέων. Τὸ ὕψος του ὑπερβαίνει κατὰ τι τὸ ἥμισυ μέτρον. Ὁ πηλὸς εἶναι ἀπλοῦς, σκοτεινόχρους. Ἡ ἐκροὴ ἔχει ἐνταῦθα ραμφοει-

δῆ μορφήν. Φέρει καὶ δύο λαβάς (πίν. 230γ), ἐνῶ ἡ συμμετρία ἀπῆτει τρεῖς, ἐπὶ πλεόν δὲ φέρει καὶ κωνικὴν ἀπόφυσιν εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ ράμφους (πίν. 230δ). Ὁ δίσκος τῆς κορυφῆς τοῦ ἀγγείου φέρει τέλος διαμπερῆ ὀπὴν (πίν. 230δ) εἴτε πρὸς στερέωσιν τοῦ πώματος εἴτε πρὸς ἀνάρτησιν δέλτου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ἐντατικὴν διακίνησιν ἐλαίου, εἴτε ἐξαγομένου εἴτε καὶ εἰσαγομένου.

Πλὴν τῶν ἀποθηκῶν ὑπόσχονται καὶ τὰ συναπτόμενα «Δυτικά δωμάτια» τῆς συνοικίας Α πλούσιον ἀμητόν. Ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω, ὅτι τὸ δωμάτιον τὸ συναπτόμενον πρὸς τὴν ἀποθήκην Α2, ἀφοῦ ἐστερεώθη τὸ πάτωμά του, παρουσίασεν εἰς τὴν ἐπίχωσιν καὶ τὸ δάπεδον τοῦ ἰσογείου σημαντικὰ λείψανα. Ὁ πίναξ 231α παρουσιάζει τινὰ τῶν ἀγγείων τοῦ δαπέδου, ἅτινα δὲν ἀπεκομίσθησαν εἰσέτι. Τὸ ρυτὸν τοῦ αὐτοῦ πίνακος (β) εἶναι ἐν ἐκ τῶν πολλῶν τῆς ἀνασκαφῆς. Ὁ πίναξ 232 δεικνύει τὸ ἀξιόλογον πῆλινον ρυτὸν ἐν σχήματι ταύρου, οὗ τὰ περιστατικά εὐρέσεως περιεγράφησαν ἤδη. Οἱ ἐμπρόσθιοι καὶ οἱ ὀπίσθιοι πόδες πατοῦσιν ἐπὶ λεπτῶν πλινθιδίων, ὥστε τὸ ζῶον ἴσταται ὡς ἐπὶ βάσεως. Ἐτερον ἐνδιαφέρον χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι αἱ αἰχμαὶ τῶν κεράτων τοῦ ζῴου ἔχουσι πριονισθῆ σκοπίμωσ. Ἡ ἰδέα θέλει νὰ παραστήσῃ θυμοειδῆς, ἐπικίνδυνον ζῶον. Ἐχομεν ἐνδείξεισ τινάς, ὅτι ἐν Κρήτῃ ἠσκούντο μονομαχίαι μεταξὺ ταύρων, τὰ δὲ ἀνάλογα παράλληλα ἐκ παλαιότερων ἐποχῶν τῆς Κίνας δεικνύουσι πόσαν τιμῶν ἐτύγχανεν ὁ νικητῆς ταῦρος¹. Ἴσως τοιοῦτοι ἀκριβῶσ ταῦροι, σύμβολα δυνάμεωσ καὶ εὐφορίας, ἦσαν τὰ ἀνάλογα ρυτά.

Διὰ χρυσίζοντος κιτρίνου χρώματος εἶχε γραφῆ ἡ διακόσμησις τοῦ παρόντος ρυτοῦ, ἀνάλογος τὴν χάριν καὶ τὴν εὐγένειαν πρὸς τὰς λευκάσ ληκύθουσ τῶν κλασικῶν Ἀθηνῶν. Δυστυχῶσ τὰ ἄλλα τῆς κισήρεωσ κατέστρεψαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου. Διακρίνεται πάντως διπλῆ ταινία περὶ τὸν λαίμῶν, ὡσ εἰ ἐπρόκειτο περὶ περιάπτου ἀναλόγου πρὸς τὰ τῆς Ἀθῶν. Τὸ σῶμα τοῦ ταύρου ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ δικτύου, τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν καὶ ἐξ ἄλλων ὁμοίων εὐρημάτων. Ἰδιαιτέρωσ ἡ Ἀνατολικὴ Κρήτῃ ἔχει ἀποδώσει παρομοίουσ ταύρουσ².

Τὸ πρὸς Νότον συναπτόμενον διαμέρισμα τοῦ προθαλάμου μετὰ κτιστοῦ θρανίου καὶ τοῦ μυλῶνος (ἔρα σχέδιον εἰκ. 2) δὲν ἀπέδωκεν ἀξιόλογον κεραμεικὴν. Ἐπὶ τοῦ καταφλίου τῆς θύρασ τῆς ὀδηγούσησ ἀπὸ τοῦ προθαλάμου πρὸς τὸν μυλῶνα εὐρέθησαν ἐν σωρῶ τὰ τεμάχια, ἐξ ὧν ἀπηρτίσθη τὸ φιαλοειδῆσ

1. Ἐχω γράψει σχετικὴν μελέτην, ἥτις ὅμωσ ἐδημοσιεύθη εἰς μᾶλλον δυσεὔρετον βιβλίον: Δώδεκα Διαλέξεισ (Βιβλιοθήκη Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἀρ. 1, 1961), σ. 175 ἐξ., ἰδίωσ 184 - 5.

2. Ὅρα μετὰξ ἄλλων EVANS, PM I, 188 καὶ ἰδίᾳ III, 204 - 5. Στενὴν ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἡμέτερον ρυτὸν ἔχει τὸ παράδειγμα ἐκ Ψύρασ, ὅπερ εἶναι καὶ σύγχρονον (LM Ia) καὶ προφανῶσ ἐτάφη καὶ τοῦτο συνεπέα τῆσ αὐτῆσ καταστροφῆσ.

προχυτικὸν σκεῦος τοῦ πίν. 233α. Ἡ κύμβη τέλος ἢ εὐρεθεῖσα ἐπὶ ἐνὸς κατωφλίου τῆς «Βυθισθείσης οἰκίας» εἰκονίζεται ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς (πίν. 233β). Ἀμφότερα τὰ ἀγγεῖα εἶναι σκευὴ καθημερινῆς χρήσεως καὶ χονδροειδοῦς κατασκευῆς.

Ἐκ τοῦ χώρου μεταξύ τῶν τομέων Α καὶ Β, ἦτοι τῆς προσωρινῶς καλουμένης «Γεφύρας» ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἀγγεῖα, ὧν τὸ σπουδαιότατον εἶναι ἡ «Πρόχους τῶν σταφυλῶν» (πίν. 234α). Εὐρέθη ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου τῆς εἰσόδου πρὸς τὸ οἰκοδόμημα ξεστῆς λιθοδομῆς (Μπρόνου 1α). Σταφυλαὶ τοιαύτης προκεχωρημένης μορφῆς (ἂν καὶ τὰ δύο λεπτὰ φυλλάρια προδίδουν καὶ ἐνταῦθα τὴν συνήθη μειζογενῆ τάσιν τῆς Αἰγαιακῆς τέχνης) δὲν ἦσαν μέχρι σήμερον γνωσταί. Πάντως ὑπάρχουν προκάτοχοι μορφαί, περὶ ὧν διερωτᾶται τις νῦν, ἂν πρόκειται περὶ σταφυλῶν ἢ ἂν ἡ γένεσις προῆλθεν ἐξ ἀφηρημένων τύπων. («Ὅρα λ.χ. Thera I, εἰκ. 44 καὶ ἄλλα πολλὰ ἀδημοσιεύτα εἰσέτι.) Σημειωτέον προσέτι, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου μετὰ τοῦ στεροῦ λαιμοῦ καὶ τῆς παχείας περὶ τὸ χεῖλος στεφάνης, ὅτι διὰ τῆς προσθήκης μιᾶς εἰσέτι λαβῆς ἢ πρόχους μεταβάλλεται εἰς τυπικοῦ σχήματος ἀμφορέα.

Αἱ συνοικίαι Β καὶ Γ δὲν ἀπέδωκαν ἀξιόλογον κεραμεικὴν, πλὴν εἰς δύο διαμερίσματα: Τὸ πρῶτον εἶναι τὸ πλακόστρωτον ἀνάγειον (παρένθ. πίν. Β, Β2), ἐκ τοῦ ὁποῦο ἀξιόλογα ἀγγεῖα ἐδημοσιεύθησαν ἤδη εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ προηγούμενου ἔτους. Ἐκ τῶν κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον ἀποκατασταθέντων ἀγγείων εἰκονίζεται τὸ ῥοειδὲς εὐρύστομον τοῦ πίν. 234β. Ἡ λευκὴ αὐτοῦ διακόσμησις εἶναι εἰσέτι Μεσομινωικῆς παραδόσεως.

Τὸ δεύτερον διαμερίσμα τὸ πλούσιον εἰς κεραμεικὴν εἶναι τὸ δωμάτιον τῶν πιθήκων (Β6, πίν. 207). Ὁ ἐκεῖ μνημονεύμενος πίθος εἶναι ὁ τοῦ πίν. 234γ. Φέρει τὸ ἀνάγλυφον σχοινιωτὸν κόσμημα κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς Μεσομινωικῆς παραδόσεως. Εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον μᾶς ὁδηγεῖ καὶ ὁ ἀξιόλογος ἀμφορεὺς τοῦ πίν. 235α. Ἡ λεπτότης τῆς λευκῆς διακοσμήσεως πείθει, ὅτι τὸ ἀγγεῖον εἰσήχθη ἐκ Κρήτης. Δυστυχῶς ἡ κατάστασις διατηρήσεως δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὴ. Ἡ πλαγία ὄψις τοῦ ἀγγείου (πίν. 235β) δεικνύει φυτικὴν συστάδα ὑπὲρ τὴν λαβὴν τῆς κοιλίας. Εἰσηγμένη ὡσαύτως εἶναι καὶ ἡ ὠραία πρόχους Thera III πίν. 50, 3. Τὰ κισσοειδῆ φύλλα μετὰ μίσχων συγχωνευομένων πρὸς κυματοειδεῖς γραμμάς εἶναι χαρακτηριστικὰ καὶ τῆς Θήρας καὶ ἄλλων μερῶν (λ.χ. Γουρνιῶν), τὰ ὁποῖα ὑποτίθενται καταστραφέντα ὑπὸ τῆς αὐτῆς θεομηνίας¹.

Μνημονευτέα εἶναι τέλος καὶ δύο πήλινα εἰδῶλια, ἂν καὶ κολοβά, διότι ὁ τύπος εἶναι ἐνδιαφέρων, ἐφόσον χρονολογεῖται ἀκριβῶς εἰς τὴν παροῦσαν

1. Παράβαλε καὶ τὸν πιθαμορέα τῆς συνοικίας Α, Thera II, σ. 37 (=ΠΑΕ 1968, σ. 117, πίν. 108α) (ἐνταῦθα διπλοὶ μίσχοι καὶ Κρητικὰ ἀγγεῖα ὡς τὸ ἐκ Γουρνιῶν EVANS, PM II, 486 εἰκ. 292).

περίπτωσιν (πίν. 235γ). Τὸ πρῶτον καὶ μεγαλύτερον (ὑψ. 0.075) εὐρέθη εἰς τὴν μεταξὺ Α καὶ Β συνοικίαν, ἣν ἀπεκαλέσαμεν γέφυραν. Τὸ δεύτερον καὶ μικρότερον (ὑψ. 0.055) προέρχεται ἐκ τῆς ἐπιχώσεως τοῦ Γ9 καὶ προφανῶς ἔπεσον ἐκ τῶν ἄνω πατωμάτων.

Ἐκ τῶν λιθίνων ἀντικειμένων μόνον ἐλάχιστα χαρακτηριστικὰ θὰ δοθῶσιν ἐνταῦθα. Τὸ ἀρχαϊκώτατον μαρμάρινον εἰδῶλιον τοῦ πίν. 235δ (ὑψ. 0.14) εὐρέθη κατὰ τὴν ἀνόρουξιν τοῦ φρέατος τοῦ πεσσοῦ 6, παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ χώρου Β2. Ὁ πίν. 200β εἰκονίζει τὸ τεμάχιον μαρμάρου, τὸ ὁποῖον εὐρέθη ἐντὸς τοῦ Δωματίου τῶν πιθήκων (μῆκος 0.34, πλάτος 0.10 καὶ πάχος 0.045). Ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ ἐπιμελὴς καταργασία τοῦ ὕλικου προδίδου ἐνδιαφέρουσαν, ἴσως θρησκευτικῆς φύσεως, κατασκευήν. Ὁ πίναξ 236α δεικνύει δύο ὄψεις τοῦ λιθίνου ἀγγείου, τὸ ὁποῖον εὐρέθη εἰς τὴν ἀποθήκην Α2. Τὸ ἀσύμμετρον τοῦ σχήματος προδίδει εἰδικὴν χρῆσιν καὶ ἴσως ἀνά δύο ὅμοια ἀγγεῖα ἐφαπτόμενα ἀλλήλων ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ζευγος. Παρομοίας ἀσύμμετρον κατασκευῆς εἶναι καὶ τὰ πῆλινα σκευὴ τὰ εὐρεθέντα ἐπὶ τῆς «ἐστίας» τῆς ἀποθήκης Α1¹.

Τὰ πολυπληθέστερα τῶν λιθίνων ἐργαλείων, ὡς ἐλέχθη ἤδη, εὐρέθησαν ἐντὸς τῶν δωματίων Γ1 καὶ Γ2 καὶ ὠνομάσθησαν «σφῦραι» καὶ «ἄκμονες». Ἐν τούτοις μόνον εἰδικὴ μελέτη καὶ μόνον εἰδικώτεροι περὶ τὴν λιθοτεχνίαν δύνανται νὰ δώσουν ἀκριβεστέρους χαρακτηρισμούς. Ἐπειδὴ τὰ ἐργαλεῖα ἐκεῖνα ἀφέθησαν εἰς τὰς θέσεις των δὲν ὑπάρχουσιν εἰσέτι καλὰ φωτογραφία. Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, τὰ ἐργαλεῖα εὐρίσκονται ἐπὶ δαπέδων τῶν τραυλοδουτῶν, ἐπομένως εἰς διάφορα βάθη, μικρὸν ἀπέχοντα βεβαίως τοῦ ἀρχικοῦ δαπέδου. Οἱ πίνακες 236β καὶ 237α δεικνύουν «σφύρας» καὶ «ἄκμονας» ὡς εὐρέθησαν.

Αἱ «σφῦραι» μικροῦ μεγέθους φέρουσιν εἰς τὸ μέσον μίαν μόνην αὐλάκωσιν, ἣτις ἠρμηνεύθη ὡς στειλέωσις. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις καὶ ὀγκώδεις λίθοι ὅμοιοι, φέροντες ἀνά δύο ἐγκοπὰς καὶ μῆκος μέχρι 35 ἑκατοστῶν. Θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῶσι «ραιστῆρες». Φαίνονται δὲ ἐπ' αὐτῶν συνήθως τὰ ἔχνη φθορᾶς ἐκ τῆς χρήσεως (πίν. 237β, ἰδίᾳ τὸ κάτω παράδειγμα).

Αἱ τοιχογραφίαι δὲν ἔχουσιν εἰσέτι μελετηθῆ ἐπαρκῶς, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸς εὐρύτερος λόγος περὶ αὐτῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καλὰ ἐλπίδες, ὅτι ἡ Θήρα μέλλει νὰ πληρῶσῃ πολλὰ κενὰ εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν τοιχογραφιῶν. Οἱ εἰδήμονες γνωρίζουν, ὅτι μέχρι τοῦδε ἦτο σπανία ἐξαιρέσις τὸ νὰ συνάπτονται μεταξὺ των τὰ τεμάχια τῶν τοιχογραφιῶν. Ἡ καταστροφή ἐκ τῆς πτώσεως καὶ τὸ εὐθρυπτον τοῦ κονιάματος καθίστων τὴν συνένωσιν πλειόνων τεμαχίων σχεδὸν ἀδύνατον. Οἱ ἀρχαιολογικοὶ καλλιτέχναι ζωγράφοι, ὁ Bagge, οἱ δύο Gillieron, ὁ Piet de Jong, εἶχον ἀποκτήσει δικαίαν φήμην κυρίως εἰς τὴν

1. Thera I, ἔγχρ. πίν. Β ἀρ. 4 καὶ σ. 27 εἰκ. 35 (=ΠΑΕ 1968, σ. 122 - 3 πίν. 118α - β).

τοποθέτησιν τῶν τεμαχίων εἰς τὴν πιθανὴν των θέσιν καὶ εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τῶν ἑλλειπόντων μερῶν τῆς συνθέσεως.

Εἰς τὴν Θήραν, εὐτυχῶς, τὰ πράγματα ἔχουσιν ἄλλως. Τὰ τεμάχια τῶν τοιχογραφιῶν φαίνονται νὰ εἶναι πληρέστερα. Ἡ ἐξαγωγή των γίνεται ἄνευ τῆς ἐλαχίστης φθορᾶς ἀπὸ τὸν παλαιόμαχον Κρητὰ ἀρχιτεχνίτην κ. Ζαχαρίαν Κανάκη¹.

Τὸ καλλιτεχνικὸν συνεργεῖον τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου ὑπὸ τὸν κ. Μαργαριτῶφ συμπληρῶνει τὸ ἔργον διὰ τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς συναρμολογήσεως τῶν τεμαχίων. Νομίζω ὅτι οἱ εἰδικοί συνάδελφοι θὰ ἀντιληφθῶσι τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου τούτου ἐπὶ τῶν πινάκων 238 - 241.

Περὶ τῶν τοιχογραφιῶν παρὰ τὴν συνοικίαν Γ1 ἐλέχθησαν ἤδη τὰ δέοντα. Ὁ πίν. 238α δεικνύει τὴν συναρμολόγησιν τῶν ὀλίγων ἄλλως τεμαχίων ὠραίας σπείρας, ἣτις ἀπετέλει ζωφόρον εἰς τὸ ἄνω ἢ τὸ κάτω μέρος τοίχου. Εἰς τὸν χῶρον Γ10 καὶ τὴν Δυτικὴν πλευρὰν τῆς ἐκεῖ αὐτῆς εὐρέθησαν μεταξὺ τῶν λίθων ἀρκετὰ τεμάχια τοιχογραφιῶν. Ὁ πίν. 238β δεικνύει δύο ἐξ αὐτῶν ἅμα τῇ εὐρέσει. Ὁ πίν. 239 δεικνύει, πόσα ἐκ τῶν τεμαχίων τούτων συνηθώθησαν ὑπὸ τοῦ συνεργείου Μαργαριτῶφ.

Τὸ θέμα, ὡς βλέπει τις, εἶναι ρόδακες παραπλεύρως ἢ καὶ ἐκατέρωθεν διπλῆς ἢ πολλαπλῆς κυματοειδοῦς γραμμῆς. Δύο γεγονότα προέχουν: Πρῶτον, τὰ πέταλα δὲν εἶναι πέταλα ἀνθέων, ἀλλὰ γωνιώδη ἀντικείμενα φαινόμενα ὡς ἔνθετος διακόσμησις. Δεύτερον οἱ ρόδακες εἶναι διάσπαρτοι, ὡς νὰ ἦσαν καρφωμένοι ἐπὶ τῆς λευκωπῆς ἐπιφανείας. Ἡ εἰκ. 45 ἐν Thera III, σ. 63, παριστῶσα εἶδος πηλίνων καρφίων, δι' ὧν συνετίθεντο ὀλόκληροι διακοσμήσεις ὑπὸ τῶν Σουμερίων, ἐρμηνεύει καὶ τὰ σχήματα τῶν ροδάκων τῆς παρούσης τοιχογραφίας².

Ἡ σπουδαιότητὴ ὁμᾶς ὅμως τοιχογραφιῶν εὐρέθη ἐντὸς τοῦ Δωματίου τῶν πιθήκων (B6). Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1968 εἶχεν εὐρεθῆ ἐκεῖ, εἰς ἀνώτερα στρώματα, ἡ κεφαλή ἐνὸς κυανοπιθήκου³. Κατὰ τὸ 1969 εὐρέθησαν πολλὰ ἄλλα τεμάχια φέροντα καὶ ἀψυχα θέματα (πίν. 200α), ἀλλὰ κυρίως μίαν ἀγέλην ὀλόκληρον κυανοπιθήκων, οἵτινες κινοῦνται πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν. Ὁ πίν. 240 παρουσιάζει ἐν τοιοῦτο ζῶον (κερκοπιθήκος ὁ καλλιτριχος) συλλέγον τὴν

1. Μετὰ συγκινήσεως ἐνθυμοῦμαι, ὅτι πρὸ μιᾶς καὶ πλέον γενεᾶς ἤρχισαμεν ὁμοῦ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν Ἀμνισὸν (ΠΑΕ 1932, 88 ἐξ.) νέος ἐγὼ εἰσέτι, νεανίας ἐκείνος. Ἦδη ἔκτοτε εἶχομεν ἀναπτύξει τὴν μέθοδον, ἣν τὰ ἀπλᾶ μας μέσα ἐπέτρεπον, καὶ ἐν τούτοις πάντα τὰ τεμάχια ἐξήχθησαν ἄθικτα πλὴν μιᾶς μόνης, ἐλαφρᾶς καὶ ταύτης, ἀποτυχίας. Ἡ-θέλησεν ἡ Τύχη, ὥστε σήμερον νὰ ἐργαζώμεθα εἰσέτι ὁμοῦ εἰς τὸν τόπον, ὅπου θεωρητικῶς μᾶς ὠδήγησεν ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Ἀμνισοῦ.

2. EVANS, PM IV, 124 - 5 καὶ εἰκόνες 95 - 6.

3. Thera II, ἔγχρ. πίναξ B, 1.

τροφήν του. Τὰ ἐρυθρωπὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα πάντες σχεδὸν οἱ πίθηκοι ψάβουν, εἶναι πιθανῶς οἱ βράχοι τῆς ἐρυθρωπῆς πορώδους λάβας τῆς νήσου.

Ἐν μέγα τεμάχιον (πίν. 241α) δεικνύει δύο πιθήκους εἰς φυσικὸν μέγεθος, ἐξ ὧν ὁ δεξιὸς ἀνέρχεται καὶ ὁ ἀριστερὸς κατέρχεται. Πάλιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους φαίνεται τὸ ἐρυθρωπὸν συμβατικὸν περιβάλλον, «βράχοι», «ἐρημος» ἢ ἄλλο τι. Εἰς τὴν αὐτὴν σύνθεσιν ὑπῆρχον ἴσως καὶ ἄλλα ζῶα. Ὑπάρχει τεμάχιον κεφαλῆς, ὅπερ δύναται νὰ εἶναι κύνων ἢ βοῦς. Εἰς τὸν οὐρανὸν ἵπταντο χελιδόνες. Μία ἐξ αὐτῶν διατηρεῖται ἀκεραία (πίν. 241β). Τέλος, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1968 εὐρέθησαν μεγάλα τεμάχια κονιάματος εἰς τὸ αὐτὸ Δωμάτιον τῶν πιθήκων, τὰ ὁποῖα δεικνύουν βλάστησιν καλαμοειδῶν καὶ μύρτων¹.

12. ΓΕΝΙΚΑ
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρ' ὅλας τὰς συζητήσεις τοῦ Ἑφαιστειολογικοῦ Συνεδρίου Θήρας τὰ θεμελιώδη ζητήματα παραμένουν τὰ αὐτά. Παρ' ὅλην τὴν ἐπὶ τόπου μελέτην τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐρειπίων ὑπὸ πλειάδος ἀριστείων τῆς Ἐπιστήμης, τὰ προβλήματα ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν: Κατὰ τὰ πορίσματα τῶν τριετῶν ἤδη ἀνασκαφῶν 1) μέγας σεισμὸς ἔρριψε κατὰ γῆς πάντα τὰ οἰκήματα τοῦ ἀνασκαπτομένου συνοικισμοῦ. 2) Τρωγλοδύται ἐχρησιμοποίησαν ἐπὶ τι διάστημα τὰ ἐρείπια. Τοῦτο ὅμως δὲν πρέπει νὰ ὑπῆρξε μακρόν. Ἴσως δύο ἔτη, ἴσως ἓν καὶ μόνον, ἴσως ὀλίγοι μῆνες. 3) Ἐπηκολούθησεν ἡ ἀφύπνισις τοῦ ἡφαιστείου. Λεπτὰ τεμάχια κισήρεως εἰσέδυσαν παντοῦ ὅπου ὑπῆρχε κενὸν μεταξὺ τῶν ἐρειπίων, ἀκόμη καὶ ἐντὸς πίθων καὶ μικρῶν ἀγγείων. 4) Κατὰ τὴν γιγάντωσιν τῆς ἐκρήξεως κίσηρις πάχους 4 μ. ἐκάλυψε πάντα τὰ ἐρείπια καὶ ἐπ' αὐτῆς ἠπλώθη ἀκολούθως τὸ λευκὸν σάβανον τῆς σποδοῦ («πορσελάνης») πάχους μέχρι καὶ 60 μέτρων. 5) Πάντα τὰ ταφέντα προϊόντα κεραμικῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀφθονώτατα, διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας. Τὰ μὲν εἶναι καθαρῶς Μεσοκυκλαδικῆς παραδόσεως, τὰ δὲ ἀνήκουν εἰς τὴν ὠριμον φάσιν τῆς ΥΜ Ια ἐποχῆς, ἥτοι διὰ τὸ στρογγύλον τῆς χρονολογίας, περὶ τὸ 1500 π.Χ. Τινὰ εἶναι εἰσηγμένα ἐκ τῆς Μινωικῆς Κρήτης καὶ τῆς Μυκηναϊκῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ἀμφότεραι αἱ κατηγορίαι κεραμικῆς εὐρίσκονται ἀναμειξ καὶ ἐπὶ τῶν δαπέδων, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι συνυπῆρχον κατὰ τὴν ὥραν τῆς καταστροφῆς. Μέχρι τοῦ 1520 δύναται νὰ χρονολογηθῶσι. Κάτω τοῦ 1500 εἶναι δύσκολον νὰ χρονολογηθῇ ἔστω καὶ ἓν ἀγγεῖον, τοῦλάχιστον ὡς ἡμεῖς οἱ ἀρχαιολόγοι πιστεύομεν πρὸς τὸ παρόν.

Εἰς τὴν Κνωσὸν ὑπάρχει ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς καταστροφή χρονικῶς καὶ ἐξ ἴσου βαρέα τὰ ἀποτελέσματα. Προφανῶς ὁ αὐτὸς σεισμὸς ἠρήμωσε καὶ τὴν Κνωσὸν. Τὸ ἀνάκτορον ἀποτελεῖ χαώδη συνέχειαν ἄλλεπαλλήλων καταστρο-

1. Thera II, πίν. 5 - 6 (=ΠΑΕ 1968, πίν. 70β καὶ 71).

φῶν καὶ ἐπισκευῶν διαρκείας πλέον τῶν πέντε αἰώνων. Διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τόσο σαφές εἰς τὸ ἀνάκτορον, ὅσον εἰς τὰς οἰκίας τῆς Κνωσοῦ τὰς ἀνασκαφεύσας περίξ τοῦ ἀνακτόρου. Τὸ ἄριστον ἴσως παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ «Οἰκία τῶν τοιχογραφιῶν», ἀκριβῶς διότι καὶ ἡ διακόσμησις τῆς ἀποτελεῖ τὸ πάρισον τοῦ Δωματίου τῶν πιθήκων. Τὰ στοιχεῖα εἶναι τὰ αὐτὰ εἰς ἀμφοτέρας τὰς συνθέσεις: Τοπίον, βράχος, βλάστησις, πτηνὰ καὶ — τὸ κύριον θέμα — πίθηκοι. Ὁ Evans ἀνεγνώρισεν, ὅτι ἡ καταστροφή τῆς Οἰκίας τῶν τοιχογραφιῶν ἐπισυνέβη κατὰ τὴν ΥΜ Ια ἐποχὴν. Πρέπει δὲ νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἀγγεῖα εὐρεθέντα ἐπὶ τῶν δαπέδων εἶναι ἀπολύτως τὰ αὐτὰ πρὸς ὅμοια εὐρεθέντα εἰς τὰς ἀνασκαφὰς Ἀκρωτηρίου¹. Δέον νὰ παρατηρηθῇ ὡσαύτως, ὅτι αἱ δύο τοιχογραφίαι ἀπὸ ἀπόψεως ρυθμοῦ εἶναι ὅτι θὰ ἀνεμένε τις: Εἰς τὴν «Οἰκίαν τῶν τοιχογραφιῶν» ἡ ἐκλεπτυσμένη τέχνη τῶν ἀνακτορικῶν ζωγράφων τῆς Κνωσοῦ. Εἰς τὸ Δωμάτιον τῶν πιθήκων ἡ ποιοτικῶς ὑστεροῦσα ἐπαρχιακὴ τέχνη, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ποιότητα τῶν χρωμάτων.

Ὅμοι μετὰ τῆς Οἰκίας τῶν τοιχογραφιῶν πᾶσαι αἱ γειτονικαὶ ἀνασκαφεῖσαι ἔσχον τὴν αὐτὴν τύχην: Παντοῦ τὰ ἔχνη τῆς σεισμικῆς καταστροφῆς εἶναι ΥΜ Ια: «Νοτία οἰκία», «Οἰκία τοῦ συνθρόνου» (House of the Chancel Screen), «Βορειοανατολικὴ οἰκία». Κυρίως ὅμως χαρακτηριστικὴ μεγάλῃς, συγχρόνου καταστροφῆς, εἶναι ἡ ἀνεύρεσις εἰς πολλὰ μέρη τῆς Κρήτης σειρᾶς πολυτίμων χαλκίνων καὶ ἀργυρῶν σκευῶν. Ταῦτα πάντα εἶχον ταφῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια κατὰ τὴν ΥΜ Ια ἐποχὴν. Κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν φράσιν τοῦ Evans, μία ἀνὰ τρεῖς οἰκίαι τῆς Κνωσοῦ παρουσίασε χάλκινα σκευή, ὅμοια δ' εὐρέθησαν καὶ εἰς Τύλισον, Μάλια καὶ Μόχλον².

Κατὰ ταῦτα ὁ μέγας σεισμός, ὅστις φαίνεται ὡς νὰ ἀφύπνισεν καὶ τὸ ἡφαιστειοῦ τῆς Θήρας, ὑπῆρξε καταστροφικὸς καὶ διὰ τὴν Κρήτην. Ἄν ἦτο τεκτονικῆς ἢ ἄλλης φύσεως, ἄλλοι εἰδικώτεροι ἂς κρίνουν. Τὸ ζήτημα ἐνταῦθα εἶναι, πόσον καιρὸν μετὰ τὸν σεισμόν τοῦτον ἤρχισεν ἡ δρᾶσις τοῦ ἡφαιστείου. Ἀρχαιολογικῶς εἶναι βέβαιον, ὅτι οἱ παράλιοι συνοικισμοί, οἱ ὅποιοι ὑπεθέσαμεν ὅτι ἠρημώθησαν ἀπὸ τὰ τσουνάμι (Ἀμνισός, Νίρου, Μάλια, Γουρνιά, Ζάκρος) παρέχουν ἀκόμη κεραμεικὴν ΥΜ Ια, ἥτις πολλάκις εἶναι παρομοία πρὸς τὴν πλέον προχωρημένην ρυθμικῶς κεραμεικὴν τοῦ Ἀκρωτηρίου Θήρας.

1. Παράβαλε λ.χ. τὸν χοῦν ΡΜ ΙΙ, 436 εἰκ. 253B πρὸς τὸν Thera ΙΙ, 42 εἰκ. 27 (=ΠΑΕ 1968, σ. 119 καὶ πίν. 111α).

2. Ἡ σπουδαιότερα σειρὰ μεταλλίνων ἀγγείων εἶναι ἡ τῆς «Βορειοδυτικῆς σκευοθήκης» ΡΜ ΙΙ, 627 ἐξ. "Ὅρα περαιτέρω 380 (Νοτία οἰκία), 390 (Οἰκία τοῦ συνθρόνου), 414 (Βορειοανατολικὴ οἰκία), ὡσαύτως 421, 431, 623 («σειρὰ χαλκῶν εὐρημάτων ταφέντων ὑπὸ καταστροφῆς τῆς ΥΜ Ια ἐποχῆς») καὶ ΙΙΙ 280, ἔνθα συζητεῖται ἡ αὐτὴ καταστροφή καὶ εἰς τὸ ἀνάκτορον, εἰς ὄριμον ΥΜ Ια ἐποχῆν». . . «περὶ τὸ 1520», ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς «μερικὴ» (a partial catastrophe).

Τοῦτο εἶναι φανερόν ἰδίως εἰς τὰ Γουρνιά. Ὑπάρχει ὁμως καὶ κεραμεικὴ εἰς τὰ παράλια ταῦτα κέντρα, ἣτις ἀνήκει εἰς τὸν θαλάσσιον ρυθμόν. Τοῦτον ἡμεῖς οἱ ἀρχαιολόγοι θεωροῦμεν χρονικῶς ὑστερώτερον, ἐπειδὴ εἶναι ρυθμικῶς διάφορος. Τοῦτο ὁμως δυνατόν νὰ μὴ ἀληθεύῃ, τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἔκτασιν, ἣν ἡμεῖς ἀποδίδομεν εἰς τὸ πρᾶγμα¹.

Τὰ ἐπόμενα θεμελιώδη ζητήματα εἶναι δύο. Πρῶτον, πόσος χρόνος διέρρευσε μεταξὺ τοῦ σεισμοῦ, ὅστις κατέσπασε τοὺς συνοικισμοὺς τῆς Θήρας, καὶ τῆς ἐκρήξεως, ἣτις ἔθλαψε τὰ ἐρείπια ὑπὸ τὴν κίσηριν. Δεύτερον, ἡ ἐκρήξις αὕτη ὑπῆρξεν ἐνιαία χρονικῶς, ἥτοι μία καὶ μόνη, ἢ παρήλθε διάστημα χρόνου μεταξὺ τῆς ἐκρήξεως τῆς κισήρεως καὶ τῆς ἐκρήξεως τῆς σποδοῦ;

Εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα, κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἀνασκαφικὰς παρατηρήσεις, δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν διάστημα μεγαλύτερον τοῦ ἐνὸς ἢ δύο ἐτῶν μεταξὺ σεισμοῦ καὶ ἐκρήξεως. Εἰς τὸ δεύτερον ζήτημα, ἡ γνώμη τῶν πλείστων ἐδικῶν τοῦ Συνεδρίου Θήρας εἶναι, ὅτι ἡ ἐκρήξις πρέπει νὰ ἦτο ἐνιαία, διαρκέσασα ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκδηλώσεως, μέχρι τοῦ παροξυσμοῦ καὶ τῆς ἀνατινάξεως τῆς νήσου μῆνας μόνον, ἢ ἔστω ἐν ἡ τὸ πολὺ δύο ἔτη. "Ἄν τὸ σύνολον τῶν ἐτῶν μεταξὺ τοῦ πρώτου σεισμοῦ (± 1500) καὶ τῆς τελικῆς ἐκρήξεως, ἣτις ἐδημιούργησε τὰ τσουνάμι καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Κρήτης ὑπολογισθῇ οὕτω εἰς ἐν μίνιμουμ πέντε ἐτῶν, γεννᾶται τὸ πρόβλημα: Ἦτο ἀρκετὸς ὁ χρόνος οὗτος διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ θαλάσσιος ρυθμὸς εἰς ὃ σημεῖον παρουσιάζεται εἰς τὰ καταστραφέντα Μινωικὰ κέντρα; Κυρίως εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ζάκρου ὁ ρυθμὸς ΓΜ Ιβ φαίνεται προχωρημένος. Εἶναι ὁμως πιθανώτατα καὶ τὸ κέντρον δημιουργίας τοῦ ρυθμοῦ τούτου. "Ἄν ὑποτεθῇ ὅτι τὰ διαρρυσάντα ἔτη μεταξὺ σεισμοῦ καὶ τσουνάμι εἶναι περισσότερα, τότε καὶ ἡ λύσις παρουσιάζεται εὐκολωτέρα².

1. Παρατηρεῖται ὄντως, ὅτι ὁ θαλάσσιος ρυθμὸς εἶναι ἀρχαιότερος, ἀφθονώτερος καὶ ἐκλεκτότερος κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Κρήτην (Παλαίαιαστρον, Ζάκρος). Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ἐθεώρησα ἤδη πρὸ μίας γενεᾶς πιθανὴν τὴν ἐκεῖ ὑπαρξίν ἐνὸς ἀνακτορικοῦ κέντρον, διότι ὑπὸ τὴν σκέπη τῶν μοναρχῶν - ἐμπόρων τῆς τότε ἐποχῆς ἦτο μόνον δυνατὴ ἡ ρωμαλέα ἀνθισις τῶν προϊόντων τῆς τέχνης. Τὰ πράγματα ἐδικαίωσαν τοὺς συλλογισμοὺς μου τούτους (Antiquity 13, 1939, σ. 426) καὶ τὸ ἀνάκτορον ἀνευρέθη ὄντως. "Ὅσον προχωροῦμεν πρὸς Δυσμάς, τὰ προϊόντα τοῦ θαλασίου ρυθμοῦ γίνονται σπανιώτερα. Ὀλίγα σχετικῶς εἶναι εἰς τὰ Γουρνιά, ἔτι ὀλιγώτερα εἰς Μάλια, εἰς Νίρου ἐν καὶ μόνον, εἰς Ἀμνισὸν οὐδέν. Εἰς τὸ μέγαρον Βαθυπέτρου, καταστραφέν εἰς ΓΜ Ια ἐποχὴν, ὑπάρχουν δύο-τρία μόνον ὄστρακα πρῶϊμου θαλασίου ρυθμοῦ, ἀνήκοντα εἰς τὸ αὐτὸ ἀγγεῖον.

2. Εἰς τὸ Κρακατάου ἡ ἀπόστασις μεταξὺ ἀρχῆς καὶ τέλους τῆς ἐκρήξεως ἦσαν οἱ μῆνες μεταξὺ Μαΐου καὶ Αὐγούστου τοῦ 1883. Εἰς τὸ Ταμπόρο ἡ ἀπόστασις ἦτο τριῶν ἐτῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Πομπηίας ἡ σεισμικὴ καταστροφὴ ἔγινε τὸ 63 μ.Χ. καὶ ἡ ἠφαιστειακὴ κατάχωσις ὑπὸ τοῦ Βεζουβίου τὸ 79 μ.Χ. Ἄλλὰ τὰ θέματα ταῦτα καλύπτερον νὰ ἀφεθοῦν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἐδικῶν λογίων. Διὰ τὸν λόγον δὲ ἀκριβῶς τοῦτον δὲν θὰ συζητήσω ἐνταῦθα μίαν ἄλλην δυνατότητα: Τὴν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Καλδέρας οὐχί

Πάντως τὸ θεμελιῶδες γεγονός εἶναι τὸ ἐξῆς: Εἶναι ἀσφαλέστερον νὰ στηριχθῶμεν εἰς τοὺς νόμους τῆς Φύσεως παρά εἰς τοὺς θεωρητικούς συνδυασμούς. Εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῶμεν ἐκρηξιν τοῦ τύπου Θήρας - Κρακατάου, χωρὶς νὰ συνοδεύεται ὑπὸ τσουνάμι. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀγνοήσωμεν τὴν καταστροφικὴν δύναμιν τῶν τσουνάμι καὶ τὰς μεγάλας ἀποστάσεις, εἰς ἃς δύνανται νὰ δράσωσιν. Εἶναι ἀδύνατον κατὰ ταῦτα νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι καὶ ἡ Κρήτη καὶ ἄλλα μέρη δὲν ὑπέφερον τρομακτικὰς ζημίας ἀπὸ τὸ τσουνάμι τοῦ ± 1500 π.Χ. Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν τὰ ἀρχαιολογικὰ καὶ χρονολογικὰ μας δεδομένα. Θὰ ἐπανέλθωμεν ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν μου ὑπόθεσιν¹, ὅτι ὁ ἐπαρχιακὸς ρυθμὸς τῆς Θήρας ἐπόμενον εἶναι νὰ ἐμφανίζεται παλαιότερος ἢ ὁ σύγχρονος ρυθμὸς εἰς τὰ ζωτικὰ κέντρα τῆς Κρήτης. Ἐδείχθη ἐσχάτως, ὅτι ἐντοπία κεραμεικῆ τῆς Σικελίας φαίνεται μίαν γενεάν ἀρχαιώτερά τῆς συγχρόνου κεραμεικῆς τῆς μητροπόλεως (Κορίνθου). Αὐτὴ ἡ γενεὰ κατ' ἀνώτατον ὄριον χρειάζεται καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅπως ἐρμηνευθῆ ἡ ρυθμικὴ διαφορὰ τῆς κεραμεικῆς τῆς ταφείσης περιποῦ συγχρόνως ὑπὸ τὰ εῤεῖπια τῆς Θήρας καὶ τῆς Κρήτης.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

μόνον δι' ἐκρήξεως, ἀλλὰ καὶ διὰ κατακρημνίσεως, ὅποτε παρουσιάζονται καὶ ἄλλαι λύσεις ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου.

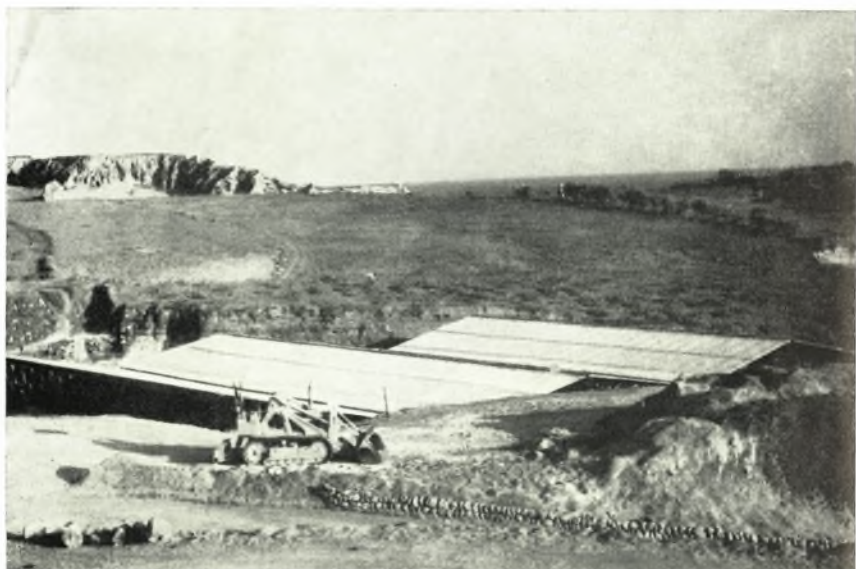
1. Antiquity ἔ. ἀ. σ. 428 - 31.

α. Κάτω τὸ μέγα ὑπόστεγον Β. Ἄνω: ἀριστερὰ τὸ γραφεῖον καὶ μικρὸν μουσεῖον τῆς ἀνασκαφῆς καὶ δεξιὰ ἐργαστήρια, ἀμαξοστάσιον, ἀποθῆκαι καὶ κατοικίαι.

β. Τὸ νότιον ὑπόστεγον (Β). Συνολικὴ ὄψις ἀπὸ Β.Α.

α. Στέγαστρον Β ἐκ Δυσμῶν.

β. Τὸ φρέαρ ἐνὸς τῶν πεδῶν θεμελιώσεως τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ στεγάστρου Β.

α. Ὁ τομεὺς Γ ἀπὸ Νότου.

β. Συμπληρωματικὸν τεχνικὸν ἔργον τοῦ 1969 ὑπῆρξε καὶ ἡ κατασκευὴ ἀποβάθρας εὐ-
κολυνούσης τὴν προσέγγισιν μικρῶν σκαφῶν εἰς τὴν παραλίαν πρὸς Ν. τῆς ἀνασκαφῆς.

α. Τὸ παράθυρον τῆς Ἀποθήκης 1, 1 ἐκ τῶν ἔσω (ἐκ Δυσμῶν). Ὑπὸ τὴν φλιάν ἄγρυθες καὶ ἀγγεῖα. Ἐπὶ τῆς τέφρας ὁρατὸν τὸ ἔγχυος καλῆτου στόλου.

β. Τὸ παράθυρον ἐκ τῶν ἔσω μετὰ τὸν πλήρη καθαρισμὸν.

α. Δεξιόν τμήμα τῆς φλιᾶς τοῦ παραθύρου (ἐκ τῶν ἔσω).

β. Ἀριστερὸν τμήμα τῆς φλιᾶς τοῦ παραθύρου.

α. Όμας ἀγγείων κατὰ τὸν μεσότοιχον τῶν διαμερισμάτων 1 καὶ 2 τῆς ἀποθήκης.

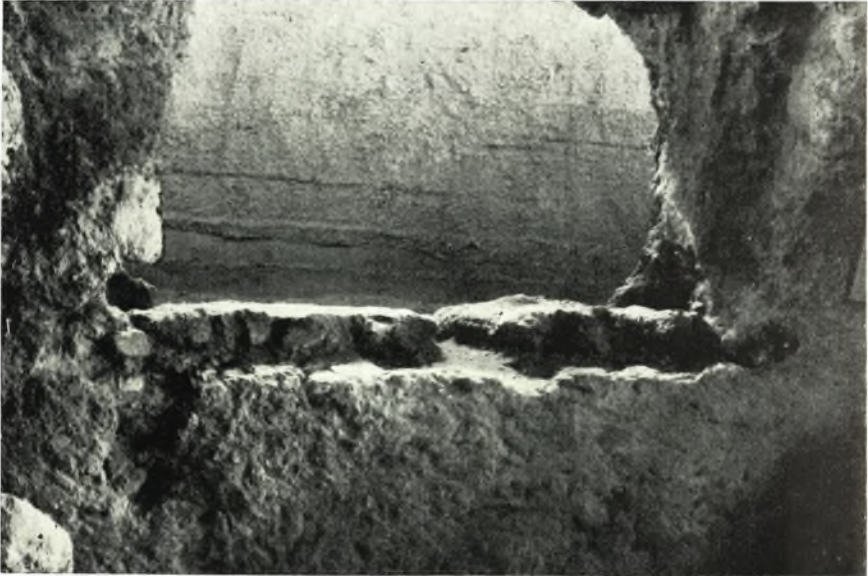
β. Ἀποθήκη 2, 2. Θέσεις λιβανωτρίδος καὶ ζυγοῦ.

α. Ἀποθήκη 2, 3. Πίθος, πρόχους, κύμβαη.

β. Ἀποθήκη 2, 3. Πρόχους και κύμβαη κατά χώραν.

α. Ἀποθήκη Α2. Φλιά τοῦ Ἀνατολικοῦ παραθύρου.

β. Δυτικὸν δωμάτιον 2. Ταῦρος (ρυτὸν) καὶ ὑπὲρ αὐτὸν κονίαμα.

α. Δυτικόν δωμάτιον 2. Ειδώλιον τοῦ πληίνου γραπτοῦ ταύρου.

β. Ἀποθήκη Α3, 3 ἐξ Ἀνατολῶν.

α. Πίθοι τῆς ἀποθήκης β, β ἀνασυγκροτηθέντες καὶ μεταφερόμενοι εἰς τὰς θέσεις των.

β. Τὸ φρέαρ τοῦ πεσσῶ τοῦ μιλῶνος.

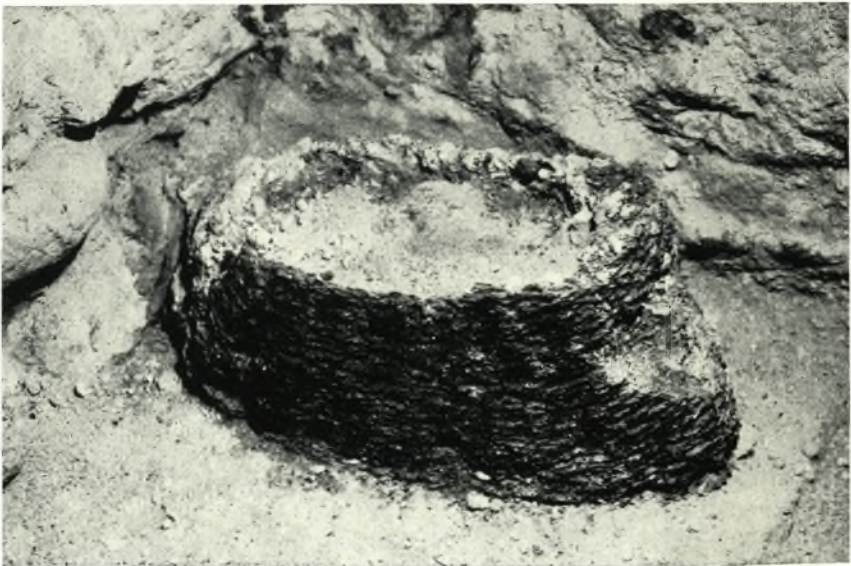
α. Μύλων, ἡ ἐγκατάστασις τῶν μυλολίθων.

β. Ἀσάμινθος γραπτὴ διὰ λευκῶν καλαμοειδῶν κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ μύλωνος.

α. Δυτική πλευρά τοῦ μιλῶνος.

β. Σπυρίς ἐκ τοῦ μιλῶνος.

α. Μυλών, ΒΔ. γωνία μετά την αφαίρεσιν τῆς σπυρίδος.

β. Ἡ σύριγξ τῆς συνοικίας Α.

α. «Βυθισθὲν οἶκημα». Πλίνθοι τοῦ «παραθύρου». Κύμβη.

β. Στενωπὸς τῆς ἀνωφερείας καὶ Οἰκία τῆς ὑδρορροῆς ἐντὸς τῆς σύριγγος.

α. Σκάφη ἐπὶ τῆς Στενωποῦ τῆς ἀνωφερίας.

β. Ἀγγεῖα ἐπὶ τῆς Στενωποῦ τῆς ἀνωφερίας.

α. Σύριγξ, ἡ Οικία τῆς ὑδρορρόης.

β. Ὅπαι τριπλαῖ ἐντὸς τῆς κισήρεως. Ἀριστερὰ διακρίνεται ὁ δυτικὸς τοῖχος τοῦ κτίσματος Μπρόνου 1α.

α. Κατώφλιον καὶ εἴσοδος εἰς τὸ οἶκημα ξεστῆς λιθοδομῆς Μπρόνου 1α, ὅπερ πιθανῶς εἶναι ἀνώγειον.

β. Δωμάτιον τῆς ξεστῆς λιθοδομῆς. Διακρίνονται τὸ πλακόστρωτον καὶ (δεξιὰ) ἡ οἶνοχόη τῶν σταφυλῶν.

α. Ἡ συνοικία «Γέφυρα»: Θύρα, πύλος πρὸ αὐτῆς καὶ ἐν ἰσχυρῶς κεκαυμένον διαμέρισμα.

β. Συνοικία τῆς «Γεφύρας» ἐκ Δυσμῶν. Ἀνώγεια διαμερίσματα.

α. Παράθυρον «'Αρβανίτη 2» (διαστ. 0.45 × 0.45) με αποτυπώματα τριῶν ὀριζοντίων ξυλίνων κιγκλίδων.

β. «'Αρβανίτη 2», παράθυρον μετὰ τριῶν ὀριζοντίων πήχεων ἢ κιγκλίδων.

α. Τὸ μέγα κτίσμα ξεστῆς λιθοδομῆς («Ἀρβανίτη 2») μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἰσογείου.

β. Πρῶτα στρώματα «πυρᾶς» Μπρόνου 1α.

α. Κεκαυμένον στρώμα τῆς «πυρᾶς» πλήρες ἀγγείων.

β. Ἄνεστραμμένον ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἀγγεῖον πλήρες φάβας.

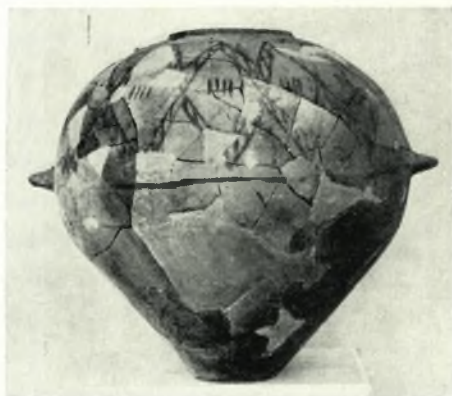
α. Πήλινοι βόες ἐκ τῆς «Πυρᾶς».

β. Δίωτον πιθάριον ἐκ τῆς «Πυρᾶς».

γ. Ἐμπιστον σύμβολον ἐπὶ τοῦ πιθαρίου.

δ. Ἄγγειον ἐκ τῆς «Πυρᾶς». Ὕψος 0.38 μ.

ε. Δύο φιάλαι ἐκ τῆς «Πυρᾶς». Διάμ.
0.225 καὶ 0.15 μ.

ζ. Τρία σκυφάρια ἐκ τῆς «Πυρᾶς». Ὕψος
τοῦ μεγίστου 0.09 μ.

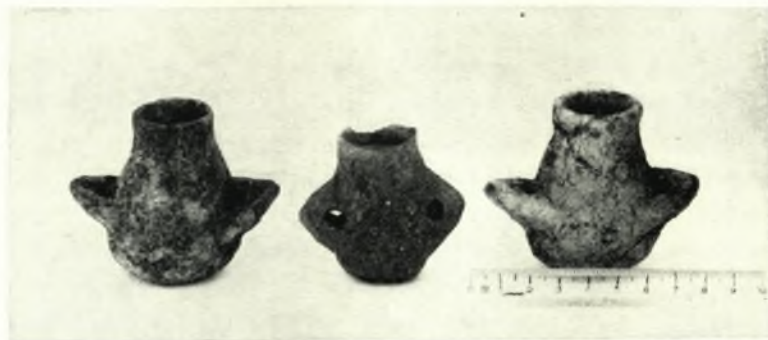
α. Ἡ «Πυρά». Δεξιὰ τὸ ἐρυθρὸν δάπεδον. Ἐνωθεν τούτου διακρίνεται εἰσέτι τὸ πάχος τοῦ κεκαυμένου στρώματος. Εἰς τὸ μέσον ὁ λάκιχος.

β. Ἡ περιοχή τῆς «Πυρᾶς» μετὰ ὑπερκειμένου πρὸς ΒΔ. λιθίνου πίθου.

α. Μικρά πήλινα αγγεία αναθηματικά και θράνος, ανακαλυφθέντα κατά χώραν πέριξ τοῦ λιθίνου πίθου.

β. Τρία ἐκ τῶν πέριξ τοῦ λιθίνου πίθου εὑρεθέντων ἀγγείων.

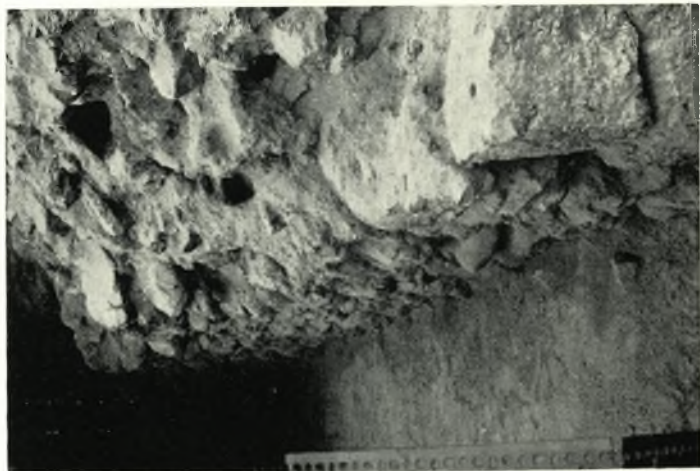
α. Πρόχειρος ἀνατοποθέτησις τῶν τεμαχίων τοῦ λιθίνου πίθου.

β. Μέγας πυρήν δψιανοῦ (μῆκ. 0.50 μ.).

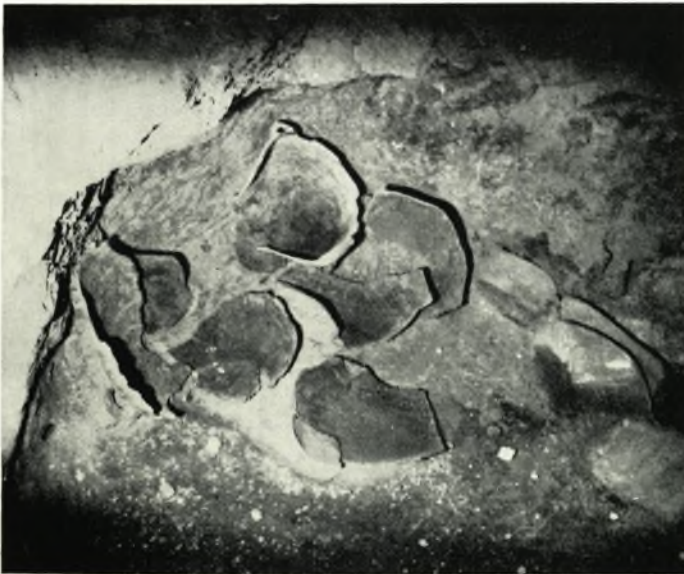
β. Δυτικός τοίχος τῆς συνοικίας Γ ἐκ Νότου. Δεξιά ὁ παχὺς τοίχος μετὰ τοῦ προέχοντος ἄκμονος. Ἀριστερὰ τὸ στήλιμα τῆς κισήσεως, ὑφ' ἧ κρύπτεται ἡ συνοικία Δ. Ἄνω ὁ τοίχος τῶν τραγλοθυτῶν, προφανῶς πρὸς ἀπόφραξιν τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῶν συνοικιῶν Γ καὶ Δ.

α. Ὁ δυτικὸς τοίχος τῆς συνοικίας Γ, πᾶχος μέχρι 1.50 μ., ἐνθα ἐθελειώθησαν οἱ πεσοοὶ 3 (ὄρατὸς εἰς τὸ βᾶθος) καὶ 4.

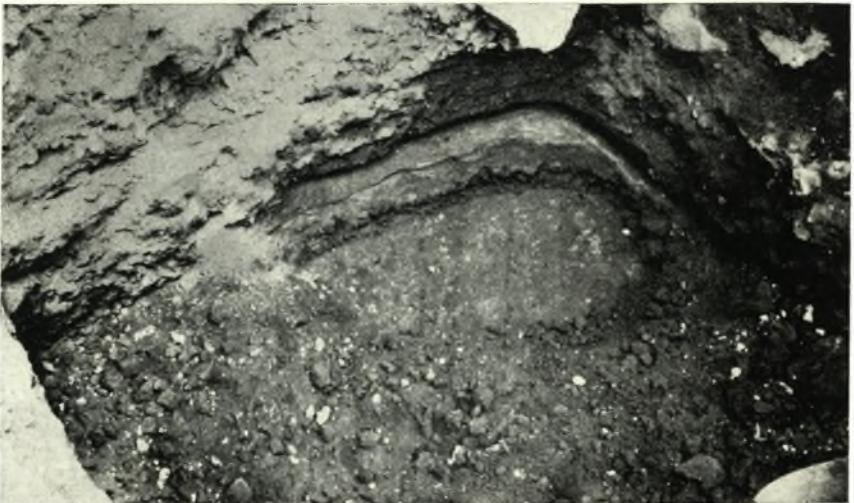
α. Χαλκοῦν νόμισμα (ἐν μεγεθύνσει) Κωνσταντίου τοῦ Β' (περὶ τὸ 325 μ.Χ.) εὑρεθὲν εἰς τὴν συνοικίαν Β7.

β. «Τάφος» ΜΚ παρὰ τὸν πεσσὸν 6.

α. Πήλινοι πλάκες (κέραμοι;) παρὰ τὸν πεσσὸν 6. Διαστάσεις: $0.47 \times 0.34 \times 0.043$ καὶ $0.475 \times 0.345 \times 0.045$ μ.

β. Διπλοῦν δάπεδον (τὸ πρῶτον ἐπὶ ὑποστρώματος ἐρυθρᾶς λατύπης, τὸ δεύτερον, κατώτερον, ἐκλεκτῆς ποιότητος) παρὰ τὸν πεσσὸν Β6.

α. Ἡ Νοτία συνοικία ἐκ ΝΑ. μετὰ τὴν πρώτην ἀπομάκρυνσιν τοῦ στρώματος κισήρεως.

β. Ἡ Βορεία αὐλή (ἄνω ἀριστερὰ) ἐκ Δυσμῶν.

α. Ἡ Βορεια ἀύλη ἐκ ΝΔ.

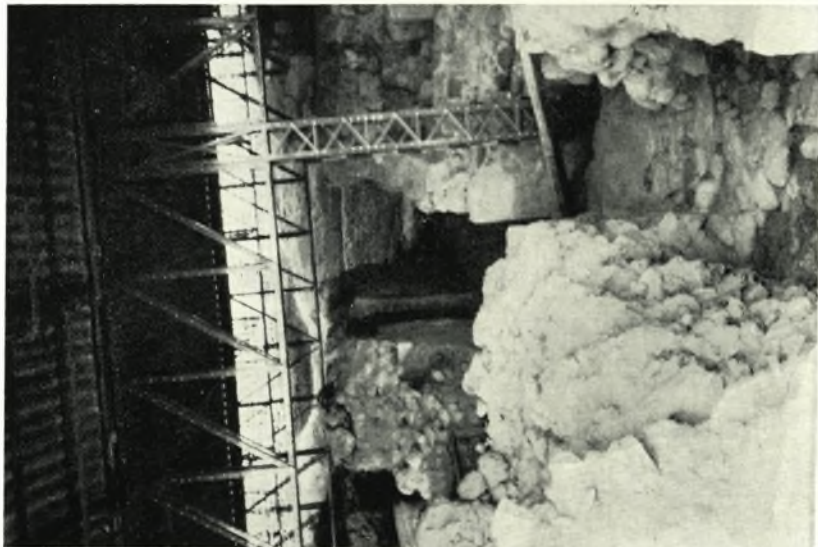
β. Ἡ συνοικία τῆς Β. ἀύλης ἐξ Ἀνατολῶν.

α. Ὁ δυτικὸς σωρὸς τῆς αὐλῆς μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του. Φαίνονται τὰ ἔγγρα του προχείρου ἀναλημματικοῦ τοίχου τοῦ σωροῦ.

β. Ἡ ΝΑ. γωνία τῆς αὐλῆς πρὸ τοῦ καθαρισμοῦ, ἐκ Βορρᾶ.

β. Ἡ ὁδὸς Τελχίνων ἐκ Νότου μετὰ τὸν καθαρισμὸν τῆς.

α. Ἡ ὁδὸς Τελχίνων ἐκ Νότου.

α. Ἡ ὁδὸς Τελχίνων ἐκ Β. μετὰ τὸν καθαρισμὸν αὐτῆς.

β. Παράθυρον τῶν τριγλοδυτῶν ἐκ τῆς ὁδοῦ Τελχίνων πρὸς Γ4β. Ὅρατὸν τὸ ἐκ σχιστολίθων γείσον.

α. Ἡ θύρα ἐκ τῆς ὁδοῦ Τελχίνων πρὸς τὸν διάδρομον Γ5 πρὸ τοῦ καθαρισμοῦ.

β. Ἡ θύρα τῆς προηγουμένης εἰκόνος μετὰ τὸν καθαρισμὸν.

α. Ἡ ὁδὸς Τελχίνων καὶ τὸ πλακόστρωτον ἀνώγειον ἐκ ΝΔ.

β. Τὸ Βόρειον παράθυρον τῆς ὁδοῦ Τελχίνων. Κάτω ὁραταὶ δύο πλάκες τῆς ὁδοῦ.

α. Τὸ Νότιον παράθυρον τῆς ὁδοῦ Τελχίνων.

β. Τὸ πλακόστρωτον ἀνώγειον (B2) ὁρώμενον ἐκ τοῦ ἔναντι, πέραν τῆς ὁδοῦ Τελχίνων, διαμερίσματος Γ'4.

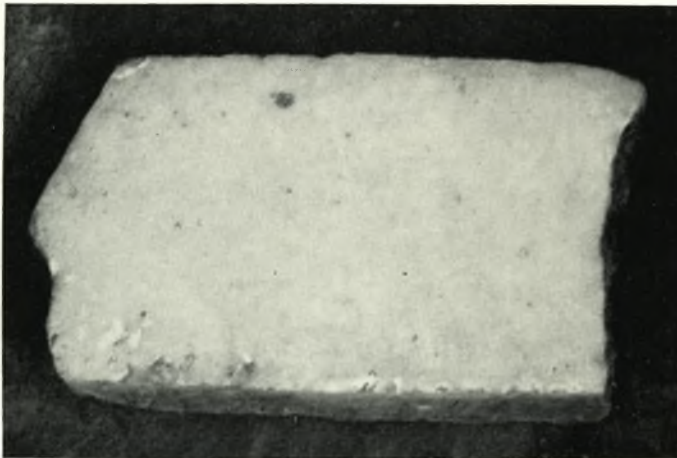
α. Χώρος Β6 (δωμάτιον πιθήκων) ἐξ Ἀνατολῶν.

β. Τὸ «Δωμάτιον τῶν πιθήκων» (Β6) ἐξ Ἀνατολῶν μετὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ.

α. Δωμάτιον πιθήκων. Τοιχογραφία μετὰ πλακῶν πεσοῦσαι ἄνωθεν.

β. Τεμάχιον Παρίου μαρμάρου. Δωμάτιον τῶν πιθήκων. Σωζόμενον μῆκος 0.34 μ.

α. Βοθροειδής κοιλότης εις τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου τῶν πιθήκων.

β. Ἡ περιοχὴ τῆς Βορείας αὐλῆς (ἄνω) καὶ τὸ διαμέρισμα Β5 μετὰ στέγης ἢ πατώματος πλήρους ὀπῶν.

α. Πάτωμα ή ίσως στέγη τοῦ χώρου Β5 ὀριζοντίᾳ εἰσέτι ἀλλὰ διάτρητος.

β. Πρόχειρος λιθιά τῶν τρωγλοδυτῶν φράσσουσα ἐγκαρσίως μίαν ὁδὸν πρὸς Δυσμᾶς τῆς ὁδοῦ Τελχίνων, ἔπου καὶ ὁ τοῖχος σχηματίζει δόντωσιν.

α. Πρόχειρος ξηρότοιχος τῶν τραγλοδυτῶν εἰς τὴν συνοικίαν Γ.

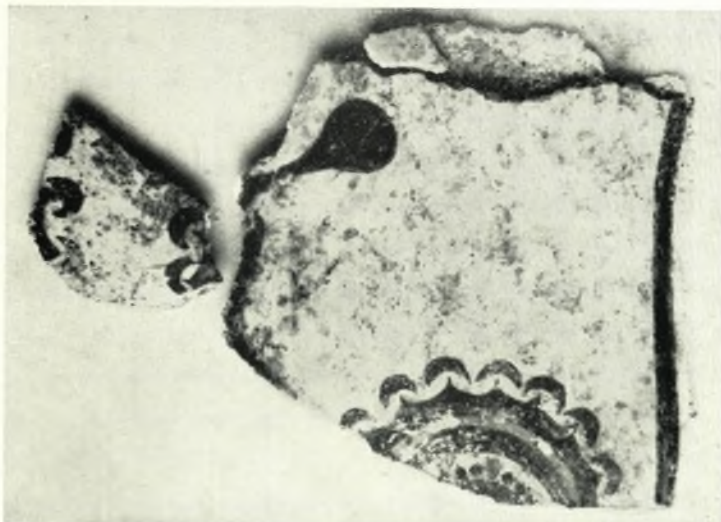
β. Πτώσις λίθων καὶ ἀποτυπώματα δοκῶν παρὰ τὸν πεσσὸν 4 (Νοτιοδυτικὴ γωνία συνοικίας Γ).

α. Ὀπή ὀρθογωνίας δοκοῦ μεταξὺ τῶν πεπτωκότων λαξευτῶν λίθων. ΝΔ. γωνία τῆς ἀνασκαφῆς.

β. Γ1, παρὰ πεσσὸν 4. Κοίλωμα ἐντὸς τῆς κισήρεως (τειχισθὲν παρ' ἡμῶν).

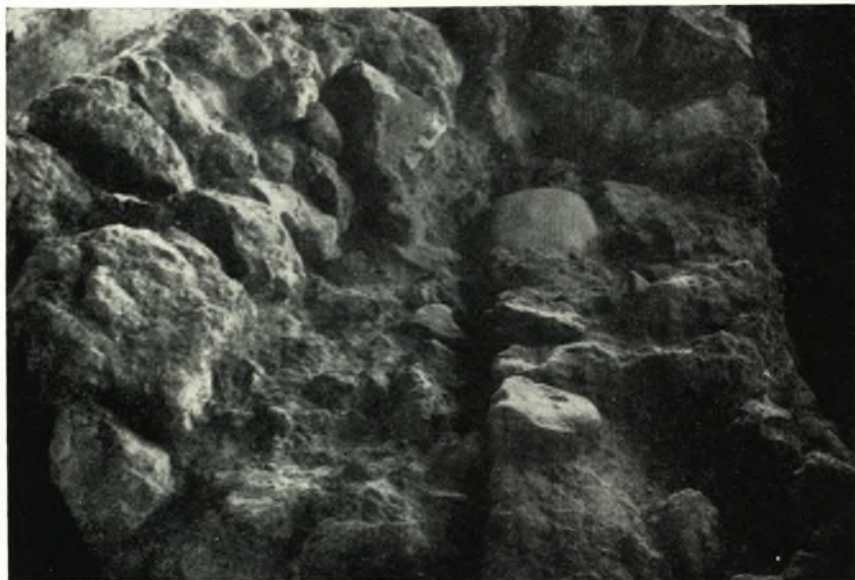
α - β. Τοιχογραφία ἐκ τῆς ΝΔ. γωνίας τοῦ τομέως Γ.

α. Τοίχος τῆς συνοικίας Γ πεσὼν ἑνιαῖος πρὸς Ἄνατολάς λόγω τοῦ σεισμοῦ.
Ἄνω δεξιὰ ὄρατὸν τὸ πλακόστρωτον ἀνώγειον Β2.

β. Ὁ καταπεσὼν τοῖχος τῆς ἀνωτέρω εἰκόνης δεικνύων εἰσέτι τὸ κονιάμα του.

α. Ὁ τοῖχος τοῦ πίνακος 206 ὡς ἀπεκόπη εἰς δύο ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ. Δεξιά ὁ κάθετος εἰσέτι παραμένει (ἀνατολική πλευρά τῶν διαμερισμάτων Γ1 - Γ2). Ἀριστερά τὸ καταπεσόν τμήμα καὶ μεταξύ τῶν δύο τριγωνικῶν κενῶν πλήρες φορυτοῦ.

β. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ σεισμοῦ εἰς τὸ Ν. μέρος τῆς συνοικίας Γ.

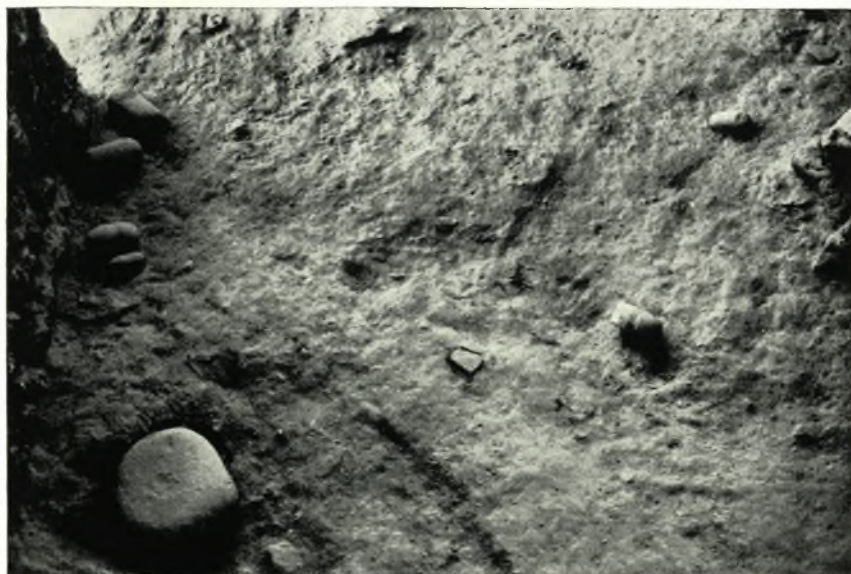
α. Διαμερίσματα Γ2 (ἀριστερά) και Γ1 ἐκ ΒΔ.

β. Γ1, ἡμικυκλικὸν πρόχειρον κατώφλιον τῶν τραγλοδυτῶν.

α. Τὸ δωμάτιον Γ1 καὶ ἡ ἀθικτος θύρα πρὸς τὸ Γ2.

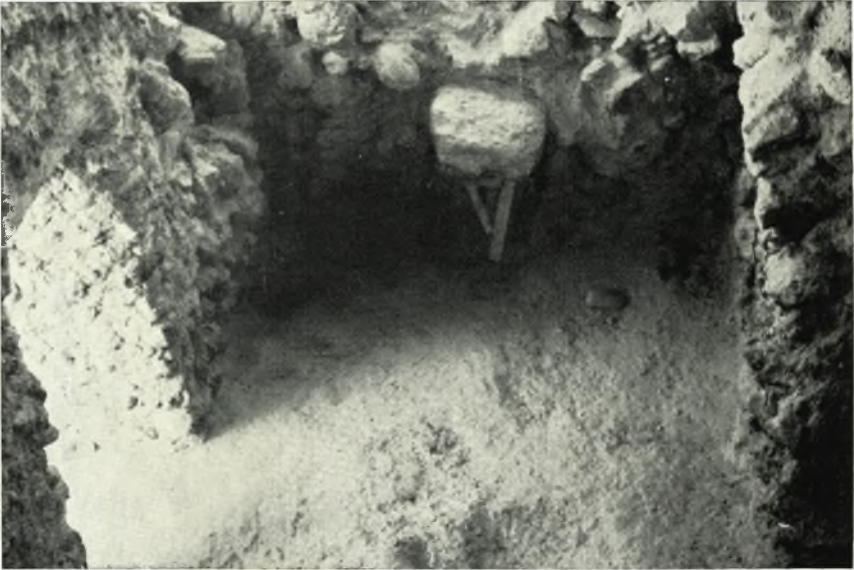
β. Δωμάτιον Γ2. «Σφύραι» καὶ ἄκμονες.

α. Δωμάτιον Γ2. Ἄκμονες, σφύρα καὶ φαλλοειδῆς χάλιξ.

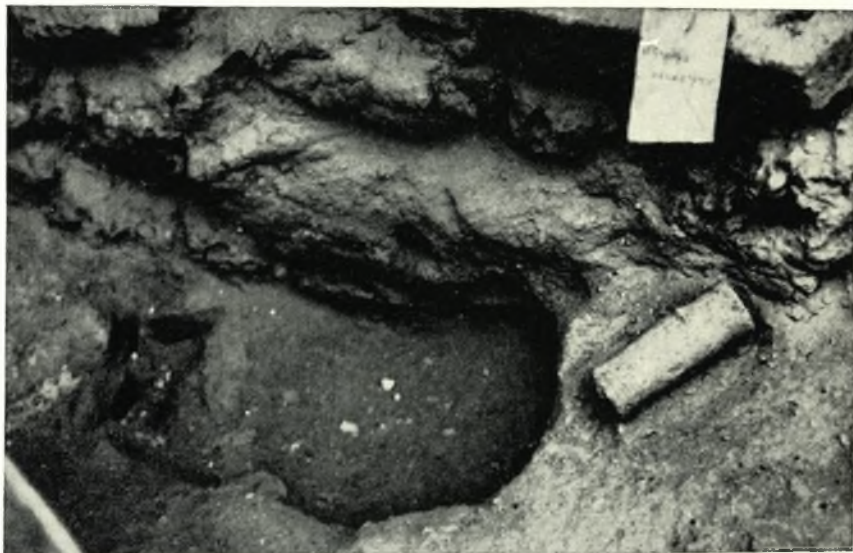
β. Ἀνατολικὸς τοῖχος τοῦ δωματίου Γ2 μετὰ περιχειλώματος σχιστολιθικῶν πλακῶν καὶ ὁμάδος σφαιρικῶν χαλίκων.

α. Δωμάτιον Γ2. Σταμνοστάτης.

β. Ἡ ΒΑ. γωνία (Γ2α) τοῦ «χαλκείου» ἐκ Νότου. Εἰς τὸ βάθος κόγχη ἐντὸς τοῦ τοίχου.

α. Μικρόν άγγεϊόν πιθανώς ειδικής χρήσεως, εις Γ2.

β. Ή κλίμαξ εις τήν συνοικίαν του «γαλακτείου» (Γ3).

α. Κλίμαξ τοῦ Γ3. Λίθινη τριβαία, σφῆραι καὶ ἄκμονες ἐπὶ τοῦ πλατυσκάλλου.

β. Ὁ «ἄκμων» ἐκ τῆς συνοικίας Γ.

α. «'Ακμων» τῆς συνοικίας Γ δεικνύων ἡμισφαιρικὰς κοιλότητες.

β. Δωμάτιον τραγλοδυτῶν Γ'4β, εἰς ὃ εἰσέρχοντο ἔρποντες ἐκ τοῦ παραθύρου.

β. Ἀσάμιμβος καὶ μικρὰ ἀγγεῖα ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῶν τρωγλοδυτῶν ἐν Γ'4.

α. Ἡ ἀσάμιμβος, ὡς εὐρέθῃ προχείρως ἐστῆμένη ἐπὶ τῶν ἐρεπτιῶν ἐντὸς τοῦ Γ'4.

α. Αἱ θύραι Γ4α-Γ4 τετειχισμέναι προχείρως ὑπὸ τῶν τραγλοδυτῶν. Ὑπὲρ τὸ ἀνώφλιον τῆς ἀριστερᾶς θύρας διατηρεῖται ὁ τοῖχος τρίτου πατάματος.

β. Γ4α καὶ Γ4. Τείχισις θυρῶν ὑπὸ τῶν τραγλοδυτῶν.

α. Δάπεδον τοῦ Γ4α ἐφόσον βαθύνεται. Ὅρατὰ τὰ χεῖλη δύο πύθων καὶ τεμάχια μικρῶν ἀγγείων πεσόντων ἔπισθεν.

β. Συναοικία Γ ἐκ τῆς βορείας ἀλλῆς. Ἀριστερά, ὁδὸς Τελχίνων. Μέσον, διάδρομος Γ5.

α. Ὁδὸς Τελχίνων (ἀριστερὰ) καὶ οἱ διάδρομοι Γ5-Γ6 ἐκ Βορρᾶ.

β. Ὁ διάδρομος Γ5 εἰς τὸ κέντρον τῆς εἰκόνης. Εἰς τὸ βάθος φαίνεται χάσμα τοῦ τοίχου, πιθανῶς κλιμαξ πρὸς ὑπόγειον. Ἀριστερὰ τούτου εὐρίσκεται ἡ θύρα πρὸς τὴν ὁδὸν Τελχίνων.

α. Πεσόν άνώφλιον τής ΝΑ. θύρας από Γ7 προς διάδρομον Γ6.

β. Αποτύπωμα ξυλίνου πλαισίου τής θύρας από Γ7 προς Γ4α. Ή φωτογραφία ελήφθη εκ Δυσμών, ώστε δεξιά είναι ό τοίχος ό χωρίζων τά άνωτέρω διαμερίσματα.

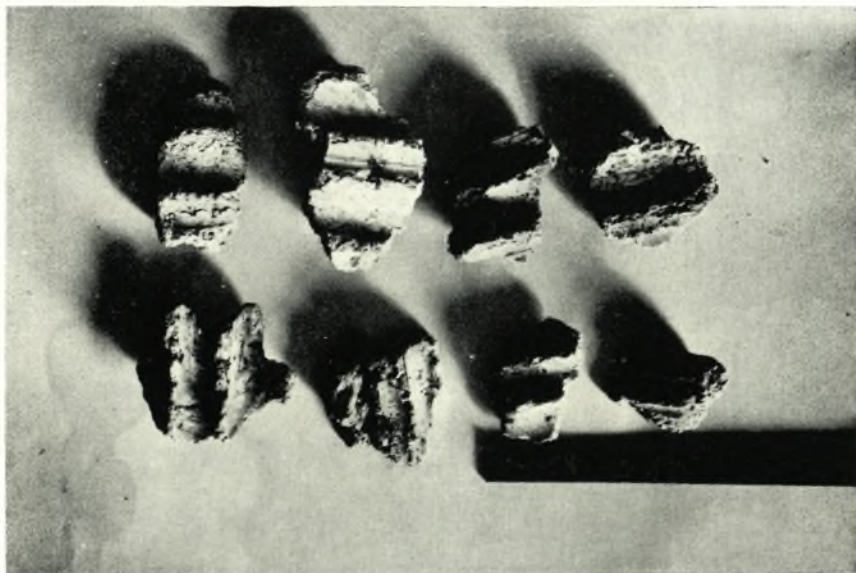
α. Ἀποτυπώματα ἡμικυλινδρικοῦ ξύλου εἰς τὴν παραστάδα τῆς θύρας ἀπὸ Γ7 πρὸς Γ4α.

β. Γύψινον ἐκμαγεῖον τοῦ πλαισίου τῆς ΒΑ. θύρας ἀπὸ Γ7 πρὸς Γ6.

α. Κίσηρις ὑπὸ τὸν διάδρομον Γ6 (ἐκ Νότου). Ὑψὸς τοῦ στρώματος 0.60 μ.

β. Κονιάματα μετὰ ραβδώσεων ἐκ Γ8.

α. Λείψανα κατά την ΒΔ. γωνίαν τοῦ Γ9.

β. Κάθετος πηλίνη σωλήνωσις (Γ 10).

α. Ἀποθήκη Α1. Κοτύλη εύρεθεῖσα μετά τῶν
πίθων ἀλεύρου. Ὑψος μέγιστον 0.12 μ.

β. Ἀποθήκη Α1. Ἀνώτερα στρώματα.
Πρόχους. Ὑψος 0.265 μ.

γ. Ἀποθήκη Α2. Πίθος μετά διακοσμήσεως
χελωνίου. Ὑψος 0.645 μ.

δ. Ἀποθήκη Α2,3. Πίθος μετά προχοῆς.
Ὑψος 0.527 μ.

α. Ἀποθήκη Α2, 3. Προχυτικὸν πιθάριον. Ὑψος 0.38 μ.

β. Πρόχους φέρουσα διακόσμησιν ἐξ ἐρυθρῶν κλάδων.

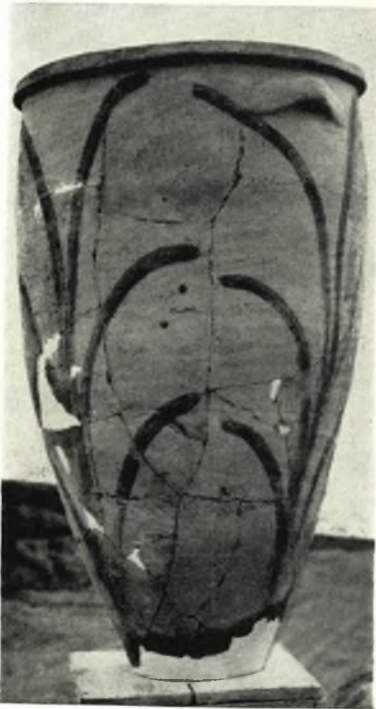
α. Ἀποθήκη Α2.3. Κύμβα. Μήκος 0.35 μ.

β. Ἀποθήκη Α2.3. Ἡθμός. Ὑψος 0.235 μ.

α. 'Αποθήκη Α2,3. 'Ασκοειδές σκεῦος μετὰ δυσαναλόγως εὐρέος σωληνωτοῦ προχύτου.
Ὑψος 0.06 μ.

β. 'Αποθήκη Α3,3. Εὐρύστομος
πίθος μετὰ καλαμοειδῶν.

γ. 'Αποθήκη Α3,3. Πρόχειλον πιθάριον.
Ὑψος 0.465 μ.

α. Ἀποθήκη Α3, 3. Πρόχειλον πιθάριον.
Ὑψος 0.305 μ. (Εὐρέθη ἐντὸς μείζονος πίθου.)

β. Προχτυκὸς ἀμφορεύς.

γ. Ἀποθήκη Α3,1. Πρόχους. Ὑψος 0.525 μ.

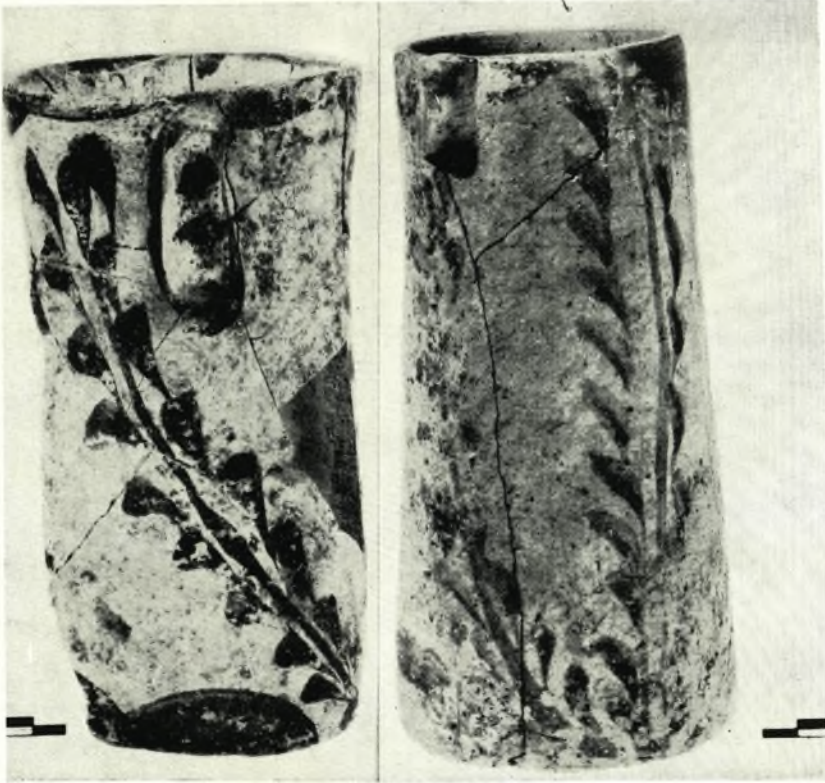
α. Ἀποθήκη Α3,3. Σκυφοπρόχους. Ὑψος 0.20 μ.

β. Τρία ἀνθοδοχεῖα. Τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ΝΔ. δωματίου τοῦ Νοτίου διαδρόμου, τὰ δύο ἕτερα ἐκ φρέατος πεσσῶ τοῦ ὑποστέγου Α. Ὑψος 0.175. 0.16 καὶ 0.155 μ.

γ. Ὅπαι εἰς τοὺς πυθμένεας τῶν ἀνθοδοχείων.

α. Γραπτά άνθοδοχεΐα.

β. Άποθήκη Α3. Ψευδόστομος άμφο-
ρεύς. Ύψος 0.355 μ.

γ. Άποθήκη Α3. Ψευδόστομος
άμφορεύς. Ύψος 0.33 μ.

α. Ἀποθήκη Α3. Ψευδόστομος ἀμφορεύς.
Ῥψος 0.415 μ.

β. Ἀποθήκη Α3. Μέγας ψευδόστομος
ἀμφορεύς. Ῥψος 0.52 μ.

γ. Πλαγία ὄψις τοῦ ψευδοστόμου (β)
ἀμφορέως.

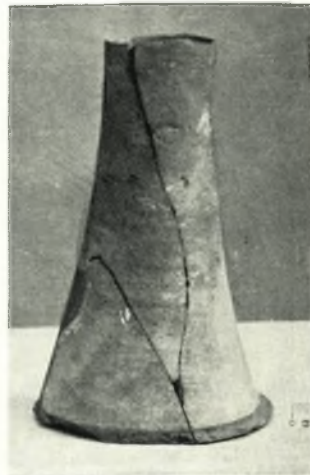
δ. Ῥνω μέρος τοῦ ψευδοστόμου (β.γ)
ἀμφορέως.

α. «Δυτικὸν δωμάτιον 2». Ἀγγεῖα τοῦ ἰσογείου ὁρώμενα διὰ μέσου τῆς ὑποστυλώσεως τοῦ διαπέδου τοῦ ἄνω πατώματος.

β. Ἐν ἓκ τῶν πολλῶν εὐρεθέντων ρυτῶν. Φέρει μέλαιναν καὶ λευκὴν διακόσμησιν.

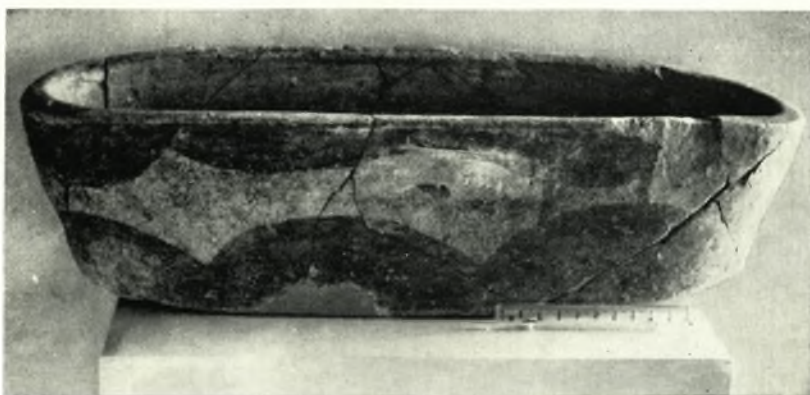
γ. Ἀποθήκη Α2,3. Χωνίον. Ὑψος 0.14 μ.

α - β. Ρυτόν ἐν σχήματι ταύρου. Δυτικὸν δωμάτιον 2 τῆς συνοικίας Α.

α. Προχυτική φιάλη ἐκ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας τοῦ Μυλωνός. Μεγίστη διάμετρος 0.36 μ.

β. Ἡ κύμβα τῆς «βυθισθείσης οικίας». Μήκος 0.44 μ.

α. Ἡ πρόχους τῶν σταφυλῶν.

β. Πιθαμοφορεὺς ἐκ τοῦ πλακοστρώτου διαμερίσματος Β2. Ὕψος 0.330 μ.

γ. Πίθος ἐκ τοῦ Δωματίου τῶν πιθήκων (Β6). Ὕψος 0.665 μ.

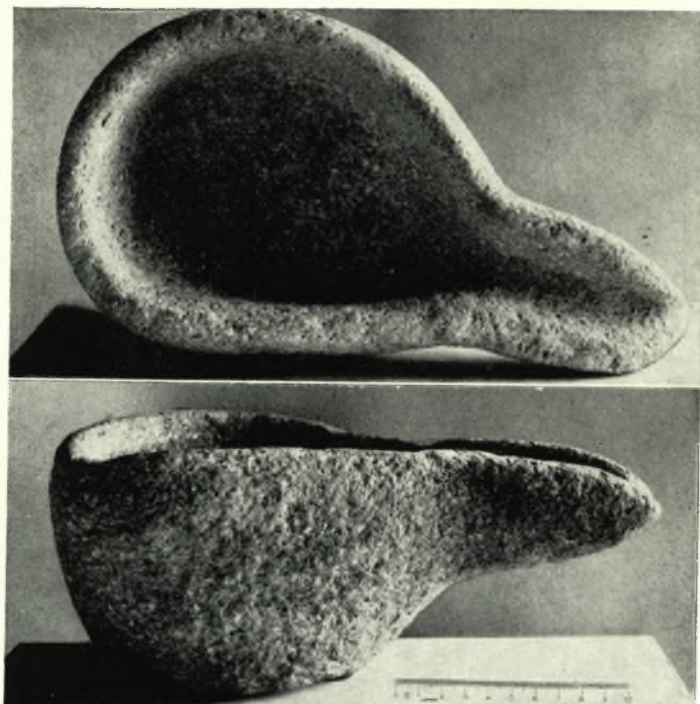
α - β. Δωμάτιον τῶν Πιθήκων. Ἐμπορεύματα ἐισηγμένους ἐκ Κρήτης. Ὑψος 0.53 μ.
Προσθία καὶ πλαγία ὄψεις.

γ. Πήλινα εἰδῶλια. Ὑψος 0.075 καὶ 0.055 μ.
(Φωτογραφία Χ. Ντούμα.)

δ. Μαρμαρίνον εἰδῶλιον ἐκ τοῦ φρέατος Β12. Ὑψος 0.14 μ. (Φωτογρ. Χ. Ντούμα.)

α. Λίθινον προχυτικόν άγγείον εκ τής άποθήκης Α2.

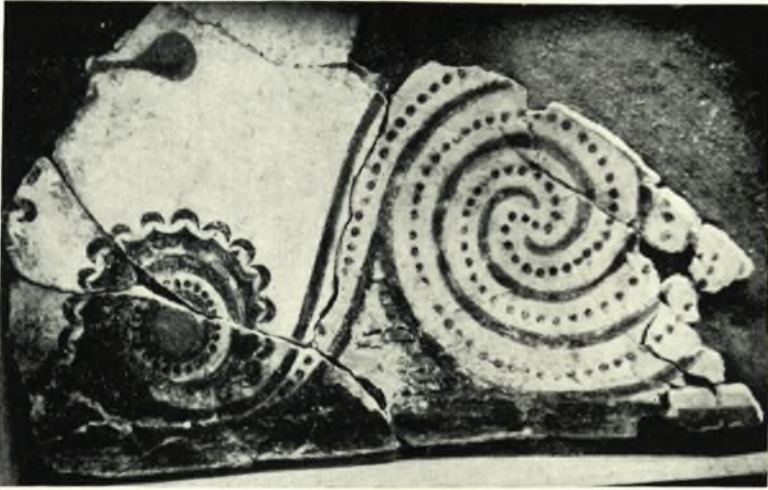
β. Δωμάτιον Γ2. Έργαλειά λίθινα.

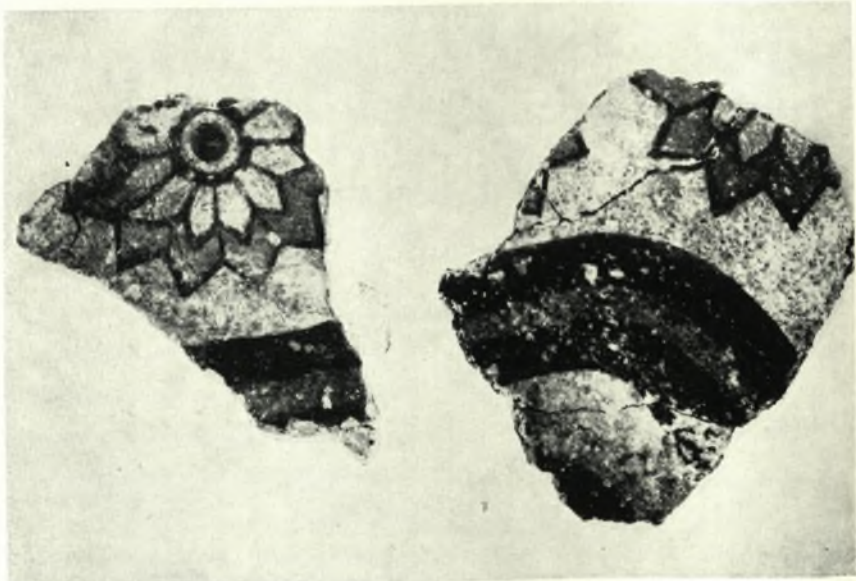
α. Λίθινα εργαλεία εις διάφορα ύψη εντός τοῦ δωματίου Γ2.

β. Βαρέα λίθινα εργαλεία, «ραιστῆρες», ἐκ τῆς Βορείας αὐλῆς.

α. Τοιχογραφία ἐκ τῆς ΝΔ. γωνίας τοῦ τομέως Γ.

β. Τεμάχια τοιχογραφιῶν ἐκ τοῦ Δυτικῆς πλευροῦ τῆς Βορείας ἀλλῆς (συννοικία Γ).

α. Συναρμολόγησις τεμαχίων τοιχογραφιών μετά ροδάκων ἐκ Γΐ0.

Μέγας πύθρακος (σχεδόν 0.90 μ. μήκους) συλλεγών τι δια της χειρός εκ των βράχων (;).

α. Δύο πιθήκοι κινούμενοι ἀντιθέτως.

β. Χελιδὼν ἐκ τοῦ δωματίου τῶν πιθήκων.